

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 42.

Lördagen den 20 mars, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 66, angående villkor för det av riksdagen anvisade anslag till restaurering av det s. k. klosterhuset i Vreta klostres församling;

nr 67, angående anslagen till provårsinstitutionen; och

nr 68, angående hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till bevillningsutskottet propositionen, nr 81, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § 1, 3, 4, 5, 8 och 9 mom. samt 17 § 2 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin; och

till statsutskottet propositionen, nr 82, angående förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter.

§ 3.

Lagutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 15—17 bordlades åter.

§ 4.

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om likställighet mellan städer och landsbygd i avseende å antalet representanter i landsting.

Ang. landstingens sammansättning.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 66, hade herr *Johansson* i Brånalt hemställt, att riks-

Ang. lands-
tingens sam-
mansättning.
(Forts.)

dagen ville besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts förordning om landsting, att städer och landsting bleve fullt likställda angående antalet landstingsmän som de olika valkretsarna ägde rätt att välja i förhållande till folkmängden, på så sätt, att invånareantalet, som skulle utgöra grunden för val av varje landstingsman, bestämdes till ett fullt tal av 4,000 i såväl stads- som landsvalkretsar.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr J o h a n s s o n i Brånalt, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att framlägga de skäl, som jag anser böra vara avgörande för bifall till den av mig väckta motionen, och för att något närmare skärskåda utskottets motivering för avstyrkande.

De skäl, på vilka jag grundar det framlagda kravet på likställighet mellan städer och landsbygd då det gäller val av landstingsmän, äro utom de som framhållits i motionen i huvudsak följande. Jag är övertygad om, att numera åtminstone största delen av landets befolkning måste erkänna landsbygdens likställighet med städerna i såväl det ena som det andra hänseendet och särskilt då det gäller bevarande av vårt lands självständighet och oberoende av främmande folk och främmande makter. Jag förutsätter, att de allra flesta måste erkänna det riktiga i vad jag nu omnämnt. Om så är förhållandet, så återstår att få ett svar på den frågan: Är landsbygdens folk mindre värdigt än stadsbefolkningen att utöva inflytande på icke blott länets utan även hela landets angelägenheter? Med den nuvarande förordningen om landstingsmannaval få i många fall städernas invånare dubbelt så stort inflytande som landsbygdens, icke blott på landstingets sammansättning utan även på första kammarens sammansättning. Jag skall be att få framdraga blott ett enda exempel. Vi ha t. ex. en stadsvalkrets, som består av 9,000 invånare. Enligt nu gällande bestämmelser får denna stadsvalkrets välja fyra representanter. Om vi då gå över till en landsbygds valkrets med lika stort invånareantal, får denna icke välja mer än två representanter i landstinget. Följaktligen ha städerna i sådana fall dubbelt så stort inflytande, efter invånareantalet räknat, som landsbygden, och detta icke blott inom landstingen utan även då det gäller sammansättningen av vår riksdags första kammare.

Nu fastslår konstitutionsutskottet — jag har rätt att draga den slutsatsen av utskottets enhälliga avslagsyrkande — att landsbygdens folk skulle vara mindre värdigt än städernas att utöva inflytande icke blott på länets, utan även på hela landets angelägenheter. Landsbygdens folk består snart sagt uteslutande av bönder och deras avkomlingar, och gå vi in närmare på saken, så finna vi hur negligerad bondeklassen alltid hittills varit i vårt land. Man behöver icke gå

långt för att finna, att städernas befolkning, från de lägsta till de högsta, om icke alla, så likväl i allmänhet, nedblicka på landsbygdens bönder i många fall med förakt, och i snart sagt de flesta fall med en sorts nedlåtenhet. Detta har varit ett av skälen till att icke landsbygdens befolkning fått samma inflytande i landstingen och på riksdagens första kammars sammansättning som den enligt mitt förmenande och enligt vad som alltmer och mer blir tydligt bör ha, ty det blir alltmer och mer så, att blott det personliga eller åtminstone i högre grad det personliga får göra sig gällande än åtskilliga andra förhållanden.

Jag nämnde, att landsbygdens folk till huvudsaklig del består av bönder, och gå vi så över från valmanskåren i sin helhet och se efter, hurudana förhållandena äro i avseende å representanterna från städerna och från landsbygden, så finna vi, att städernas representanter utgöras blott av, om icke bildade män, så studerade män, vare sig de besitta mer eller mindre verklig bildning, d. v. s. många förmena sig hava verkliga förutsättningar för att vara sanna gentleman. Ifrån de lägre och obildade klasserna och upp till de högre anse de sig med fullt fog kunna blicka ned på landsbygdens representanter och landsbygdens folk med en sorts nedlåtan och överlägsen blick. och detta har icke blott från första stund varit en av de drivande orsakerna till de förhållanden, som jag påtalat, utan även alltmer och mer gjort sig gällande, i fortsättningen genom tillbakahållande av landsbygdsintresset, och det förvånar mig, att det kan göra sig gällande nu, alldenstund man har rätt att fordra, att i dessa kristider varje man skall erkänna att landsbygdens insats för bevarandet av vår självständighet är av minst lika stor vikt som städernas. Och vi kunna kanske säga, att då det gäller städerna, skulle vi i högre grad kunna undvara deras insats, än vad vi kunna undvara landsbygdens insats.

Jag talade här om städernas och landsbygdens representanter i landstingen och i riksdagen, och såsom jag nyss nämnde och här vill upprepa, bestå stadsrepresentanterna av lärda och skolade män ifrån advokater och professorer och ned till skolmästarna. De ha genomgått en skola, där de ha fått utveckla sin formuleringsskicklighet, den som enligt mitt förmenande med rätta kan benämnas advokatorisk formuleringsskicklighet, som i avsevärd grad ger dem förmåga att kunna, såsom ordspråket säger, göra svart till vitt. Genom denna förmåga få de på landsbygdens representanter ett alltför stort inflytande, då det gäller att kunna omvända dem till sin mening, och då de göra detta, begagna de sig i alltför hög grad av sin förmåga att slå blå dunster i ögonen på landsbygdens representanter, ty största delen av dessa ha åtminstone enligt stadsrepresentanternas mening icke annat än vanligt bondförstånd, och det är lätt att föra bakom ljuset. I många fall, och särskilt när det gäller förhållandet till ett motparti, söka dessa begagna sig av sin formalistiska överlägsenhet till att nedgöra en politisk motståndare, då han kommer fram med något förslag.

Ett slående exempel på denna stadsrepresentanternas formule-

Ang. lands-
tingens sam-
mansättning.
(Forts.)

ringsskicklighet ha vi i onsdagens förhandlingar, då det gällde fattande av beslut om en skrivelse till Kungl. Maj:t om inrättande av spannmålslagerhus och införande av utförselbevis. Då uppträdde herrarna Röing, Jeansson i Kalmar och Palmstierna, och med sin oratoriska formuleringsskicklighet förmådde de slå blå dunster i ögonen på största delen av kammarens lantmän och finga dem att gå med sig i en fråga, som, enligt vad jag är övertygad om, icke blott skulle länt landsbygdens folk och den stora insats, som landsbygden kan göra för vårt oberoende av främmande makt, till mycket gagn, utan också skulle varit till gagn för hela vårt land, vare sig vi räkna oss till producenterna eller konsumenterna. Jag vill härmed ha visat, att trots det stadsrepresentanterna i landstingen äro underlägsna till antalet, ligger det en stor fara just i denna formuleringsskicklighet, denna förmåga, som städernas representanter ha framför landsbygdens, att kunna, såsom jag nämnde, göra svart till vitt och förmå vinna många av landsbygdens representanter för sin mening. Detta förhållande anser jag vara något, som vi måste taga i beaktande.

Konstitutionsutskottet har i år liksom förra året gått omkring denna sak som katten kring het gröt, och det har i sitt nuvarande utskottsbetänkande återoplat sitt vid förra året gjorda uttalande i samma fråga. Utskottet yttrar nu följande, som jag ber att få citera: »Såsom motionären framhållit väcktes av honom vid 1914 års B-riksdag en motion överensstämmande med den nu förevarande. Motionen, som av konstitutionsutskottet avstyrktes, blev av båda kamrarna avslagen. I sitt utlåtande med anledning av motionen yttrade utskottet, efter att hava redogjort för tillkomsten av nu gällande stadsgåden om grunderna för antalet landstingsmän i stads- och landsvalkretsar.» Så följer ett citat ur förra årets utskottsbetänkande, som jag nu kommer till. Jag skall förbigå det första men understryka de sista punkterna och meningarna: »Såsom framgår av bifogade tablå har denna förskjutning av befolkningsförhållandena till minskning av landsbygdens övermakt icke minst fortgått efter 1907, då nu gällande grunder för representationen i landstingen fastställdes. Det förhåller sig också som motionären påpekat, att genom den olikhet i städernas och landsbygdens representation i landstingen, som nu är gällande, de i landstingen deltagande städerna erhålla på valen till första kammaren ett större inflytande än landsbygden.»

Det erkänner nu utskottet. Utskottet anser, att med denna övervikt i folkmängd, som städerna alltmer och mer fått i förhållande till landsbygden, ha städernas representation i landstingen ökat rätt avsevärt icke minst, observera detta, sedan 1907. Jag är övertygad om, att om även ett bifall till min motion skulle ske komme denna ökning, om den fortgår som den gjort efter 1909 och fortfarande gör, att medföra att inom få år äga städerna lika stort representantantal i förhållande till landsbygden, som de hade innan de nya grunderna för landstingsrepresentationen fastställdes. Utskottet har sålunda erkänt, att just till följd av dessa olika förhållanden städerna ha ett betydligt större inflytande än landsbygden, då det gäller val till första kammaren. Men trots detta erkännande har dock utskottet var-

ken i fjol eller i år velat vara med om en utjämning. Skälen härför androg utskottet förra året, då utskottet yttrar:

»Emellertid finner sig utskottet icke kunna på grund av nu föreliggande motion tillstyrka någon åtgärd i dess syfte. Frågan är nämligen av den betydelsefulla och grannliga natur, att den för sitt allsidiga bedömande kräver en ingående prövning av åtskilliga olika omständigheter, som vid en rubbning av dessa grunder för landstingens sammansättning måste komma i betraktande och tillräckligt material för en sådan prövning föreligger icke. Härtill kommer, att några allmänna önskningsar i den av motionären angivna riktningen icke, så vitt till utskottets kännedom kommit, blivit framställda.»

Ang. landstingens sammansättning.
(Forts.)

För att bland utskottets ledamöter få reda på vilket material de behöva för att kunna ingå på den här åsyftade prövningen, har jag vänt mig till flera av dem, men fastän de tillhört olika partier, har jag icke kunnat utleta vilket material och vilken utredning jag skulle verkställa för att bereda utskottsledamöterna tillfälle att vidtaga denna prövning.

Nu säger utskottet: »I likhet med konstitutionsutskottet vid 1914 års B-riksdag anser utskottet, att någon lagändring i den av motionären avsedda riktningen ej kan vidtagas utan en ingående undersökning av de olika omständigheter, som föranlett den nu bestämda olikheten i landsbygdens och städernas representation inom landstingen och som alljämt måste tagas i betraktande. Någon sådan undersökning har motionären dock ej heller denna gång sökt åvägbringa. Han har, utan någon utredning i sak, liksom föregående år inskränkt sig till att föreslå, att utan vidare en ny gemensam grund för antalet landstingsmän från så väl stads- som landsvalkretsar skulle införas i landstingsförordningen, nämligen val av en landstingsman för varje 4,000-tal invånare.»

Ja, denna undersökning har utskottet under förra året själv verkställt. Jag skall taga mig friheten uppläsa denna undersökning, som utskottet åberopat, och som förekommer i förra årets utskottsberäkande. Jag har nämligen sökt så långt i min förmåga stått att uppleta några flera skäl än dem, som utskottet själv funnit och åberopat, men ej lyckats häri. Det heter i förra årets utskottsberäkande:

»Den i förhållande till folkmängden starka representation i landstingen, som sålunda tillerkänts städerna, motiverades av kommunallagskommittén i dess år 1859 avgivna beräkande sålunda: — — — på det den numeriska undervikt, vari städernas ombud alltid komme att befinna sig i förhållande till antalet av häradens ombud, i sin mån måtte få en motvikt, har det förhållande härvid blivit iakttaget, att i städerna hälften av den folkmängd, som i häraderna skulle berättiga till att utse ett ombud, ansetts böra för de förra grundlägga samma berättigande.' Allmänna besvär- och ekonomiuetskottet, som vid 1859—1860 års riksdag avgav yttrande över kommunallagskommitténs förslag, fann den föreslagna starkare representationen för städerna utgöra en säkerhet emot 'varje obehörig övervikt inom landstingen å landsbygdens sida'. Vid frågans behandling

Ang. lands-
tingens sam-
mansättning.
(Forts.)

i riksständerna gjordes densamma till föremål för debatt i prästeståndet och i borgarståndet i samband med det särskilt i borgarståndet mycket omstridda spörsmålet, huruvida städerna överhuvud taget borde deltaga i landstingen eller icke. Av åtskilliga talare gjordes gällande, att även om städerna tillerkändes en i förhållande till deras folkmängd så stark representation, som kommitterade föreslagit, de dock skulle komma att sakna nödigt inflytande inom tingen samt riskera förtryck från landsbygdens sida, särskilt i ekonomiskt hänseende. En talare, Lars Hierta, förmenade till och med, att den föreslagna representationsrätten för städerna innebure en orättvisa emot dem, enär städerna hade en vida större skatteförmåga än landsbygden och därför borde äga representationsrätt i förhållande härtill. Å andra sidan gjordes däremot gällande, att de framställda betänkligheterna saknade grund. Vad kommitterade föreslagit, blev också godkänt.»

Utskottet har således självt under förra året vidtagit just den undersökning om de skäl, som voro gällande för riksdagen den gångna riksdagen fattade beslutet om olika representationsrätt för städerna och landsbygden i landstingen. Men trots detta har utskottet nu åberopat, att det tarvas en annan utredning och ett närmare klargörande av de skäl, som här förekomma.

Jag vill nu här göra en öppen förfrågan inför kammaren till de ärade utskottsledamöterna, vilka skäl eller vilka handlingar som jag såsom landsbygdsrepresentant här har att framkomma med för att bereda utskottet tillfälle att enligt dess mening ingå på en prövning av denna fråga. Jag frågar öppet de ärade utskottsledamöterna och avfordrar dem en förklaring, angående vilka handlingar jag här eller vid nästkommande års riksdag bör visa för att kunna bereda utskottet tillfälle att vidtaga den erforderliga prövningen av frågan.

Ett skäl, som utskottet åberopade förra året och även nu indirekt åberopar är det, att några krav från landsbygdens sida icke framkommit på att få en utjämning till stånd. Jag har anledning erinra om att jag under förra året anförde, att alla tidningar, hela vår tidningspress så att säga, har sitt säte i städerna, och jag undrar, huru den tidningsman skulle bli betraktad, som åtoge sig böndernas talan; jag fruktar, att den alltmer förekommande bojkotten skulle i hög grad komma att drabba den tidning, där något sådant ägde rum. Det är därför icke att undra på, att tidningspressen undandrager sig att biträda den mening, som gör sig gällande i de bredare lagren ute på landsbygden, då det gäller att få inflytande icke blott på länets utan även på landets angelägenheter. Här tycks hela utskottet anse, att innan utskottet skall vidtaga några åtgärder i den här åsyftade riktningen fordras, att de, som skola komma i åtnjutande av denna jämlikhet och likställighet, skola på något sätt giva detta tillkänna. Kanske utskottet fordrar, att de skola verkställa demonstrationståg för att imponera på herrar utskottsledamöter och få dem att inse det berättigade i vårt krav och att en verklig folkmening står bakom detta? Jag vill fråga utskottets ledamöter vad de mena med detta. Vi ha tidningar, ty vi ha ett eller två organ, som sär-

skilt ha till uppgift att föra landsbygdens talan, men det låtsas herrar utskottsledamöter icke om, att de ens ha sett. Det är för övrigt icke alls att undra på, men jag är övertygad om, att när bondeförståndet verkligen vaknar ute på landsbygden, så att landsbygdens folk icke längre tillåter, att herrar formuleringskonstmakare slå blå dunster i ögonen på dem, utan lärt sig att skilja mellan svart och vitt och mellan gott och ont, då skola de nog, vare sig det gäller det ena området eller det andra, förstå att göra sin rätt gällande.

För att få utrönt, huru stor del av landsbygdens representanter här i kammaren, som vill vara med om att förklara landsbygdens befolkning mindervärdig och inkompetent att utöva sitt inflytande på länets och landets angelägenheter än vad fallet är med städernas befolkning, kommer jag att begära votering om det yrkande jag nu tillåter mig att göra.

Herr talman, jag tager mig friheten yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig väckta motionen i ämnet.

Härpå anförde:

Herr Beckman: Herr talman! Jag skall blott med några ord yttra mig i ämnet. Jag kommer helt och hållet att förbigå både vad den föregående ärade talaren började och slutade med, ty hans anförande led av sådana överdrifter, att jag tror att något svar är överflödigt. Det kan väl aldrig falla kammaren in att tänka, att utskottet skulle hyst eller uttalat några sådana åsikter om bondeståndets mindervärdighet, som herr Johansson påstår, att det haft.

Men vad själva huvudsaken beträffar så är det ju så, att motionären vill skapa likställighet mellan land och stad beträffande landstingsrepresentationen på så sätt, att han fordrar en landstingsman för varje 4,000-tal invånare. Detta är givetvis huvudsaken, och ser man det från den sidan, och det är den sida, från vilken man bör betrakta frågan, så skall man finna, att utskottet givit en alldeles tillräckligt tydlig utredning om vart ett sådant förslag skulle leda.

Frånsett att städernas representation skulle minskas, vilket ju är naturligt på grund av den utgångspunkt motionären valt för sin framställning, visar utredningen i alla fall ett högst förvånansvärt resultat, som herr Johansson sannolikt icke tänkt sig, nämligen att efter den gjorda sannolikhetsberäkningen landstingsmännens antal i vårt land skulle ökas med omkring 130 personer. Det innebär i och för sig en betydande förändring av hela landstingsinstitutionen, och det är dessutom en fråga av icke obetydlig ekonomisk räckvidd, sedan arvoden införts för landstingsrepresentanterna. Bara denna enda punkt i utskottets argumentering är tillräcklig för att motivera ett bestämt avslag å motionen i den form den nu kommit fram.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Brånalt: Den föregående talaren tycktes tro, att huvudsaken för mig vore att landsbygdsrepresentanternas

Ang. lands-
tingens sam-
mansättning.
(Forts.)

antal i landstingen bleve större. Men vad jag egentligen fordrar är likställighet mellan land och stad, och jag vill understryka vad jag förut framhållit, att det är en helt annan mening, som nu är gällande angående städernas insats för nationens och landets livsintressen, än vad förhållandet var, då landstingsförordningen skrevs. Såsom uttryckligen betonas i det av utskottet citerade uttalandet, ville man genom olikheten i representation mellan städer och landsbygd säkerställa de förra, så att de skulle kunna bevaka sina särintressen. Och lagstiftningen har sedan alljämt gått i den riktningen, att städernas intressen skolat tillgodoses, även om det skett på bekostnad av landsbygdens. Denna princip har hittills följts av statsmakterna i avsevärd grad, och närhelst landsbygdens intressen sökt göra sig gällande, ha stadsrepresentanterna med sin kända formuleringsskicklighet omintetgjort alla försök i den riktningen. Men landsbygdens intressen i landstingen kunna vi med full rätt anse vara lika viktiga som städernas.

Gör man den frågan vad anledningen är till, att landsbygden åtminstone på många håll inom landet förlorar i folkmängd, medan stadsbefolkningen ökas alltför fort, så blir svaret, att det beror på alla de förmåner både i det ena och det andra hänseendet, som stadsborna kunna tillgodoräkna sig men som landsbygden är i avsaknad av. Detta lockar både unga och äldre att övergiva landsbygden och flytta in till städerna. Och skall det fortgå som hittills, är jag övertygad om, att vi kommit i en utförsbacke, där man måste bromsa, så att det icke går för fort.

Den senaste talaren framhöll, att mitt förslag skulle medföra vissa betydande ekonomiska konsekvenser. Jag undrar, om så är fallet. Vi veta, att landstingsmännen endast åtnjuta ersättning för resa till och från landstinget samt att de få beräkna 6 kronor i dagtraktamente. Jag tror därför icke, att förslaget skall bereda landstingen oöverkomliga svårigheter i ekonomiskt avseende. Över huvud anser jag, att därest mitt förslag vinner beaktande, det skall lända till gagn icke blott för landsbygden utan för landets utveckling i det hela. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr E d é n: Jag har icke begärt ordet för att tvista med den ärade motionären i sak, utan endast för att påpeka, vad detta förslag egentligen innebär, och för att hemställa, om det är möjligt, att ett sådant yrkande kan av kammaren stödjas, eventuellt om det ens är möjligt att framställa proposition på det.

Den ärade talaren har yrkat, att man skulle bifalla hans motion, vars kläm lyder: »att riksdagen ville besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts förordning om landsting, att städer och landsting bliva fullt likställda, angående antalet landstingsmän som de olika valkretsarna äga rätt att välja i förhållande till folkmängden, på så sätt, att invånareantalet, som skall utgöra grunden för val av varje landstingsman, bestämdes till ett fullt tal av 4,000 såväl i stads- som landsvalkretsar.» Med andra ord här är ett yrkande, som går ut på en ändring i landstingsförordningen, men denna ändring har

av motionären icke blivit formulerad. Skall det vara möjligt att framställa en sådan proposition, i varje fall möjligt att andra kammaren bifaller ett sådant yrkande? Om herr Johansson i Brånalt hade varit tillfreds med att framställa i sin motion ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t, då hade naturligtvis alltid ett sådant yrkande kunnat upptagas av kammaren, ty då hade det inneburit, att kammaren skulle begära att Kungl. Maj:t skulle avfatta förslag till ändring i landstingsförordningen. Nu har herr Johansson i Brånalt direkt polemiserat mot ett så blygsamt tillvägagångssätt och i stället formulerat sitt yrkande så som kammaren hört.

Jag antar, att häri ligger ett ytterligare skäl att hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman! Till följd av de upplysningar, som utskottets ordförande nu framkommit med, ber jag att få ändra mitt yrkande därhän, att riksdagens andra kammare måtte besluta sådan ändring i förordningen om landsting, att de i nämnda förordnings § 2, mom. 1, andra stycket innehållna siffrorna 5,000 och 3,000 ändras vardera för sig till 4,000.

Herr Räf: Som tvenne stadsrepresentanter från utskottet haft ordet förut, skall jag, som kan anses vara en genuin landsortsrepresentant, be att få säga några ord.

Jag tänker att samtliga herrarna, som sett utskottsbetänkandet, inse, att det är alldeles omöjligt att antaga, vad motionären uttalat som sin önskan att vi skulle antaga. Och jag må säga — huru mycket jag än måste erkänna, att jag är livligt intresserad av motionen — att jag skulle vilja tillråda motionären, om jag får lov, att verkligen för denna gång icke begära votering. Ty jag tror, att han annars kan räkna på ett bakslag i detta fall, som rent av kunde avskräcka honom från att komma fram med en motion i samma syfte en gång till. Och motionen är verkligen förtjänt av alltför stor uppmärksamhet för att få ett sådant slut. Motionären vet, att jag talar uppriktigt i detta fall, ty i det anförande, som jag hade förra gången i denna fråga, ådagalade jag mitt livliga intresse för saken och gav en anvisning på det sätt, på vilket enligt min mening en motion borde komma fram i ämnet. Motionären har tydligen läst detta mitt anförande, ty åtskilligt därför kommer igen i motionen. Jag tror därför, att motionären till nästa år till äventyrs tänker sig bättre för och då finner själv, att det är fördelaktigare att icke i år ha ställt till med någon votering i denna sak.

Som saken nu ligger, är det som sagt alldeles givet, att jag måste yrka bifall till utskottets hemställan och avslag även å motionärens sista yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmaunen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt

Ang. lands-
tingens sam-
mansättning.
(Porto.)

vidare på avslag därå och bifall i stället till det av herr Johansson i Brånalt under överläggningen senast framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Johansson i Brånalt, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Johansson i Brånalt under överläggningen senast framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 172 ja mot 26 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 21 riksdagsordningen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 5, angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkterna 1--14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.

Punkten 15, angående krigsfartygsmateriel.

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkten 15 av femte huvudtiteln därom gjorda framställning hemställde utskottet, att riksdagen måtte av det av 1914 års riksdag för nyanskaffning under åren 1915—1919 av krigsfartygsmateriel beviljade anslag å 32,000,000 kronor anvisa på extra stat för år 1916 ett belopp av 6,400,000 kronor.

Uti en vid punkten fogad reservation hade herrar *A. C. Lindblad, Thorsson, Rydén* i Malmö, *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Rå-

stock och *Ingvarson* gjort ett särskilt uttalande angående olika krigs-fartygstypers betydelse.

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Rydén i Malmö: Herr talman, mina herrar! Utan att något yttrande i kammaren hålles, bör väl inte den punkt, som nu är föredragen, här klubbfastas. Det har nämligen sedan bestämmelserna av fjolårets sommarriksdag avfattades angående omfattningen av det anslag, som skulle beviljas till krigsfartygsmateriel, inträffat en mängd händelser av en så djupt ingripande beskaffenhet på detta område, att det torde vara nödvändigt att beledsaga den här föredragna punkten och det beslut, som nu kommer att fattas, med några randanmärkingar.

Jag skall då till en början be att få något i korta drag erinra om de meningsskiljaktigheter, som förelegat beträffande det sätt, på vilket vårt sjöförsvaret skulle ordnas. De utformades ju tydligast var på sin sida i två olika, fullständiga förslag, som framkommo vid sommarriksdagen 1914, nämligen å ena sidan *Kungl. Maj:ts förslag* till sjöförsvarets ordnande och å andra sidan den *socialdemokratiska motionen* om sjöförsvarets ordnande.

Skiljaktigheten mellan dessa åskådningar beträffande det sätt, på vilket vårt sjöförsvaret bör ordnas, anger jag först och främst med några data. *Kungl. Maj:ts* förslag upptog en kustflotta, som skulle räkna 8 pansarbåtar av Sverigetypen, 16 jagare och 2 divisioner undervattensbåtar med ett årligt byggnadsanslag av 6,400,000 kronor, vartill då skulle komma de reserverade medlen, samt årliga totalkostnader för sjöförsvaret av minst 30 miljoner kronor. Det socialdemokratiska förslaget däremot upptog 6 pansarbåtar av ungefär nuvarande typ, 12 jagare och 4 divisioner sjögående undervattensbåtar med ett årligt byggnadsanslag på 4 miljoner kronor och en årlig totalkostnad av i runt tal 20 miljoner kronor.

Skiljaktigheterna i grundåskådning framgå utom av dessa data även av en jämförelse beträffande vad som skall byggas under den första femårsperioden. *Kungl. Maj:t* föreslog tre F-båtar utom »Sverige», två jagare och ett ringa antal undervattensbåtar. I den socialdemokratiska motionen föreslogs byggande under den första perioden av en pansarbåt, vartill skulle komma »Sverige», fem jagare och sex undervattensbåtar. I den kritik, som vi från socialdemokratiskt håll ägnade *Kungl. Maj:ts* förslag, framhölls med särskild styrka, att detta förslag lade huvudvikten på ett miniatyrlagskepp av F-typ som det utan all jämförelse viktigaste i den svenska kustflottan, medan samma förslag enligt vår uppfattning på ett oberättigat sätt undansköt torpedvapnet. Fördelarna av det förslag, som frambars till riksdagen av socialdemokraterna, sammanfattade jag i några korta punkter, som jag här ber att få uppläsa, för att kammaren må bilda sig ett omdöme, huruvida icke de slutsatser, som jag drog av vår ståndpunkt, nu när vi ha världskriget med dess erfarenheter till stor del bakom oss, äro riktiga. Jag yt-

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

rade då vid en jämförelse mellan vårt förslag och det kungliga förslaget, att vårt förslag erbjöde följande fördelar framför det kungliga:

»1:o) *Ekonomiskt* ställer det sig oerhört mycket billigare. Medan regeringsförslaget skruvar upp flottbudgeten till den för våra förhållanden våldsamt höga siffran av minst 30 miljoner kronor årligen, stannar den här framlagda planen — under förutsättning bland annat av oförändrad övningstid för de värnpliktiga vid flottan och kustartilleriet — vid en årskostnad, som approximativt kan anslås till 20 miljoner kronor årligen. Det blir sålunda en nedsättning i den nuvarande redan alltför tyngande årliga flottbudgeten av ungefär 5,000,000 kronor.

2:o) Ur *försvarseffektivitetens* synpunkt är detta förslag även enligt min uppfattning vida överlägset regeringens. Det giver våra skärgårdar ett betydande försvar av pansarbåtar, som äro byggda för operationer därstädes och som kunna utnyttja *alla* våra viktigare skärgårdsleder och ej bara en del av dem. För försvaret av de öppna kusterna bjuder det en *dubbelt så stor* undervattensflotta som regeringsförslaget. Vi erhålla härigenom möjlighet att i ett eventuellt försvarskrig begagna oss av den taktiska offensiven. Vi kunna med dessa i *verkligheten* och icke bara i skrytsamma tal 'modigt gå ut och uppsöka fienden på öppna havet'. Ingenstädes i Östersjön kunna pansarjättarna gå säkra för dessa havets fribytare.

Och gäller det att bana väg för våra pansarfartyg till en transportflotta, som söker sig fram mot våra kuster, så bjuder detta flottförslag dubbla sannolikheter för ett lyckosamt genomförande av uppgiften. För denna flotta kan Ålandshav aldrig fullständigt avspärras. Och följaktligen behöver aldrig Norrlandskadern bli hänvisad till att kämpa en kamp utan allt understöd från kustflottans sida.

3:o) Detta förslag innebär vidare den stora fördelen, att det helt avpassar sig efter våra svenska säregna kustgeografiska och militärpolitiska förhållanden. Det måste visserligen bli mycket olägligt för alla högtflygande funderingar om en storsjöflotta av miniatyrslagskepp, som skall göra oss 'alliansfäliga' och allt vad annat av dårskap man hittat på under agitationen för F-båtstypen. Det markerar utåt allenast vår bestämda vilja att försvara landets frihet och oberoende i alla skiften och mot vem det vara må, medan vi hålla oss fjärran från allianspolitikens alla äventyrligheter. Men det befriar oss på samma gång från att fastlåsa huvudparten av våra utgifter för sjöförsvaret vid en pansarbåtsflotta, som giver landet ett *skenförsvar* men är oduglig i farans stund. Det här framlagda flottförslaget lämnar visserligen ej utrymme för parader och annan fåfänglighet, det skattar uteslutande åt *allvaret*, det djupa allvaret hos vårt folk att ej undandraga sig bördor, som äro *ofrånkomliga* i dessa tider, men också tillse, att dessa bördor ej tynga oss till marken, ävensom att försvarsåtgärderna bli på bästa sätt utnyttjade.»

När jag i dag är i tillfälle att uppläsa denna skriftliga sammanfattning av den socialdemokratiska sjöförsvarmotionen vid 1914 års

riksdag, så undrar jag, om det icke här i denna kammare finnes många, som, ehuru de icke vid sommarriksdagen skänkte vår motion den uppmärksamhet och tilltro, som den hade förtjänat — dock nu, när de ha så mycket av krigets händelser bakom sig, åtminstone innerst inne känna, att den motionen hade varit förtjänt av ett bättre öde än att bli av riksdagen avslagen.

Nu är det visserligen sant, att det åstadkoms en kompromiss inom försvarsutskottet, en kompromiss av i huvudsak följande innebörd: Det årliga nybyggnadsanslaget skulle bli det av högern föreslagna, nämligen 6,4 miljoner kronor. Det bestämdes ingenting om kustflottans blivande sammansättning utöver den första byggnadsperioden, och under denna skulle det byggas 2 F-båtar, utom »Sverige» — d. v. s. en mindre än regeringen föreslagit — 4 jagare — d. v. s. 2 mera än regeringen föreslagit — samt undervattensbåtar till ett antal, som jag icke skall nämna, men för en summa, som var $2\frac{1}{2}$ gånger så stor som regeringsförslaget. När man nu lägger tillsammans dessa 32 miljoner och de reserverade medlen, så skulle det uppstå ett överskott av 4 miljoner kronor, över vilka riksdagen framdeles skall bestämma.

Så slutade vid fjolårets stora försvarskompromiss den sjöförvarstrid, som upprört så många sinnen här i landet. Det är nu icke för att plädera för några ändringar, där på grund av förhållanden som alla känna ingenting står att ändra, som jag i dag påkallat kammarens uppmärksamhet, utan det är för att rikta uppmärksamheten fram mot de tider, vilka mycket snart komma, och under vilka vi förvisso komma att på nytt stå inför strider och meningsmotsättningar beträffande det sätt varpå vårt sjöförvar skall ordnas.

Nu har kriget pågått i snart 8 månader, och vad har detta krig lärt oss? En av sjöförvarets målsmän har i dag hållit ett anförande i medkammaren, i vilket han framhållit, att detta krig strängt taget icke lärt oss något, eller åtminstone ej lärt oss så mycket, att vi hade något fast att bygga på, i varje fall icke något av den beskaffenhet, att vi hade anledning tvivla på riktigheten av vad vi tidigare beslutat. Detta är icke ordagrant citerat, men det är i varje fall kontentan av talet.

För min del kan jag icke underlåta att vid detta tillfälle vädja till vars och ens egen uppfattning, som man har måst bilda sig genom att följa referaten av de händelser, som tilldragit sig ute i världskriget. Vad har kriget lärt oss om artillerifartygen, på vilka huvudtyngden skulle läggas i ett svenskt sjöförvar? Ja, vad har det lärt oss? Jo, det har lärt oss, att visserligen en och annan mindre och för krigets utgång på intet sätt avgörande drabning har kunnat förekomma mellan artillerifartyg, men detta nära nog endast vid tillfällena då flottorna av en slump kommit i kontakt med varandra och framför allt i fall, då torpedfartyg ej ingått i sjöstyrkornas sammansättning. Eljes har man väl ett samlat intryck av, att amiral Scott blivit bokstavligen tagen på orden, när han i somras fällde sitt i hela världen så uppmärksammade yttrande, att de stora artillerifartygen nu, sedan undervattensvapnet blivit utvecklat på det sätt

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

som skett, strängt taget göra bäst i att söka sig in i den säkraste och mest tillbommade hamn som finnes för att bli förskonade från undergång.

När vi hava hört talas om artillerifartygen har det oftast varit i det sammanhang, att de gått till botten för en torped eller mina. Det är däremot uppenbart — herrar sakkunniga må säga vad de vilja, vi civila äro ju ändå icke alldeles oförmögna att bilda oss ett omdöme — att det är undervattensbåten, torpeden, som jämte minan har satt sin prägel på hela detta sjökrig. Jag behöver icke peka på den rad av angrepp mot artillerifartyg, som utförts av undervattensbåtar, och vilken roll torpeden spelat till och med i kriget mot handelsfartygen, när det nu gällt för Tyskland att upprätta en blockad mot England. Jag behöver blott erinra om för alla bekanta händelser, för att var och en skall ge mig rätt däri, att det är undervattensbåten, torpeden, som jämte minan dominerat i detta sjökrig. Vi vänstermän, och särskilt vi socialdemokrater, som gjorde oss mödan att utarbeta ett fullständigt förslag till sjöförsvarets ordnande, vi ha fått rätt. Vi ha sett att artillerifartyg av ungefär samma typ som »Sverige» i strid med de stora artillerifartygen gått under på en kort stund, och om de råkat ut för torpeden, så har deras olycksöde även då varit beseglat.

Hade vårt råd år 1914 följts, så — jag tvekar icke att utala det — skulle vi här i Sverige haft ett sjöförsvär, som varit 10 miljoner kronor billigare årligen och som på samma gång hade givit landet vida större trygghet för att kunna försvara sin självständighet gent emot anfall utifrån. Vårt land hade då haft ett bättre sjöförsvär än vad det skulle fått enligt den kungliga propositionen och även bättre än vad det fick genom den stora kompromissen. Och vi hade då kunnat glädja oss åt att vi i dessa tider, då rustningarna stiga folken över huvudet, åtminstone på en punkt gått till en nedsättning av de tunga försvarsbördorna.

Utgången manar enligt min uppfattning till övervägande. Vad är anledningen till att riksdagsmajoriteten blivit så förd bakom ljuset i sitt omdöme om det sätt på vilket sjöförsvaret bör ordnas? Och varför leddes den stora insamlingen för anskaffande av fartygsmateriell för den svenska flottan på villovägar? Jag tvekar ej att peka på två huvudanledningar härtill. Den ena delen av skulden får *sjöofficerskåren i Sverige* bära, jag vill icke säga generell, utan det är mig angeläget att här konstatera att vi hava mött mycket vackra undantag av klarsynthet och självständighet, som vi icke böra förglömma. Men vi, som deltog i andra försvarsberedningens arbete och där fingo mottaga hela den stora opinionsyttringen från den svenska sjöofficerskåren, omfattande nästan hela denna kår, börjande med högste överbefälhavaren, amiral Dyrssen, fortsättande med näste amiral och näste samt slutande med den yngste underlöjtnanten, som ansåg det viktigt att även lägga sitt tungt vägande ord i vågskålen om hur vårt försvarsväsen skulle ordnas, vi som voro med om att taga emot denna stora opinionsyttring mot den uppfattning, som nu såvitt jag förstär visat sig vara riktig, och till förmån för den artille-

rifartygstyp, som icke kan användas på det sätt dess förespråkare försökt påstå — vi måste ha ett starkt intryck av det stora ansvar, som den svenska sjöofficerskåren bär för utgången av den försvarsstrid vi varit med om. Jag vill för min del icke för denna sjöofficerskårens hållning söka några mindre vackra förklaringsgrunder utan i stället sätta fingret på den sjuka punkten: det är det rådande systemet inom den svenska flottan som avsatt sig i dessa opinionsyttringar såväl som i den politik, som här blivit segrande. Jag ber herr talman, att ej bli så uppfattad, som om jag skulle vilja rikta ett klander mot någon enskild person, då jag här nu använder ett uttryck, som snart är vordet ett begrepp i detta land, nämligen ordet »Dyrssenregementet». Det är, mina herrar, detta, som har satt sin frukt i pansarbåtsagitationen, i negligerandet av torpedförsvaret, i hela motståndet mot strävandena för att skaffa oss ett dugligt men billigt sjöförsvaret. Detta är min uppfattning, och jag skulle vilja vädja till såväl den nuvarande sjöministern som till dem, vilka komma efter honom, att de aldrig måtte giva sig vila, förrän de lyckats bryta de förhållanden, som man i den allmänna diskussionen benämnt med det epitet, som jag nyss nämnde. Det är nödvändigt, att det rådande systemet inom flottan brytes, om representationen skall kunna komma att få förtroende för vad som framföres från detta håll. Å ena sidan kastar jag följaktligen skulden för vad som hänt på Dyrssenregementet.

Ser jag sedan på den andra anledningen, så är det den, att *den civila befolkningen i allmänhet ej vågat använda sitt eget förstånd, när det gäller att bedöma dessa frågor*. Dessa militära kretsar ha kommit och gjort anspråk på en sakkunskap, som vore ofelbar, och mot vilken sunda förnuftet ej hade någon appell. Anspråken på den militära ofelbarheten gentemot civilt förstånd kunna taga sig sådana uttryck, att t. ex. i sista numret av tidskriften »Forum» en högre sjöofficer skrivit en artikel, vari han hävdar den uppfattningen, att riksdagen endast skulle bevilja ett anslag till fartygsbyggnad och sedan uppdraga åt sjömilitererna att bestämma resten. Man kan ej komma längre än man gjort, när man på detta sätt t. o. m. givit sig på riksdagens rätt att pröva, hur vårt sjöförsvaret skall ordnas.

Jag vill till de herrar inom sjöofficersvärlden, som hålla på sådana meningar, endast ha uttalat, att spåren från den långa F-båtsstriden avskräcka. Vi ha ej lust att avhända oss ett eget omdöme om dessa frågor. Om ett par år, herr talman, ha vi striden om, hur sjöförsvaret skall ordnas, uppe på nytt. Jag vågar ej alls hoppas på, att ens krigets erfarenheter skola lojalt erkännas av vissa element inom den svenska sjöofficerskåren — jag säger vissa element. I oktoberhäftet av »Svensk Tidskrift» för i fjol, en tid efter det riksdagen avgjort försvarsfrågan, sammanfattade en av våra ledande sjömiliterer, en mycket inflytelserik man, som ej utan rätt betecknats som F-båtens fader, sin syn på vad riksdagen verkligen beslutat i ett yttrande, som jag här skall be få uppläsa inför kammaren, måhända till många häpnad:

Ang. krigsfar-
tygmateriel.
(Forts.)

»Riksdagen har emellertid beslutat ändring av detta nybyggnadsprogram, varigenom samtliga de torpedfartyg, som i flottplanen upptagits till anskaffning under de närmaste tio åren, framskjutits till den första femårsperioden, under det att i stället frågan om den tredje pansarbåten lämnats öppen i avvaktan på de erfarenheter, som förväntas kunna vinnas från nu pågående sjökrig. Då vi under de senast gångna tio åren icke för statsmedel stapelsatt någon enda pansarbåt och det nu är meningen att under de närmaste fem åren bygga två sådana fartyg, är detta liktydigt med att på femton år för statsmedel två pansarbåtar byggas. Det inses lätt, att med en dylik byggnadshastighet pansarflottans stridsvärde icke kan upprätthållas.» Och nu ber jag herrarna uppmärksamma det följande: »Artilleriet har hittills varit flottans mest pålitliga vapen; kanonnernas räckvidd är stor och de moderna projektilernas förstörande kraft är betydande. De senaste krigshändelserna bära ojävaktiga vittnesbörd om, att dessa förhållanden säkerligen för lång tid framåt varda bestående.»

Det är, mina herrar, en man, som skrivit detta, om vilken det åtskilliga gånger sagts, att han till och med varit ifrågasatt att bekläda posten som sjöminister. Beträffande ett yttrande som det här upplästa bör först och främst bemärkas, att det innebär en fullständig förvanskning av innebörden av det beslut, som riksdagen fattat. Det är icke så, som han försökte att vända det — naturligtvis i tanke på kommande strider, när vi skola disponera de medel, som finnas tillgängliga — det är icke så, att riksdagens beslut att bygga ett större antal torped- och undervattensfartyg, endast innebär, att man flyttade fram på den första femårsperioden, vad regeringen hade avsett skola byggas i detta avseende under två perioder. Efter hans uppfattning skulle det tydligen vara så, att, när detta gjorts, skulle man ägna sig så gott som uteslutande åt pansarbåtsbygge. Jag har velat nedlägga en så bestämd gensaga som möjligt mot en sådan uppfattning. Riksdagens beslut innebär ej, att man flyttade fram byggandet av torpedfartyg, som skulle ske under tio år, så att det skulle ske under fem år, för att bereda större utrymme åt pansarfartygens byggande under den andra perioden, utan riksdagens beslut innebär naturligtvis ett eftergivande åt de erfarenheter och uppfattningar, som kriget redan i någon mån bibragt, nämligen att torpedvapnet borde förstärkas gent emot pansarbåtsvapnet.

Och uttalandet om artilleriet, att »de senaste krigshändelserna bära ojävaktiga vittnesbörd om, att dessa förhållanden säkerligen för lång tid framåt varda bestående», tillämpat på sjöförsvaret, innebär efter mitt förmenande ett fullständigt åsidosättande av hänsynen till de erfarenheter kriget givit. Och det är att märka, mina herrar, att detta uttalande är icke fällt, innan den tyska undervattensbåten U 9 gjort sina beryktade bravader, utan en månad efter det U 9:s djärva och lyckade angrepp utförts. Efter ett sådant uttalande, som här har framkommit, och som jag ansett mig böra beröra även inför ett forum som andra kammaren, kan det enligt min upp-

fattning ej råda tvivel därom, att den meningsriktning inom flottans värld, som drivit oss fram till det beslut, som fattades år 1914, att den meningsriktningen endast vilar på hanen för att, så snart det blir fråga om att disponera de fyra miljonerna och därmed länka utvecklingen i fortsättningen, åter med kraft göra sig gällande och med en argumentering lika falsk som under den föregående striden. Att denna ledande riktning bland sjöofficerarna icke lyckats fullständigt förfuska lösningen av vår sjöförsvarsfråga, är, det vill jag ha uttalat, icke dess förtjänst, utan det är de civila mäns förtjänst, vilka inom försvarsutskottet bidrogo till den minskning av pansarbåtsprogrammet och den utveckling av torpedprogrammet, som ingår i försvarskompromissen.

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Herr talman, då jag är övertygad om, att man i sådana uttalanden som detta och de uttalanden, som hållits i första kammaren i dag, måste varsla en fortsatt strid om, hur vårt sjöförsvaret för framtiden skall ordnas, har jag ansett det vara min plikt — och jag har med stort intresse sökt sätta mig in i dessa spörsmål — att i denna kammare i tid slå alarm, så att man ej utsättes för en sådan överrumpning som den, för vilken vi blevo offer år 1914.

*

Herr talman, vårt parti har efter min uppfattning fått rätt i den åskådning, som vi framförde år 1914, och jag vågar säga, att praktiskt taget står vårt parti i dag enigt om den uppfattning om vårt sjöförsvaret och det sätt, på vilket försvarsväsendet bör ordnas, som vi framförde i vår motion under 1914 års försvarsriksdag. När i dag icke något yrkande från vår sida framställes om en ändring i det beslut, som 1914 års riksdag fattade, så beror detta, såsom vi i vår reservation framhållit, därpå, att det i detta fall föreligger ett bindande riksdagsbeslut, att det föreligger ingångna leveranskontrakt och att hänsyn till den utrikespolitiska situationen också måste göra sig gällande. När vi första gången efter kompromissen år 1914 behandla denna punkt, vill jag ha förklarat, att jag och mina partikamrater komma att betrakta det som en plikt ej blott mot vår egen övertygelse, utan även mot våra valmäns uppfattning att i de åter snart uppblossande striderna kämpa för det förbilligade och förbättrade sjöförsvaret, till vilket vi uppdrogo konturerna i fjolårets stora försvarsmotion.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Lindqvist* i Stockholm, *Tengdahl, Söderberg* i Stockholm, *Palmstierna, Molin* i Södertälje, *Lundström* i Vreten, *Borg, Erikson* i Uppsala, *Kropp, Svensson* i Eskilstuna, *Bärg* i Katrineholm, *Johansson* i Uppmälby, *Sjögren, Johansson* i Kullersta, *Persson* i Norrköping, *Sterne, Ericsson* i Ätvidaberg, *Lundberg, Magnusson* i Kalmar, *Lindqvist* i Kosta, *Ingvarsson, Kloo, Persson* i Västervik, *Borggren, Holmström, Nilsson* i Kristianstad, *Linders, Nilsson* i Kabbarp, *Persson* i Malmö, *Waldén, Strid, Thorsson, Sköld, Löwegren, Uddenberg, Nordström, Bäcklund, Johansson* i Trollhättan, *Kristensson, Hansson, Törnkvist*,

Aug. krigsfar-
tygmateriel.
(Ports.)

Lindstam, Hallén, Berg i Munkfors, *Hedström, Helger, Skareen, Flognfält, Anderson* i Råstock, *O. Nilsson* i Örebro, *Larsson* i Västerås, *Eriksson* i Arboga, *Sandler, Jonsson* i Falun, *Gylfe, Eriksson* i Grängesberg, *Zander, Tysk, Eronn, Andersson* i Gävle, *Lindley, Sävström, Norin, Edbom, Svensson* i Skönsberg, *Hedlund, Vennerström, Leksell, Stenudd, Lindström, Olsson* i Rödningberg. *Månsson* och *Källman*.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman! Varken den vid punkten av socialdemokratiska partiets ledamöter i statsutskottet fogade reservationen eller det yttrande, som den föregående ärade talaren nyss haft, innebär något yrkande om avslag på den föredragna punkten, utan fastmer har jag fått den uppfattningen, att han och hans partikamrater ställa sig lojala — på grund av uppgjorda leveranskontrakt och andra omständigheter som inverka på frågan — till det beslut, som vid förra årets riksdag fattades med avseende på nybyggnadsanslaget för flottan.

Det har ju här redan påpekats under det nyss fällda yttrandet, hurusom detta beslut utgjorde en kompromiss mellan olika uppfattningar angående sjöförsvarets utveckling. Och då jag nu här har begärt ordet, så är det närmast för att för kammaren uttala, att de lärdomar, som man måhända redan har kunnat draga av det pågående världskriget till sjöss, ha icke gått regeringen obeaktade förbi. Tvärtom har det syntts angeläget för regeringen att så snart som möjligt kunna draga nytta av dessa lärdomar. Och de peka, som den föregående talaren också har uttalat, otvivelaktigt i den riktningen, att torpeden och minvapnet ha spelat en mycket betydande roll under detta sjökrig. Jag har därför för någon tid sedan låtit till marinens myndigheter avgå en anmodan om att, visserligen förutsättningslöst, utreda, huru med hänsyn till vunna erfarenheter det belopp av i runt tal 4 miljoner kronor, vilkas användning av föregående års riksdag lämnades åt framtiden att avgöra, skulle komma att användas. Och jag hyser den vissa förhoppningen, att det icke skall dröja alltför länge, innan Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger förslag om användandet av detta ännu odisponerade belopp, och att det då skall komma att gå just i den riktning, som den föregående talaren har uttalat, nämligen att ytterligare stärka och tillgodose torpedbåtsförsvaret, d. v. s. undervattensbåten.

Jag vill emellertid säga, att vad som har åtgjorts för att stärka vårt artillerivapen är ju av den allra största vikt för landet, liksom att de kontrakt som äro uppgjorda få ostört fullbordas. Vad framtiden här kan ha i sitt sköte, därom är det dock mycket svårt att yttra sig, men jag vill påpeka för kammaren, att vilka lärdomar man än må ha av det pågående sjökriget beträffande torpedens och minvapnets betydelse, så pågår dock hos de nationer som nu deltaga i detta sjökrig ett oavlätligt och

intensivt byggande av pansarfartyg av såväl tyngre som lättare slag. Och man kan väl dock icke rimligen om deras sjömilitära myndigheter säga, att de stå på en dålig sakkunskaps grund. Någon lärdom om betydelsen av artillerifartyg i kriget måste man väl dock haft, när man överallt med fortgående kraft och med alla medel som kunna uppnås bygger pansarfartyg i största möjliga utsträckning. Därmed har jag icke velat säga, att vi måhända för vårt sjöförsvaret icke ha andra uppgifter än de stora staterna, men det betyder väl dock så mycket, att även om en förändring i sammansättning och styrkeförhållandet mellan artillerifartyg och torpedfartyg för framtiden kan visa sig erforderlig, så är för visso tiden ännu icke sådan, att man helt och hållet kan skjuta undan artillerifartygens betydelse. Och med all respekt för undervattensbåtarna och minorna måste man väl ändå erkänna, att högst betydande förändringar i krigsläget skulle nog ha ägt rum, om icke världens största sjömakts varit så starkt beväpnad med kraftiga artillerifartyg som den är.

Det är ju tillfredsställande, att vid denna punkt icke förelagat något yrkande om ändring i vad Kungl. Maj:t i full överensstämmelse med förra riksdagens beslut äskat, och jag har på grund av vad som yttrats under debatten velat begagna detta tillfälle för att här få göra ett uttalande med hänsyn till de medel som ännu stå odisponerade å nybyggnadsanslaget.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Det anförande som hållits av herr Rydén gick ju ut på att i all huvudsak misstänkliggöra och nedsätta den s. k. sakkunskapen, som han kallade det, och å andra sidan framhäva den stora klokhet och det förutseende, som legat i den motion han frambar jämte medlemmar av sitt parti vid sommarriksdagen 1914. Den reservation, som är fogad till statsutskottets betänkande vid denna punkt av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet från båda kamrarna, går, som vi nyss hört, ut på att framhålla, att krigets erfarenheter under de gångna 8 månaderna givit herr Rydén rätt och sakkunskapen orätt, att vidare följaktligen i överrensstämmelse med detta det är av erfarenheten visat, att det är undervattensbåten och torpeden, som jämte minan dominera det moderna sjökriget. Nu skulle jag för min del vilja emot detta invända — och det utan att behöva bli uppfattad såsom den som på något sätt vill skatta åt förutfattade meningar — om icke klokheten bjuder ändå, att man drager slutsatserna från det nu pågående kriget med något större försiktighet, än herr Rydén och hans kamrater i statsutskottet i sin reservation hava gjort.

Variifrån har man fått dessa erfarenheter? De äro komna oss till del, såvitt jag kan förstå, mest genom de dagliga tidningarna. Ja, jag vet icke, om man vågar säga, att allt uppenbaras i tidningarna. Jag undrar, om icke mycket där blir fördolt, varom vi sålunda icke känna något. Det kan väl hända.

Ang. krigsfar-
tygmateriel.
(Forts.)

och det är icke osannolikt, att de stridande parterna på båda sidor fördölja förluster och icke tala om många sådana, som de lidit och vilka sålunda äro för oss obekanta. Därför menar jag, att man bör iakttaga försiktighet. Och erfarenheten, mina herrar, den kommer efter min uppfattning först då, när de krigsförande parterna själva komma och säga: den och den erfarenheten har nu kunnat vinnas i det krig, i vilket våra egna stridskrafter deltagit. Innan så skett, tror jag det vore oklokt att draga alltför bestämda slutsatser av vad som pågår.

Jag vill i förbigående nämna, när man talar om undervattensbåtar och torpedfartyg, att såvitt känt är har dock i det nu pågående kriget ett vida större tontal krigsfartyg sänkts av artilleri än av torpeder. Vad som visat sig beträffande undervattensbåtarna är efter mitt förmenande, att de ha infriat de förhoppningar som ställts på dem i hög grad, nämligen då det är fråga om att röra sig i det stora öppna havet, ty där ha undervattensbåtarna i detta krig rört sig. Att dessa förhoppningar infriats beror särskilt därpå, att undervattensbåtarna nu byggas större och därigenom erhålla en större aktionsradie, så att de kunna röra sig längre bort från sin operationsbas och vara borta från sin operationsbas under en längre tid, samt att de erhållit större sjöduglighet och även större fart i samma mån. Detta om undervattensbåtarnas förmåga att uppträda i öppna vattnet, i havet. Det var en sak, som vi kände förut och som vi hade en mycket stark förvissning om.

Men vad som vi däremot icke från det nu pågående kriget fått någon erfarenhet om ännu, det är hur undervattensbåtarna kunna röra sig vid sådana brutna kuster, som förekomma i vårt land, röra sig i skärgård, grundare skäruppfyllda farvatten. Därom har det nuvarande kriget icke givit någon erfarenhet. Och vidare har det icke givit någon sådan erfarenhet, att man därpå kan för vår del bygga något, hur undervattensbåtarna uppträda under vinterns svåraste förhållanden, då is betäcker vattnet och det är svårt att komma fram genom farvattnet, då det är svårt framför allt för undervattensbåtarna att kunna uppträda, därför att såväl periskop som luckor och nedgångar bli fullkomligt igensatta av is. Därom ha vi icke fått någon erfarenhet.

Därtill vill jag nämna, att undervattensbåtarna särskilt i sitt sista uppträdande ha dock icke haft förmågan att hindra överförande av transportfartyg från England till Frankrike. Det säges, att ett transportfartyg blivit torpederat och sänkt. Huruvida det är riktigt, vet jag icke, ty såvitt jag har mig bekant föreligger icke någon bekräftelse från engelsk sida därpå. Men något allvarligare hinder ha de dock icke så vitt man vet gjort för denna övertransport av trupper, vilket naturligtvis skulle vara för dem av allra största vikt och betydelse under krigets nuvarande skede.

Jag skulle vidare vilja tillägga, att om de tyska under-

vattensbåtarna på det sätt de nu uppträda gentemot England till hinder för Englands tillförsel ha utträttat åtskilligt, så påstå dock engelsmännen själva, att de icke lida något avsevärt avbräck i sin tillförsel därigenom. Men då herr Rydén talar om erfarenheterna från kriget, skulle jag vilja giva en annan erfarenhet som är ganska påtaglig. Och det är, att den tyska tillförseln synes vara alldeles stoppad, och vad är det som har stoppat den? Jo, det är kryssare och jagare. Och vilketdera landet som har den största olägenheten av stoppad tillförsel torde var och en i denna kammare kunna för sig själv avgöra.

Ang. krigs-
flygmateriel.
(Forts.)

Vidare talas i reservationen om det s. k. miniatyrslagskeppet av F-typ, som skulle ännu mer än pansarjättarna vara dömt till undergång, om det någon gång skulle våga sig ut på öppna havet.

Nu vill jag återkalla i herrarnas minne de förslag, som förelågo förra årets sommarriksdag. Herr Rydén har redan gjort det, och jag skall icke i detalj upprepa detta, utan jag skall endast påpeka beträffande pansarbåtar, att alla förslag upptogo sådana; även den Rydénska motionen upptog en pansarbåt, om vilken han nyss fällde det omdömet, att den var ungefär av de nuvarandes storlek — eller styrka, kanske han sade. Det må dock här påpekas att den dock var underlägsen de nuvarande pansarbåtarna i fart. Man kan ju hava rätt att göra den frågan, vad de pansarbåtarna skulle uträtta, om vilka herr Rydén motionerade, när han fäller en så sträng dom över den s. k. F-båten. Herr Rydén kommer naturligtvis att svara mig, att de aldrig skulle gå ut i öppet vatten, utan hålla sig inom skärgården. Men, mina herrar, det nuvarande kriget har väl visat oss en annan sak, nämligen att sjökriget visst icke håller sig bara inom skärgården. Vi hava haft fyra större sjöstrider emellan artillerifartyg, som skulle kunna rent av kallas sjöslag åtminstone i mindre skala, och sålunda har man fått en erfarenhet därifrån, och den erfarenheten pekar alldeles givet på att farten har en väsentlig betydelse, en avgörande betydelse, och att därtill artilleriet har en mycket stor betydelse i dessa sjöstrider. Nu har den s. k. Sverige-båten en fart av 22 ½ knop under det det socialdemokratiska partiets pansarbåt hade en fart av 16 ½ knop. Det synes mig, att när man vill tala om erfarenheterna i dessa fall, så bör man även framhålla den erfarenheten.

När herr Rydén slutligen upprepar i dag vad som stod i den socialdemokratiska motionen från i somras, att man skulle kunna skaffa ett sjöförsvaret som bleve starkare och bättre — jag skall icke upprepa det som herr Rydén uppläste — att man där skulle giva oss ett väsentligt bättre sjöförsvaret för ett pris 10 miljoner kronor lägre om året, så skall jag naturligtvis icke upptaga detta till någon närmare granskning, då det skulle kräva ett ingående i detalj på hela det förslaget. Det var ju uppkommet, detta socialdemokratiska förslag på miljoner kronors nedsättning, därigenom att man hade ett lägre anslag till fartygs-

Ang. krigs-
byggnadsmateriel.
(Forts.)

byggande, men därjämte att man gjort inskränkningar på alla möjliga håll. Jag ber att få säga, att uttalandet om denna 10 miljoner kronors nedsättning, för vilken man ämnade erhålla ett så väsentligt bättre sjöförsvaret, det vågar jag kalla för ett överord. Det går väl an att på papperet konstruera fram något sådant och säga att så är det, men det är långt ifrån ett dylikt löfte och dess infriande om det skulle träda i kraft i verkligheten.

Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet har redan framhållit, och jag vill endast ytterligare pointera, att i den överenskommelse, som träffades emellan partierna och regeringen, om jag så får säga, som slutligen blev riksdagens beslut, är reserverat ett belopp av 4 miljoner kronor, som kan användas för ytterligare fartygsbyggande under den period, om vilken vi enade oss i somras. Ja, däri ligger naturligtvis en möjlighet att kunna gå åt ena eller andra hållet allt eftersom erfarenheten kommer att giva vid handen att man bör gå, men det synes mig, och det har jag velat uttala, att man bör avvakta vad som möjligen står att vinna på erfarenhetens grund under det pågående kriget.

Jag tror slutligen, att jag skall kunna säga gentemot herr Rydén uttalande om de sakkunniga, att det lär väl icke någon kunna tro, att icke de sakkunniga i detta fall vilja det bästa, vilja det om vilket de känna sig övertygade från tid till tid, att det är det bästa. När man talar om och beskyller personer för att de skatta åt fåfänglighet och parad, så tror jag, att man dock handlar tämligen lättsinnigt. Icke vilja vi väl i allmänhet bli beskyllda för, att vad vi säga och vad vi handla, det göres av den ena eller andra mindre goda bevelsgrunden, och varför skulle det då finnas anledning till att om våra ansvariga män på sjöförsvarets område säga, att de äro sämre än alla andra, att de skatta åt fåfänglighet, att de skatta åt paradbegär. Mina herrar, låt oss taga saken på det sättet, att de männen handla under ansvar likaväl som vi alla vilja göra, och att de förvisso följa utvecklingen och göra sina förslag allteftersom de tro att vårt svenska försvar har den bästa nyttan därav vid de olika tidpunkter, då förslag skola göras. Om erfarenheten kommer att visa att en starkare vikt bör läggas på torpedvapnet än förut, då tror jag, herr Rydén och herrarna allesamman kunna vara övertygade, att den saken icke av fåfänglighetsbegär kommer att motarbetas av dem som då äro våra sakkunniga, och som i första hand skola giva sina förslag till vad som bör uträttas. Herr Rydén talar i sin motion vid sommarriksdagen — och det upplästes här — om det djupa allvar, som låg i det förslag, som herr Rydén och många medlemmar då kommo fram med. Mina herrar, låt oss tro, att det även ligger djupt allvar i de yttranden som ansvarige män i detta land under ansvarskänsla avgiva.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Det är näp-

peligen lämpligt att nu, när vi i alla fall bevilja budgeten och när världskriget rasar runt omkring oss, ingå i en detaljerad militärteknisk debatt rörande de olika fartygsslagen, och jag skall icke heller göra det. Men det vill jag bara säga på tal om herr Lindmans tro på och prisande av den militära sakkunskapen nyss, att den borde Sveriges folk snart haft alldeles tillräcklig erfarenhet av. Om vi följa den svenska riksdagens historia sedan de breda lagren började få en smula, icke att säga till om, men att få lov att vara med på riksdagarna, så skola vi kunna ur våra riksdagshandlingar, de tryckta som de ännu endast skrivna, leta fram massor av exempel, som äro motstycken till det här nu inträffade förhållandet. Vi möta där t. ex. fall av följande beskaffenhet. En liten liga, som har intresse av krig, provocerar av alla krafter för sådant. Riksdagen sammankallas, några stycken invigda instrueras och börja sitt arbete, krav om gårdar komma fram, om utskrivningar och om skatter o. s. v. Bönder, präster och borgare tigga: för guds skull, kunna vi icke få ha ro här i landet bara under tio år för en gångs skull, men samma svar kommer alltid från den intresserade klickan: »ni arma, oförnuftiga, okunniga bönder, sådant begriper ni icke, ni ha icke att göra med detta utan endast att bevilja anslag!» Icke en gång utan tio gånger såvisst som en kan jag ur Sveriges historia draga fram exempel på samma taktik, så i stort som i smått.

Det är väl några av er som hört talas om den gången, när det gällde t. ex. en annan militärteknisk fråga. Det var fråga om artilleriet skulle ha hästar framför kanonerna eller icke. Ni minns, hur Cardell kämpade för att man skulle hava hästar till artilleriet. Hela sakkunskapen sade, att det var fullkomligt vansinne. Han lyckades, om jag icke missminner mig, utverka att få spänna för ett batteri med hästar. På ladugårdsgårde hade man övning, där man provade ett hästbatteri och ett fotbatteri. Man såg, att hästbatteriet var absolut överlägset, men de militära sakkunniga sade, att det var galenskap, och först sedermera, när kriget utbröt, när man vid Dennewitz eller var det först var, var tvungen att använda med hästar förspända kanoner, kom anspann till användning, precis, ser ni, som nu.

Jag erinrade i debatten i fjor om ett fall, när i vederbörande utskott, då det var fråga om man skulle hava ånga till flottans fartyg eller ej, alla sakkunniga voro emot att man skulle använda ånga, enär seglande fartyg erbjödo ståtliga bilder emot, som de sade, »paddlande ångfartyg med fyra brunstekta grytelldar — vilken uselhet». Sådant har sakkunskapen alltid varit, och den kommer aldrig att bliva bättre. Så är det nu också i detta fall.

Jag vill vidare säga herr Lindman, att den här saken var det icke såväst mycket överraskningar med. Det som nu har inträffat under kriget var icke någon hemlighet för vederbö-

Ang. krigsfar-
tygsmaterial.
(Forts.)

rande. Militärtidningarna hava varit fulla av meddelanden från manövrer under många herrans år. Vi ha sett manövrer, där man i förväg bestämt, att de skulle räcka i 14 dagar eller 3 veckor, men som blivit avbrutna efter 3 dagar, emedan som det hette »alla förutsättningar blivit upprivna» av just detta undervattensbåtsvapen. Det har varit likalydande rapporter om dylika manöverresultat från alla maritima betydande länder. Och vad präglade krigets första utbrott i sjömilitärt hänseende? Jag skall icke gå in i detalj, jag vill endast erinra om en sak. Vad har man predikat överallt i hela Europa och här i Sverige rörande sjökriget? Jo, man har predikat den läran under senare årtionde: man måste hava »Seegeltung», man måste hava överlägsenhet. Det gällde att genast vid krigets början angripa, fortast möjligt uppsöka fienden, tvinga honom att slåss och om han skulle undvika strid förfölja honom till världens ända, aldrig giva honom någon ro och sålunda fortast framtvinga ett avgörande i sjöstriden. Det har varit a b c d e f g h i den sjömilitära visdomen. Hur gjorde man nu när kriget utbröt? Jo, man kröp bakom fem- till tiodubbla minrader med alla de där stora fartygen, som skulle skapa »Seegeltung» åt var sina länder.

Nu kommer man och begär — jag blev ganska uppbragt när jag läste Dagens Nyheter i morse — nu kommer man från sjöofficerarhåll, som också en talare förut nämnt här, och begär, att allt civilt förnuft skall vara borta, när det gäller den här heliga sakens diskuterande. Här gäller det blott, att vederbörande såsom Egyptens präster skola begära mat till sina gudar. Vart maten tager vägen, och vad nytta hela denna kult sedan gör, skall ingen dödlig få veta. Egyptens präster skola bara gå och le mot varandra, när de se på de enfaldiga civila. Jag frågar: Kunna herrarna, inför vad som predikats under de sista åren, inför det, som präglat världskrigets utbrott i sjömilitärt hänseende och inför det faktum, att alla flottor stängdes in utom de, som voro så avlägsna, att de icke kunde nås av undervattensbåtar — kunna herrarna verkligen hålla sig för skratt, när vederbörande sedan komma och kräva rätt att själva få fortfarande ha hand om avgörandet?

I en av de sista årgångarna av sjöofficerarnas egen tidskrift, som utgives i Karlskrona, finnes intaget ett föredrag, som hållits av en medlem av Örlogsmannasällskapet, Fallénus, och som visar, hur man systematiskt försummat hela torpedväsendet. Han påvisar där, att Sverige sedan några år tillbaka är det enda land på jorden, som är i saknad eller då var i saknad av varmluftstorpeder. Han visar, att man under herr Lindmans regemente här i landet år 1907, när man redan hade sådana torpeder i alla mariner i Europa, från Fiume-fabriken beställde fyra torpeder. De kommo till Karlskrona i juli månad 1909. Först i oktober 1910, alltså femton månader efter det de ankommit, började man provskjuta dem. De gingo icke så bra vid provskjut-

ningen, och sedan blevo de liggande till september 1911, när det kom order från vederbörande att söka bygga in i dem ett nytt varmluftssystem. Först året därefter, 1912, kunde man verkligen börja med detta. Det hade då gått fem år, varunder man icke gjort annat än denna lilla provskjutning för att få till stånd ett så effektivt vapen som varmluftstorpeden. Ty vad är den i jämförelse med kall-luftstorpeden? Den är ungefär som ett mausergevär i jämförelse med ett gammalt mynningsladdningsgevär.

Ang. krigsfartygmateriel.
(Forts.)

Jag skall icke gå in i några detaljer. Vi komma säkerligen att nästa år få tala om denna sak, om det då är lugn och fred i världen. Vi må icke tro, att det är så lätt avspelat, detta spektakel, ty så många gånger har Sveriges folk blivit narrat av den s. k. sakkunskapen, att en gång måste man verkligen taga i betänkande, huruvida man icke bör stoppa trafiken.

Här fanns en gång en regering i vårt land, som med befordringar och annat gynnade en del personer, men det dröjde, såsom vi veta, icke mer än några få år, förrän regeringen fick till sista öret betala alla de större utgifter för staten, som därmed varit förbundna. Vi hava alltså prejudikat i Sveriges historia för den frågan, huruvida icke den klass, som är skyldig till dessa spektakel, bör genom en särskild skadeståndsskatt få betala de ökade omkostnaderna för detta sjöförsvaret eller, rättare sagt, för denna förryckning av sjöförsvaret.

Nu kunna vi begära, att detta sakkunniggyckel upphör, och jag skall i detta sammanhang anmärka en sak. Vi hava liksom en del andra länder i världen för sed, att t. ex. hålla undervattensvapnet hemligt utanför den breda publikens kännedom. Därigenom är det också möjligt, att man kan, på sätt som sker, få till stånd en agitation bland de breda lagren för fullkomligt otidsenliga försvarsåtgärder. Jag tror, att detta hemlighetsmakeri är till nio tiondedelar ren yrkeshumbug, som bör avskaffas. Det är ändå i regel icke obekant för dem, som läsa främmande länders marinkalendrar o. s. v., hur många båtar av detta slag, som man har runt omkring i världen. Det bör då icke heller vara obekant för den svenska publiken, som betalar båtarna. Klart är, att vissa förhållanden kunna finnas, vissa åtgärder kunna vara vidtagna, som man fortfarande bör hålla hemliga, och det är bra mycket lättare att på en sådan båt hålla vissa åtgärder hemliga än på ett stort fartyg, där en mängd människor kunna komma ombord, och varifrån det kan spörjas lättare.

Herr Lindman har gjort en hel del anmärkningar. Jag skall icke gå in på alla, utan blott beröra en enda. Han undrade, om kriget visat, hur undervattensbåtarna klara sig i skärgårdar och sund. Men, herr Lindman, för det första hava de icke i skärgårdarna att göra annat än i undantagsfall. Det är på öppna havet, de skola uppträda, för att hindra fienden att närma sig sund och skärgårdar. För det andra ha vi sett, att, om jag icke missminner mig, Englands B 11 den 15 december i fjol gick

Ang. krigs-
tygmateriel.
(Porte.)

in i Dardanellerna, som dock äro ganska trånga och krokiga; den gick lugnt och tryggt under ett bälte av fem rader minor, torpederade ett turkiskt slagskepp, som låg och vaktade minbältet, och gick under de fem minraderna oskadd ut igen.

Detta må vara nog. Om jag ville gå in på herr Lindmans andra anmärkningar och invändningar, skulle det nog vara lätt att få fram liknande exempel, men det får vara nog för den här gången.

Herr vice talmannen, som under herr Månssons yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Lindhagen, som anförde: Jag har icke instämt i herr Rydén's yttrande enär jag för min del velat giva tillkänna, att jag för närvarande naturligtvis står på samma ståndpunkt i denna fråga, som jag gjorde i den debatt, som ägde rum förra året, då den nya militärlagen genomfördes. Jag röstade då för det förslag, som framlagts från den socialdemokratiska fraktionens sida, men jag betonade också för min del, att jag icke kunde underlåta att även rikta in min uppmärksamhet något på framtiden och giva ett uttryck för detta i någon form av intresse, manifesterat genom handling.

På samma ståndpunkt står jag nu. Jag vill i huvudsak instämma i herr Rydén's kritik med anledning av de erfarenheter, som man fått av kriget, ehuru jag naturligtvis anser, att det även ligger ett visst fog i herr Lindmans resonemang, att man måste vara försiktig med det slutliga omdömet. Men det är i alla fall så, att alla äro eniga om, att erfarenheten redan manifesterat, att det varit lyckligare, om vi haft dessa erfarenheter, innan det nya härordningsförslaget prövades och genomfördes, och därför kan det icke vara annat än mycket otillfredsställande att veta, att vi just i detta ögonblick gå att votera ofantliga belopp, som kanske icke behövt användas alls eller kunnat användas på nyttigare sätt.

Nu är man dock bunden av kontrakten om de nya pansarbåtarna. I vad mån dessa kunna hävas, känner jag icke, men jag förmodar, att sjöministern riktar sin uppmärksamhet därpå, eftersom han sade, att saken skulle upptagas i hela sin vidd, d. v. s. jag förmodar det icke, uppriktigt sagt, men jag skulle hoppas, att herr sjöministern riktade sin uppmärksamhet även på möjlighet av kontraktens hävande.

Jag skall också be att få instämma i vad herr Rydén antydde i början av sitt anförande, nämligen att vi icke skola invägga oss i den föreställningen, att vi nu skola stå överksamma inför vad som föreligger och endast med lugn och ett visst nöje kanske genomföra den nya härordningen. Jag ber att med särskild tillfredsställelse få understryka herr Rydén's ord, om jag icke missuppfattade honom, att man *mycket snart* bör börja en stor kampanj för att komma till rätta med den militära frågan och den nu antagna härordningen.

Emellertid var det sedan i fortsättningen en divergens i en sak, om vilken man med fog kan hava olika meningar, en divergens, som jag också betonade förra året, och den ligger däri, att herr Rydén icke

med »mycket snart» menar nu genast, utan att det skall ligga någon tid mellan det närvarande och det snara itutagandet med denna sak. Detta skulle, såsom han och många andra anført, bero bland annat på det utrikespolitiska läget. Jag har för min del, och många med mig både i denna kammare och i all synnerhet ute i landet, trott, att det utrikespolitiska läget borde giva oss den erfarenheten, att vi omedelbart borde taga itu med militärväsendet och söka komma till rätta med det på ett helt annat sätt än hittills.

Ur denna synpunkt är det naturligtvis ett behov och på samma gång en skyldighet emot det mandat, jag har, att giva denna uppfattning ett uttryck i någon slags vilja och handling. Förra året liksom även detta år har jag försökt att väcka frågan i form av en motion om undersökning angående en skandinavisk avrustningsallians. För min del ville jag förra året, att detta förslag, som även avsåg härordningsfrågan, skulle gå till det särskilda utskottet, men talmanskapet ansåg, att det icke hörde dit, utan att motionen skulle gå till tillfälligt utskott, och därigenom lösrycktes den ur sitt sammanhang.

Nu är det så, att denna fråga, som i år är väckt av några ledamöter i kammaren, i dag också föreligger till avgörande, och jag skall därför, i full överensstämmelse med den ståndpunkt jag förra året hade, be att få tillkännagiva, att jag, rör denna motion kommer före, kommer att då i stället för nu begagna tillfället att framställa det yrkande, som enligt min uppfattning är eu följd av de betänkligheter, som jag för min del hyser emot den nu föreliggande regeringspropositionen.

Vidare yttrade

Herr Thore: Herr talman! Även jag vill, liksom en föregående talare, inlägga en bestämd gensaga mot att några sådana erfarenheter dragas av det nuvarande kriget som de, vilka ligga till grund för den socialdemokratiska reservationen. Vilka erfarenheter är det egentligen, som vi gjort i detta krig? Ja, i förbigående må det sägas, att icke är det de erfarenheter, som herr Fabian Månsson gav uttryck åt under remissdebatten vid fjolårets sommarriksdag, och som i riksdagsprotokollet lyder sålunda: »att om ett krig i dag utbryter mellan två av världens sjöfarande stormakter, så efter åtta dagar flyter intet dessa makter tillhörande krigsfartyg på vattnet».

Nu har kriget pågått icke blott i åtta dagar, utan nära åtta månader, och vill man undersöka förhållandet, skall man finna, att den engelska flottan är betydligt starkare nu, den dag som i dag är, än för åtta månader sedan. Vad den tyska flottan angår, är den säkerligen med avseende på slagskepp åtskilligt starkare än vid krigets början, och vad angår förlusterna av pansarkryssare, ha dessa förorsakats icke till väsentlig del genom minor och torpeder utan genom kanoneld. Jag behöver blott nämna slaget vid Falklandsöarna och striden i Tyska bukten den 24 januari i år.

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

Det torde icke vara lämpligt att här i riksdagen närmare ingå på den krigspolitiska situationen eller på det strategiska läget till sjöss. Så mycket kan man emellertid säga, ty det ligger öppet för var och en, som endast vill ytligt studera förhållandena, att England synes hava vunnit sitt sjöstrategiska syfte på det sättet, att det lyckats helt och hållet avskära den tyska utrikes-handeln på Oceanen och där lamslå dess handel och sjöfart. Vad detta betyder för Tyskland, kan man förstå bl. a. därav, att över två tredjedelar av dess utrikeshandel går sjövägen. Detta syftemål har England uppnått icke med torped- och undervattensbåtar, utan med sin slagflotta och sina kryssare. Man skulle nästan utan överdrift kunna säga, att vare sig England haft torped- och undervattensbåtar eller icke, hade den strategiska situationen till sjöss i allt fall varit densamma. Saken kan även vändas på ett annat sätt för att få fram en jämförelse mellan de olika vapnens betydelse under det nu pågående sjökriget. Man kan resonera som så, att om t. ex. den engelska slag- och kryssarflottan under 30 dagar blivit urståndsatt att fungera och de tyska sjöstridskrafterna — pansarfartyg och kryssare — under samma tid fått fritt spel, så hade säkerligen Englands sjöhandel och dess handelsflotta kommit att lida så stora förluster, att detta blivit utslagsgivande för kriget.

Man kan alltså på grund av det nu pågående krigets erfarenheter icke påstå, att torpedvapnet varit det bestämmande elementet utan just kanonfartygen: slagskepp och kryssare.

Sedan de egentliga krigsfartygen blivit svåråtkomliga mål för de tyska undervattensbåtarna, hava dessa i stället inriktat sig på handelsfartygen. Huruvida i detta avseende något resultat skall uppnås, synes svårigen nu kunna avgöras. Så mycket framgår emellertid, att det är de långsamt gående fartygen, trampångarne, som lidit de största förlusterna, under det att de mera snabbgående fartygen, de egentliga linjeångarne, rett sig bäst. Vidare har det framgått, att attacken på handelsfartyg ingalunda äro så ofarliga, ty redan hava enligt vad förmäles två undervattensbåtar skjutits i sank. Den 13 mars uppgavs den engelska handelsflottans förlust till 87 fartyg, varav 54 kapats eller borrats i sank, 11 gått under för minor och 22 torpederats av undervattensbåtar. Ser man efter, hur stor procent detta utgör, skall man finna, att nämnda förlustprocent för England är mindre än den förlustprocent, som Sverige haft genom detta krig i avseende å handelsfartyg.

Jag har härmed icke på något sätt velat förringa betydelsen av torpedvapnet, varken det som går under vattnet eller det som går över vattnet. Detta vapen har fyllt mycket långt gående förväntningar såväl ifråga om tekniska som taktiska egenskaper särskilt rörande om navigeringsförmåga och aktionsradie samt möjlighet att operera på egen hand och långt borta från sin bas. Vad jag velat hava sagt, är det, att undervattensbåtsvapnet icke varit utslagsgivande i det nu pågående kriget, utan att det

är de större fartygen, kanonfartygen, som i huvudsak bestämt krigets karaktär.

Ang. krigsfartygmateriel.
(Forts.)

Försöker man att tillämpa sjökrigets erfarenheter på våra försvarsmöjligheter till sjöss, får man säga, att undervattensbåtens taktiska framgångar, är en för oss synnerligen glädjande företeelse. Och detta särskilt på den grund, att genom dessa framgångar kunna vi helt säkert tillägga vår flottan en vidgad uppgift för landsförsvaret i sin helhet.

Inom andra försvarsberedningen framhöll man ju, särskilt med avseende på landstigningsoperationer, som ju äro av en synnerligen grundläggande betydelse för vår flottans uppträdande, att flottans uppgift härvidlag skulle vara att förhindra invasioner i våra skärgårdar och försvåra dem på våra öppna kuster. Nu är denna formulering åtskilligt oklar, och det är knappast möjligt, att på denna formulering, som ju egentligen endast innehåller teoretiska och abstrakta resonemang, bygga ett bärande flottprogram. Men om man skulle använda sig av en dylik formulering, skulle jag för min del i alla fall vilja omforma den sålunda, att särskilt av vad som framgått av undervattensbåtarnas användning i kriget, dessa böra kunna förhindra landstigningar på öppna kuster och försvåra dem inom skärgårdarna. Ty om undervattensbåtarna någon gång skola komma till sin rätt, om de skola kunna verka på ett effektivt sätt, så skall det vara på en öppen kust, där anfall vid en transportflottas debarkering kan ske från flera olika riktningar och i flott vatten.

Tydligt är, att vi i undervattensbåtarna fått ett mycket effektivt medel mot invasionsföretag, särskilt då landsättningen äger rum på ett sådant ställe, att undervattensbåtarna ha lätt att gå till anfall. Men undervattensbåten bör också kunna göra mera. Den bör kunna förhindra, att någon patrullering av större pansarfartyg sker omedelbart utanför vår kust, utanför mynningarna till våra skärgårdar, ty genom undervattensbåtarnas som det visat sig stora taktiska stridsvärde, torde det bli förenat med betydlig risk för dessa större pansarfartyg att ligga omedelbart utanför våra kuster. På det sättet kommer det, därigenom att undervattensbåtarna kunna tänkas driva bort de stora fartygen, som äro överlägsna våra egna pansarfartyg, så att säga, att utanför våra kuster bildas en zon, där våra pansarfartyg kunna gå fram med relativ trygghet och sålunda, tack vare undervattensbåtarna, bättre bliva i tillfälle att skydda olika punkter på kusten mot landstigningsföretag.

Kunna icke undervattensbåtarna göra mera? Kunna de icke ensamma förhindra varje invasionsföretag över havet? Låt oss tänka på den saken. Östersjön är ett farvatten, som på sina ställen är så smalt, att det endast tager tre à fyra timmar eller kanske mindre för ett fartyg att förflyttas över från en punkt på den ena sidan till en punkt på den andra sidan. Vi kunna icke genom undervattensbåtar och för övrigt ej heller genom övervattensbåtar hindra, att på motsatta sidan en transport-

Ang. krigsfur-
tygmateriel.
(Forts.)

flotta sammandrages, göres sjöklar och att destinationsorten bestämmes och destinationsvägen utstakas. Då vägen endast tager några få timmar och en färd kan företagas under mörker eller i tjocka, vid isbildning eller kanske även vid öppen dag, i den händelse denna transportflotta är väl försedd med bevakande fartyg, kunna vi helt säkert icke alltid enbart genom undervattensbåtar förhindra, att den fientliga transportflottan förflyttar sig till ett skyddat skärgårdsområde på vår egen kust. Jag tror sålunda, att det vore oklokt, ja, farligt att framdeles lägga vårt flottprogram så, att undervattensbåtarna bleve det så gott som enda offensiva vapnet.

Slutligen en sak till. Undervattensbåtarna likaväl som torpedbåtarna äro icke outslitliga och de äro för övrigt ganska dyrbara. Vi kunna icke anskaffa ett obegränsat antal av desamma. De äro lättare utsatta för skador än de större fartygen. Är det nu så, att undervattensbåtarna skola användas till så gott som de flesta offensiva uppgifterna, så kan det hända, att de under krigets lopp så decimerats, att de icke förmå fylla den väsentliga offensiva uppgift, man velat tilldela desamma. För en försiktig krigföring, och en sådan måste vi nödvändigtvis inrikta oss på, därför att vi hava minimala resurser att under krigets gång upphjälpa förlusterna i vårt fartygsmateriel, torde det bli nödvändigt att använda olika typer av fartyg, allteftersom sådana finnas till hands och bäst äro i tillfälle att fylla den uppgift, som förelägges.

Mina herrar! För min del anser jag, att den erfarenhet, vi fått av detta krig, icke kan berättiga till att draga sådana slutsatser, som ligga till grund för den socialdemokratiska reservationen.

Herr Liljedahl: Herr talman! Är man övertygad om att Sveriges utrikespolitiska läge i dessa dagar och förvisso för lång tid framåt är synnerligen allvarligt, då blir också den fråga, som här i dag principiellt debatteras, nämligen huru vi skola för framtiden ordna vårt sjöförsvaret, av den allra största betydelse.

Det är ju i sista hand icke fråga om, vilket parti som haft mest rätt eller mest orätt i denna fråga, utan det gäller för oss alla att söka komma åt sanningen angående krigets erfarenheter. Vi måste veta det. Det är vi, som få taga ansvaret, det är vi, som skola besluta, och det är ju ur den synpunkten, som denna debatt också har blivit förd, dock måste jag säga det, med ett undantag.

Jag fick ett så beklämmande intryck, då jag hörde herr Lindmans anförande, varvid han sökte nästan helt och hållet sudda ut och bortstryka de klara och gripbara fakta, som detta världskrig lämnat med hänsyn till undervattensbåtarnas betydelse. Herr Lindman yttrade som en generell anmärkning mot vad tidningarna meddelat om undervattensbåtarna, att detta ju var uppgifter i våra dagliga tidningar. Vet icke herr Lindman, att det är offentliga rapporter från de krigförande ländernas amiralitet och deras marinmyn-

digheter, som ordagrant bliva införda i våra tidningar? Det är så- *Ang. krigsfar-*
 lunda icke något som helst tidningsfuskeri. Förvisso hava alla tid- *tygsmateriet*
 ningar, vilket parti de än tillhöra och huru än detta krigs erfaren- *(Forts.)*
 heter tala mot den standpunkt, som vederbörande tidning förut in-
 tagit, dock ärligen givit oss dessa rapporter.

Vidare yttrade herr Lindman, att det är kryssarna och jagarna och icke undervattensbåtarna, som hava åstadkommit, att den tyska sjöfarten blivit hindrad och att den engelska flottan kunnat lyckligen genomföra sin blockad av den tyska Nordsjökusten. Jag är icke fackman och känner därför icke detaljerna i det avseendet. Men jag skall be att få läsa upp, vad en framstående fackman — ja, man må väl säga, att det är han, som är segerherren i denna fråga, amiral Sidner — yttrat. Han säger i en intervju i Aftontidningen just i denna fråga angående de engelska undervattensbåtarna följande: »Dessutom har det tillkommit för de engelska undervattensbåtarna en uppgift, som man inte tidigare tänkt sig detta vapen tilldelad, en uppgift, som de engelska undervattensbåtarna fyllt på ett utmärkt sätt och varigenom de gjort stor nytta åt England. De ha nämligen skjutits fram och förlagts i första linjen på bevakning gent emot främmande styrkor». — Sedan har amiral Sidner ett längre anförande angående dessa undervattensbåtar i övrigt. Jag skall endast anföra något därav. »Undervattensbåtarna ha under detta krig opererat så långt bort från varje stöd, att erfarenheten fullständigt har dömt påståendet om stöljefartygens nödvändighet. Och inte blott i ett eller annat fall har detta kunnat sägas utan i alla fall. Man kommer alltså vid studiet av de nyaste erfarenheterna till en slutsats, som står i fullkomlig strid med amiral W. Dyrssens. För övrigt är det inte blott vid fara, som undervattenslägets intagande har visat sig vara ett så utmärkt steg. Vid svår sjö exempelvis kan båten gå ned dit där den ligger betydligt mera stilla än vid ytan, och stanna där tills sjön är över. Åter ett litet plus i meritlistan. Överraskad kan ju en undervattensbåt bli av ett artillerifartyg, lika väl som en F-båt kan bli överraskad av en Dreadnought. Men eljest har en undervattensbåt större chanser att komma undan ett litet artillerifartyg, än detta har att komma undan ett stort dylikt. Och när en undervattensbåt kan operera i Kanalen och ha sitt stöd i — Wilhelmshaven, så är detta detsamma, som att den ej har något stöd alls. Till på köpet opererar en undervattensbåt alldeles utmärkt ensam».

Jag skall som allra hastigast blott i ett kort sammandrag anför några fakta rörande denna sak. I september — alltså i krigets början — sänkte, såsom jag tänker vi alla minnas, en tysk undervattensbåt U 9 tre större engelska pansarkryssare, som vardera mätte 12,200 ton och hade en besättning vardera på 755 man. Jag tror, att det finns en person, som är mest kompetent att yttra sig i denna fråga, och det är befälhavaren på U 9. Det är icke så, som herr Lindman menat, att tidningarna framställt denna sak på sitt sätt, utan tyska amiralitetet har i en officiell rapport publicerat kaptenlöjtnanten Weddingens rapport till tyska amiralitetet — denna kaptenlöjtnant

Ang. krigsfar-
tygmateriel.
(Forts.)

var befälhavare på nämnda undervattensbåt. Jag skall blott läsa upp några utdrag, därför att en del tidningar ha påpekat, att denna kupp av undervattensbåten U 9 lyckades, tack vare att de tre stora engelska kryssarna lågo och sovo, passade icke på, men nu visar befälhavaren på undervattensbåten, att den tvärtom besköts så mycket som möjligt av den tredje kryssaren, som angreps, men att det oaktat undervattensbåten lyckades genomföra sin stora bragd. Han säger efter redogörelsen för hur två kryssare sänkts, angående angreppet på den tredje kryssaren: »Det tredje fartyget, som nu utan tvivel förstod, att undervattensbåtar voro i verksamhet, sökte med alla medel skydda sig. De snabbskjutande kanonerna avfyrades upphörligt både från styrbords- och babordssidan och fartyget styrde i sick-sack-kurser. Därigenom tvangs jag att gå närmare och ännu en gång gå med periskopet över ytan för att få noggrant sikte. Jag såg då, hur projektilerna slogo ned i vattnet åt alla håll utan någon bestämd riktning. Då jag kommit tillräckligt nära sänkte jag båten och gjorde det tredje anfallet. Denna gång sköt jag två torpeder för att vara riktigt säker om träff. Jag hade åter lyckan med mig, ty fartyget blev manöverofärdigt och började sjunka med stäven före». — Detta är ju så klara och tydliga fakta, att de icke kunna bortresoneras. Befälhavaren har i en under ämbetsmannansvar avgiven rapport skildrat detta.

Sedan ha vi från den ryska marininstaben en rapport från oktober, där marininstaben meddelar, att en rysk kryssare blivit sänkt av en undervattensbåt, fastän den ryska kryssaren såg undervattensbåten och det blev en öppen strid mellan kryssarens artilleri och undervattensbåtens torped. Då meddelade den ryska marininstaben i sin rapport bland annat följande — jag skall icke läsa upp hela rapporten utan endast vad som gäller striden —: »Ehuru kryssarne öppnade en stark artillerield, lyckades en undervattensbåt avskjuta torpeden mot Pallada, ombörd på vilken en explosion uppstod med påföljd, att kryssaren genast gick under med sin besättning». — Sedan i oktober, ungefär samtidigt eller några dagar efteråt var det en undervattensbåt, som sänkte engelska kryssaren Hawke. Den gick till botten i Nordsjön. 49 man och en officer av fartygets besättning blevo av en trälare landsatta. — Sedan ha vi längre fram i tiden en tysk undervattensbåt, som sänkte en brittisk kryssare. Den engelska regeringens officiella pressbyrå meddelar härom bland annat följande: »Kryssaren Hermes har borrats i sank av en torped, avlossad från en tysk undervattensbåt i närheten av Dover». Sedan kommer ett telegram från Berlin, som omtalar, att den tyska undervattensbåten, som utfört detta, har välbehållen återkommit. Vidare ha vi i Engelska kanalen ett fall, då en undervattensbåt sänkte det stora engelska slagskeppet Formidable. Härom meddelar tyska amiralstaben följande (det är den 3 januari 1915): »Kl. 3 på morgonen den första dennes har en av våra undervattensbåtar, enligt vad den meddelat per trådlöst telegram, i Engelska kanalen icke långt från Plymouth bragt engelska slagskeppet Formidable att sjunka genom ett torpedskott. Undervattensbåten förföljdes av en torpedjagare, men tog ingen skada».

Ja, jag har en mängd sådana uttalanden, men jag tror, att det skulle trötta kammaren att åhöra dem alla, och dessutom är kammaren helt visst redan underkunnig om dessa oomkullrunkeliga fakta. När man vet detta, och när man vet, att alla angrepp mot den frisinnade regeringens försvarspolitik utgingo från denna F-båtsstrid, må man väl ändå säga, att vi, som tillhöra vänsterpartierna, äro glada — det må man väl unna oss — över att vi haft den framtidsblicken att tro, att tyngdpunkten i vårt sjöförsvär bör förskjutas närmare undervattensbåtstypen, än vad som hittills skett i vår flottpolitik; och nog äro vi glada — det gäller väl förresten alla partier — att vänsterpartierna vid försvarsuppgörelsen under sommarriksdagen icke släppte taget, förrän de lyckats att i den överenskommelse, som gjordes med högerpartiet och regeringen, driva igenom, att *antalet nya undervattensbåtar, som skall byggas här i Sverige, blir mer än dubbelt så stort mot vad regeringen och högerpartiet begärt.*

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Jag tror mig till slut kunna säga, att det finns väl ingen i Sveriges land för närvarande, som tror, att, om vi icke redan gjort pansarbåtsinsamlingen och man nu, när vi ha det blodiga världskriget framför oss och krigsfaran ryckt oss mycket närmare ja, alldeles inpå livet, skulle utfärda ett upprop: »låt oss samla in flera miljoner till att bygga en ny pansarbåt», detta skulle lyckas, medan däremot, om man utfärdade ett upprop för att insamla medel till att så fort som möjligt anskaffa så många undervattensbåtar som möjligt, jag är viss om att detta skulle lyckas. Härmed vill jag ingalunda underkänna den vackra offervillighet — ett av de vackraste drag jag känner av svensk offervillighet — som tog sig uttryck i den storartade pansarbåtsinsamlingen, men rent politiskt sett och med hänsyn till sjöförsvarets effektivitet var det ett misstag och lyckligare för landet hade varit, om denna storartade insamling i stället skett för undervattensbåtar.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag har, herr talman, begärt ordet för att yrka bifall till statsutskottets hemställan — ett sådant bifallsyrkande har nämligen icke framställts, och det torde vara på tiden, att någon gör det under denna diskussion. Men jag begärde ordet icke allenast därför, utan även för att göra några erinringar i anledning av vad som yttrades av en ärad talare på Stockholmsbänken. Den ärade talaren anförde, enligt min mening mycket riktigt, att man skulle vara försiktig att draga facit, innan alla faktorerna i det nu pågående kriget voro kända. Till den uppfattningen ansluter jag mig helt och hållet. Men det förefaller mig verkligen, som om den ärade talaren i sitt anförande icke fogat sig efter denna enligt min mening mycket riktiga regel, utan han drog själv åtskilliga slutsatser. Efter att ha fullständigt avfört all betydelse hos de officiella rapporter, som äro synliga i tidningarna — jag antager nämligen, att han i sitt omdöme om tidningspressen även diträknade de officiella rapporter, som i tidningarna meddelas — drog han den slutsatsen, att artilleriet har dock sänkt ett större tonal, än vad torped- och minvapnet gjort. Jag skulle då vilja fråga den ärade talaren, på vil-

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

ka grunder han dragit den slutsatsen, om han haft tillgång till hemliga källor, som för oss andra dödliga äro alldeles förborgade, eller om den ärade talaren dragit denna sin slutsats ur enligt hans eget uttalande fullständigt värdelösa tidningsmeddelanden.

Han yttrade vidare, att vi alla kände undervattensbåtens stora duglighet. Jag vill icke inlägga någon gensaga mot denna deklARATION från herr Lindmans sida, men jag ber att få framställa den frågan: varför har då icke under alla de år, som vi stritt angående sjöförsvarets problem, tagits nödig hänsyn till de krav, som från vår sida framställts därpå, att man skulle tillerkänna undervattensbåtarna, torpedbåtarna och minförsvaret en större betydelse, än som förut blivit gjort i alla de förslag, som tidigare underställts riksdagens prövning? Ty, mina herrar, striden om pansarbåtsproblemet har måhända till synes varit en strid om pansarbåtstyp, men — djupare sett — har den dock varit en strid om flottans uppgift och dess sammansättning för lösandet av denna dess uppgift. Den stridens avslutning inleddes ju med försvarsbeslutet i fjol, som tydligt markerade — i det fallet vill jag instämma med den förste ärade talaren i denna debatt — torpedförsvaret — under såväl som övervattensförsvaret — såsom varande den offensiva kraften i kustflottan.

Nu har här en ärad talare på Göteborgsbänken utvecklat en sjöstrategi och sjötaktik, som väsentligen skilja sig från den uppfattning, som tog sig uttryck i försvarsbeslutet från i fjol, men jag är fullkomligt övertygad om att huru mycken energi den ärade talaren än kommer att utveckla, kan han icke vrida visaren tillbaka, utan den kommer allt fortfarande att peka på att torpedförsvaret är och kommer att vara flottans offensiva element. Jag är för min del böjd att tro, att då vi om några år gå att fatta beslut rörande flottans nybyggnad efter den femårsperiod, i vilken vi nu äro inne, och beträffande de fyra miljoner kronor, om vilka det förut talats, kommer tvivelsutan beslutet att gå i den riktningen, att torped- och minförsvaret tillerkännes ett större utrymme, än man hittills kunnat enas om. I alla fall är jag övertygad om att då beslutet fattas, skall det fattas med en större enighet än beslutet i fjol.

Nu har det sagts, att vi ha ju ingen erfarenhet rörande undervattensbåtarnas lämplighet för svenska förhållanden. Ja, *någon* erfarenhet ha vi väl, och är den erfarenheten icke tillräcklig, varför har man då icke vidtagit åtgärder för att öka och fördjupa de erfarenheter, som man ansett vara av nöden? På varje område av försvarsväsendet, där man ännu icke är fullt på det klara med ett problems lösning, söker man ju genom praktiska övningar och praktiska rön komma det rätta så nära som möjligt.

Samme ärade talare på Stockholmsbänken anförde som bevis för att undervattensbåtarna icke hade den betydelse man måhända ville tillerkänna dem, att undervattensbåtarna dock icke kunnat hindra trupptransporter från England till Frankrike. Ja, jag ger den ärade talaren rätt i detta men jag skulle vilja fråga: har då Tysklands pansarbåtsflotta kunnat hindra dem? Jag tror, att den ärade talaren skall ge mig rätt, när jag säger, att icke ens Tysklands avsevärda

pansarbåtsflotta har kunnat hindra trupptransporter från England till Frankrike.

Ang. krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

Vårt sjöförsvarsproblem kan givetvis icke lösas efter en kopiering av något annat lands förhållanden. Det måste lösas med hänsyn tagen till vårt lands säregna förhållanden.

Jag vill i detta sammanhang, innan jag slutar, särskilt notera och stryka under det löfte, som gavs här ifrån statsrådsbänken, att problemet skulle upptagas till en förutsättningslös omprövning, innan förslag kommer att föreläggas riksdagen till användande av de fyra miljoner, som under innevarande femårsperiod äro reserverade för anskaffande av ytterligare krigsfartygsmateriel. Hur den omprövningen kan komma att utfalla, skall jag icke tillåta mig att uttala någon som helst profetia om, men det kan jag i alla fall icke underlåta säga, att jag har en känsla av att den omprövningen dock kommer att, liksom erfarenheten hitintills oförtydligt har gjort, ge stöd åt den uppfattning, som på civilt håll har varit rådande, nämligen att vi måste tillerkänna torped- och minförsvaret en större betydelse för vårt lands värn, än vad man inom vårt land tidigare varit villig att göra.

Jag skall be att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag begärde ordet för replik mot herr Lindman, och jag hade, när jag gjorde detta, icke någon kännedom om den långa raden av talare mellan honom och mig. Under mellantiden har en hel del älskvärda kamrater i kammaren varit snälla nog att ge dessa repliker, och jag har för min del endast mycket ringa att tillägga därutöver.

Jag vill emellertid säga ett par ord beträffande de erfarenheter, som man måste anse vara fastslagna, icke på grund av lösa tidningsuppgifter — det vill jag betona, att jag har så mycket sysslat med och intresserat mig för dessa spörsmål, att jag naturligtvis aldrig fäster avseende vid dylika uppgifter — utan på grund av rapporter från vederbörande befälhavare till amiralstaberna. Efter min uppfattning har detta sjökrig visat, att undervattensbåtsvapnet har en ännu större betydelse, än vad till och med dess varmaste förkämpar ha velat tillmäta detsamma, och jag skall bara påpeka en uppgift, som under detta sjökrig gång på gång tillkommit undervattensbåtarna, och som man förut i allmänhet ej tilltrorde dem, nämligen spaningen. I vilken stor utsträckning ha icke undervattensbåtarna använts som rena spaningsfartyg under detta krig. Jag skall icke draga in några exempel härpå i protokollet, men jag skall gärna privat stå till tjänst med en och annan rapport i det hänseendet, som belyser undervattensbåtarnas sätt att fylla sin uppgift som spaningsfartyg.

Herr Lindman sökte nu rida på herrar pansarbåtsentusiasternas kaphäst om att den brutna kust, som Sverige har, och våra

Ang. krigsfor-
tygsmateriel.

(Forts.)

skärgårdar skulle göra uppgiften för undervattensbåtarna så väsentligt annorlunda, än när det gällde den rena, öppna kusten. Jag vill häremot erinra, att förr har man hävdad den uppfattningen, att undervattensbåtarnas svaghet låg däri, att man *icke* kunde använda dem på öppet vatten, därför att de icke tålde sjön o. s. v. Det har man nu retirerat ifrån, och jag har visat i min motion, genom rapporter från manövrer o. s. v., att de mycket väl tåla sjön, ja, de kunna till och med genom att gå ned på djupläge bliva nästan oberoende av sjögången.

Herr Lindman framhöll i fortsättningen av sitt anförande, att särskilt isen skulle välla svårigheter för undervattensbåtarna. Jag vill då erinra om att vi ha ju konstaterat, att isförhållandena på den motsatta sidan Östersjön äro så väsentligt mycket svårare, att man kan gå ut från som en fullständigt allmängiltig regel, att när vi här i Sverige på svenska sidan ha svårigheter med isen, så ligger det ett mycket fast istäcke på andra sidan Östersjön, som icke kan forceras, knappast av pansarfartyg, om man icke har isbrytare, och i varje fall icke av en transportflotta, som skulle kunna tänkas från det hållet bliva sänd mot oss.

Jag skall också svara herr Lindman på en annan sak. Han sade, att de tyska undervattensbåtarna ha icke kunnat förhindra, att England har sänt transportflottor oavbrutet över Engelska kanalen. Ja, jag vill fråga: ha pansarbåtarna kunnat förhindra det? Tyskland har ju en oerhört mycket starkare pansarflotta, än vad Sverige någonsin kan få i förhållande till någon av de makter, med vilka Sverige skulle kunna komma i krig. Tysklands flotta har dock varit alldeles oförmögen förhindra dessa transporter, och det avbräck, som dessa transporter möjligen lidit — jag har härvidlag icke några officiella rapporter att hålla mig till, utan endast tidningsuppgifter — har skett genom undervattensbåtar.

Vidare vill jag säga några ord till herr Thore med anledning av den jämförelse han drog upp mellan tonnage på de fartyg, som gått under för artillerield och som gått under för torpeder. Jag vill då erinra om att de flesta av de sjödrabbningar, som ineburit större tonnageförlust, ha försiggått i Stilla oceanen, där alltså de olika flottorna icke varit försedda med undervattensbåtar, utan där det varit nödvändigt att använda det enda vapen de hade, nämligen artilleriet. De ha måst använda kanoner mot kanoner, därför att de icke haft med sig några torpedfartyg.

Ja, jag skulle dessutom, med anledning av herr Lindmans yttrande — herr Thore var inne på samma tankegång — att det sjöstrategiska läget är, att England med sin övermäktiga pansarbåtsflotta har kunnat avskära tillförseln av varor till Tyskland, vilja säga, att detta ju är alldeles riktigt, men vad bevisar det, herr Lindman, för våra förhållanden? Jo, det bevisar, att Tyskland, som dock har en oerhört mycket starkare

pansarflotta, än vad Sverige någonsin kan skaffa sig i förhållande till de stormakter, med vilka Sverige kan komma i krig, icke har förmått hindra en sådan, man kan kalla det, blockad eller vad man vill, eller ett sådant sjöstrategiskt läge, som det herr Lindman talade om. Och vid de tillfällen, då Tyskland har försökt inskrida mot den engelska flottan, som spärrat dess införsel, så har man skickat ut undervattensbåtar och en och annan division av andra torpedfartyg, vilka varit ute på razzia, men däremot har man mycket omsorgsfullt gömt på sina slag-skepp och icke använt dem. Vad bevisar detta, och vilka lärdomar skola vi draga därav? I allmänhet vill jag säga, att en jämförelse med Englands starka flotta och dess utveckling har icke mycket värde för ett så litet land som vårt, men skall detta exempel visa någonting, är det det, att det lilla landet, som har att befara en sådan avspärrning till sjöss, bör använda de medel det har och anse sig kunna anslå, icke till sådana fartyg, som måste ligga alldeles overksamman och icke kunna göra någonting emot utvecklingen av ett sådant sjöstrategiskt förhållande, utan man skall väl då i all världen nedlägga de pengar, man anser sig kunna offra på försvaret, på sådana fartygstyper, som äga någon möjlighet att ingripa härvidlag.

Slutligen, herr talman, vill jag som en bestämd behållning, utöver det jag velat åstadkomma med mitt anförande, nämligen att vid detta tillfälle hissa stridssignalerna gent emot dessa oförbätterliga pansarbåtsvurmar, som icke vilja taga lärdomar av någonting, annotera det uttalande, som gjordes från regeringsbanken idag och som man enligt min uppfattning bör beteckna som mycket glädjande. Den strid, om vilken jag talat såsom sannolikt förestående, den striden skulle kunna komma att stå om ett eller två år, när det gäller att disponera de fyra miljoner, som ännu äro odisponerade av de medel, som äro anslagna för femårsperioden, och då är det min uppfattning — och jag sluter till det utav de uttalanden, som jag uppläste i mitt förra yttrande, och av mycket annat — att man från ena hållet kommer att kräva, att de fyra miljonerna skola användas såsom bidrag till kostnaden för byggandet av en fjärde pansarbåt i divisionen, vilken vi, som tillhörde det civila elementet i försvarsutskottet lyckades få struken trots motståndet från den s. k. sakkunskapen. Men nu kommer från regeringsbanken det meddelandet, att regeringen för sin del har gått i författning om en undersökning, låt vara förutsättningslös, men varvid man dock i första hand skall tänka på, huruvida icke dessa fyra miljoner skola användas — icke för att bygga den fjärde båten i denna division, och man har kanske tänkt sig en division till av dessa miniatyrslagskepp — utan till byggande av undervattensbåtar. Jag har antecknat detta med tillfredsställelse för min del, och jag hoppas, att icke dessa våra militära s. k. sakkunniga, som nu lidit ett sakligt nederlag på grund av händelsernas utveckling, skola i detta avseende kunna förhindra en riktig utveckling av vårt sjöförsvär.

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Herr St a a f f: Herr talman, mina herrar! Jag ber få uttala min synnerliga tillfredsställelse över att herr sjöministern, då han i dag tog till orda, talade i vad jag vågar kalla en betydligt annan ton än den han använde vid början av förra riksdagen. Då betecknade han utan vidare, och efter min tauke kanske med någon djärvhet, för att icke använda ett starkare uttryck, såsom en ren fördom de betänkligheter, som på vissa håll gjort sig gällande gent emot F-båten. Det föreföll mig, som han nu på grund av åtskilliga erfarenheter hade kommit till den ståndpunkten, att man måhända får taga hänsyn även till de betänkligheter, som uttalades mot F-båten och överhuvud taget mot de stora eller, som jag snarare skulle vilja kalla dem, de halvstora pansarbåtarna beträffande deras lämplighet för vårt land. Och vad beträffar det han yttrade angående främmande länder, som alltjämt bygga pansarbåtar mitt under krigföringen, måste jag säga, att det är av största vikt för oss, då vi skola försöka hämta lärdomar av det pågående kriget och utav vad andra länder göra, att noga hålla i sikte *våra egna förhållanden* och *våra egna* uppgifter. Om stormakter, som åtrå att behärska världshaven, gå på och bygga pansarbåtar och stora slag-skepp, kan jag icke förstå, att detta har den ringaste betydelse för oss, som icke åtrå att behärska några världshav, vare sig i och för oss själva eller i förbund med någon annan makt.

Då herr Lindman yttrade sig beträffande krigets erfarenheter och varnade för att för hastigt draga några slutsatser, tror jag, att han i detta avseende kanske i åtskilligt kunde ha rätt, men det föreföll mig, som om han knappast handlade riktigt efter den lärosats han själv uppställde, då han så bestämt framhöll, att undervattensbåtarna dock icke ha kunnat förhindra transporten av de engelska trupperna till Frankrike. Är det någon här i salen, herr Lindman eller någon annan, som känner något närmare om den transporten? Jag har för min del i tidningarna icke sett annat än rykten. Jag vet icke alls, om och i sådant fall var de engelska trupperna landsatts. Jag har ingen aning om, i vilken ordning denna transport försiggått. Jag kan sålunda på intet sätt ännu draga några slutsatser därutav.

Däremot vill jag fullkomligt erkänna, att jag — och jag förmodar, att det är fallet med många — är ytterst spänd på att en gång i sinom tid få se en redogörelse för de närmare förhållanden, som rått vid dessa förmodade transporter. Förvisso har det hos oss förefunnits en mycket stark förhoppning om att en avsevärd undervattensbåtsflotta skulle kunna väsentligt trygga vårt land mot transporter av trupper till kusten. Och detta kan ju vara en fullkomlig livssak för oss vid inträffande fara. Skulle det nu visa sig, att undervattensbåtarna, utan att vara hindrade av några alldeles exceptionella förhållanden, föga ut-

rättat till den engelska trupptransportens hindrande, kunde detta givetvis vara av stor betydelse vid bedömandet av våra egna möjligheter att hindra en eventuell transport till våra kuster. *Ang. krigsfartygsmateriel.*
(Forts.)

Jag fäste mig även för min del vid herr Lindmans jämförelse, då han framhöll, att slagskepp, kryssare och jagare ha stoppat Tysklands flotta, och det, menade han, var en utomordentligt stor och avgörande sak, och han frågade: vad ha undervattensbåtarna gjort i jämförelse med detta? Ja, jag skulle vilja uttrycka min tanke om vilket resultat man bör komma till av denna jämförelse så: den visar just vad som så ofta och så starkt har framhållits från vårt håll, nämligen att en väsentligt underlägsen övervattensflotta kan föga uträtta mot en väsentligt överlägsen övervattensflotta. Därför är det England med sin oerhörda övermakt kan stänga in den tyska flottan, så att den icke vågar sig ut. Men på samma gång visar den, att, hur stark Englands övervattensflotta än är, kan den icke undgå väsentliga förluster till följd av undervattensbåtarnas anfall, och detta bekräftar också vad vi alltid ha sagt.

Herr Lindman tog sjöofficerskåren ivrigt i försvar, men det föreföll mig, som om han tog den i försvar för något, som jag icke hört någon göra till en huvudanmärkning. Han sade, att man icke får tillskriva en hel kår att låta sig ledas av fåfänglighet och paradbegär. Men det, som man väl framför allt finner betänkligt, är, att man tror sig på vissa ledande håll inom vår marin se en ensidighet i framhållandet av artillerifartygens förtjänster gent emot torpedfartygens och undervattensbåtarnas, att man tycker sig finna, att denna ensidighet fasthålls med verklig envishet och oemottaglighet för skäl och slutligen att man tycker sig finna, att det håll, varå dessa egenskaper framför allt framträda, är ett mycket mäktigt håll, och mycket benäget för att utöva ett starkt inflytande över underordnade. Har herr Lindman i någon annan marin sett en sådan företeelse, som inträffade för några år sedan hos oss, då en dittills såsom utmärkt skicklig och såsom en prydnad för vapnet ansedd högre officer vågade uttala en annan mening än den dittills härskande om det relativa värdet utav artillerifartyg och torpedfartyg? Har herr Lindman sett något liknande som det då inträffade, nämligen att så gott som hela officerskåren samlades för att krossa denne kättere under en oerhörd massdemonstrations tyngd? Jag skulle knappast tro, att det har skett, man har åtminstone icke sett det i England, där — som vi ventilerade åtskilligt under försvarsutskottets sammanträden — amiral Scott uppträtt och med mycket, mycket skarpare och delvis kanske paradoxala uttryck alldeles frändömde pansarfartygen värde. Jag tror för min del, att det är lyckligt för en militär kår, att där får göra sig meningar gällande, även då de icke ha hallstämpel av deras godkännande, som länge härskat såsom snart sagt enväldiga inom denna kår, och jag vill uttala den förhoppningen, att detta välde icke måtte komma att fortvara på det sätt, som hittills skett,

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

utan att det, om det icke förstår att ändra sig själv till något bättre och för landet nyttigare, i sådant fall måste brytas. Ty det är en olycka för vår flotta och vårt land.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman! Av det yttrande, som den föregående ärade talaren nyss fällde, skulle man kanske kunna draga den slutsatsen, att jag i mitt första anförande i dag hade tagit något avstånd från min åsikt om den pansarbåtstyp, som förra året blev av riksdagen godkänd. Så är icke förhållandet, ty jag gjorde avsiktligt icke någon som helst jämförelse mellan den av riksdagen antagna pansarbåtstypen och den av åtskilliga motionärer framlagda avvikande typ, som likaledes förelåg vid föregående riksdag. Det synes mig icke föreligga någon nödvändighet att här i dag upptaga en debatt, som man dock måste säga blir av mer eller mindre akademiskt innehåll, då den reservation, som ju närmast föranleder debatten, icke innebär något som helst yrkande. Jag skall därför nu icke i annan mån yttra mig om denna pansarbåtstyp än att jag alltjämt tillfullo vidhåller den uppfattning, som jag biträdde förra året, att densamma i jämförelse med de övriga typer av pansarfartyg, som då framlades, enligt min uppfattning, som ju också delas av den övervägande delen av sjöofficerskåren, för vår flotta är lämpligast och mest passande.

Men varje dag har sin plåga. När den tiden kommer, att vi ånyo skola diskutera vad slags artillerifartyg den svenska flottan framdeles behöver, är det ju möjligt, att man kanske kommer in på andra linjer än den vi förra året slog in på. Jag vill dock säga, att vid de diskussioner, som hitintills förts om denna sak, har jag icke fått för mig framlagda några skäl, som enligt min uppfattning ha kunnat innebära en bevisning för att vi då slog in på en oriktig väg. Men det är ju möjligt, att kriget kan ge oss sådana lärdomar, att när vi en gång i framtiden skola besluta om artillerifartygens fortsatta byggande, vi då kunna komma in på andra vägar. Jag vill i denna stund varken ha yttrat mig i den ena eller andra riktningen, men jag anser mig föranlåten att skarpt betona, att mitt föregående yttrande icke får på något sätt tolkas så, som om det skulle innebära ett avståndstagande från den uppfattning jag tidigare har gjort gällande beträffande vår pansarbåtsfråga. Personligen var jag icke vidare hågad för att framlägga något tjugouårsprogram för flottans nybyggnad såsom skedde vid förra riksdagen, men det var den föregående tidens politiska strid, som upprullat sig om vårt sjöförsvär, som nödvändiggjorde, att man så att säga skisserade vad framtiden skulle innebära för sjövapnet. Man behöver icke vara alltför skeptisk för att inse, att de faktorer, som inverka på sammansättningen av sjöstyrkorna, komma med sådana överraskningar, att dylika program aldrig kunna genomföras eller hållas, även om de framlagts i en mycket mera bindande och fastare

form än den bild av den framtida fortsättningen av våra flottbyggnader, som vid förra riksdagen lämnades.

Här har från flera håll under den gångna debatten förts på tal frågan om våra sjöofficerares ställning. Jag skall nu icke i annan mån tillåta mig ingå på den frågan, än att jag vill förklara, att i den ställning, jag nu har, synes det mig vara en plikt att inför riksdagen uttala, att under den prövande och hårda tid, som vår flotta allt sedan mobiliseringen i augusti förra året haft att genomgå, har mig veterligen icke av någon medlem av sjöofficerskåren något underlåtits för att tillgodose de krav, som kunnat ställas på densamma. Tvärtom har vid alla de tillfällen, då jag besökt flottans olika avdelningar, och i alla de fall, då jag kommit i beröring med flottans män, mitt intryck blivit sådant, att jag kan vittna om det stora intresse, det stora nit och den stora pliktuppfyllelse, som de städe ådagalagt. Därmed vill jag icke gå in på de motsättningar av mera politisk karaktär, som måhända vid ett eller annat tillfälle ha förefunnits under striderna om vår flottans utveckling. Det har av åtskilliga skäl fått föras en ganska hård strid om den saken, och jag tror icke, att det är behöfligt att vid detta tillfälle riva upp allt det, som i det avseendet kunde vara att orda om, men med hänsyn till vad här yttrats inom kammaren, torde det vara nödvändigt och vara min plikt såsom departementschef att här uttala mitt varma erkännande åt flottans män för det sätt, varpå de mig veterligt fullgöra sin tjänst.

Ang. krigsflottans materiel.
(Forts.)

Herr Månsson: Herr talman! Jag glömde förra gången, jag hade ordet, att göra en hemställan till herr sjöministern att då nu i detta nybyggnadsanslag även ingå medel till byggande av undervattensbåtar, man icke måtte låta detta byggande falla under det hemlighetsmakeri inom flottan, varom det talats och som ofta drivits in absurdum. Jag vill här uttala den förhoppningen, att man icke måtte driva detta hemlighetsmakeri så långt, att icke riksdagen i alla händelser i en eller annan form får ett meddelande om, huru den nya båttypen kommer att se ut.

Det har ju nu under kriget visat sig, att detta vapen erhållit långt större och flera uppgifter, än man förr väntat. Dessa båtar ha, såsom herr Rydén nämnde, använts såsom spaningsfartyg, framskjutna i första linjen. Men det mest uppseendeväckande av de nya uppgifterna är väl ändå den roll, vilken de spela såsom kapare och såsom utöware av en synnerligen effektiv handelsblockad. Jag vet icke, huru man nu tänker arrangera de nya båtarna, men jag är säker om att även i det fallet kommer det att stå en strid mellan sakkunskapen och den militära slagkraften, ty, herr sjöminister, mellan dessa båda står det märkvärdigt nog alltid strid, de gå icke med varandra, utan oftast mot varandra. Det kan väntas sådana fordringar från den militära sakkunniga sidan, som medföra, att man icke kan i dessa båtar få in de torpedtuber, som de måste ha och giva dem den bestyckning,

Ang. krigsfar-
tygmateriel.
(Forts.)

som erfordras, för att de skola kunna fylla de nya fordringarna. Skola dessa båtar kunna fullgöra sin uppgift såsom kapare och spaningsfartyg, måste de ovillkorligen vara försedda med artilleri av en viss grovhet, så att när de dyka upp och träffa en jagare eller ett annat fartyg av lättare slag, de kunna öppna artillerield mot dessa. Jag menar, att riksdagen har rätt att i en eller annan form erhålla meddelande om, huru dessa fartyg skola komma att se ut, så att icke sakkunskapen alldeles förfuskas även den saken.

Vad herr Thores anförande beträffar, måste jag säga, att det verkliga kliar i fingrarna att ta itu med honom, men jag har lovat att nu för denna gång icke lägga mig i några detaljer. Han anförde slaget vid Falklandsöarna såsom ett exempel på torpedernas relativa värdelöshet. Ja, herr Thore, man slåss troligen ännu med pilar på sina ställen inne i Afrika, ty man har där inga andra vapen att slåss med. Vid Falklandsöarna hade man endast artillerifartyg och inga undervattensbåtar, och därför avgjordes striden där endast av artillerifartyg. Av denna art är hela argumenteringen från det läger, som icke velat följa förnuttet i denna sak och som har varit och fortfarande är de obotfärdigas läger.

Herr A k e r m a n: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av ett uttalande av herr Staaff, vilket synes mig bekräfta, vad jag redan förut visste, nämligen huru svårt det är att nu komma till en, såsom en talare uttryckta sig, förutsättningsfri prövning av erfarenheterna från kriget. Herr Staaff sade, att man redan nu kunde säga, att kriget givit den erfarenheten, att en underlägsen övervattensflotta kan uträtta föga mot en väsentligt överlägsen sådan. Jag tror icke, att man kan draga en sådan slutsats av krigets erfarenheter, men jag vågar icke i det fallet draga vare sig den ena eller andra slutsatsen. Jag undrar blott: om icke Tyskland haft den övervattensflotta, som det nu har, var hade då männe de engelska landstigningarna i krigets början ägt rum? Det är dock, som sagt, enligt min mening för tidigt att nu bestämt uttala sig om den saken.

Det har här vidare sagts under debatten, att de stora slagskeppsflottorna icke egentligen gjort något gagn, de ha bara legat stilla överksamma. Om vi skulle göra oss den mödan att försöka konstruera oss till, huru det skulle ha sett ut, om den ena av dessa makter icke haft sin slagskeppsflotta. Jag tror, att den bilden skulle bli ganska intressant. När man en gång får kännedom om de överväganden o. s. v., som gjorts på de olika sidorna, kanske man också får se, huru mycket olika parternas maktmedel betytt i verkligheten.

Här har i dag talats så mycket vackert om undervattensbåtarna och allt det märkvärdiga, som de ha uträttat, och det förstår jag. Även jag beundrar vad de tyska undervattensbåtarna ha uträttat. Men ha alla här betänkt, att när kriget började,

disponerade England och Frankrike säkerligen tre gånger så många undervattensbåtar som Tyskland, och vad ha dessa tre gånger så många undervattensbåtar utträttat? Det är nog så, att undervattensbåtarnas verksamhet är beroende först och främst på huru de handhavas, men även på de förhållanden, under vilka de uppträda.

Med vad jag nu sagt vill jag icke fälla någon dom vare sig åt det ena eller andra hållet. Jag vill endast uttala, att jag tror det vara något för tidigt att nu så tvärsäkert, som man åtminstone på några håll synes vilja göra, draga slutsatser av det pågående kriget. Det må vara sant, att vi ha officiella rapporter ifrån de olika ländernas amiralstabers o. s. v., men det torde väl icke vara obekant, att dessa officiella rapporter, även om de icke tala osanning, dock icke alltid tala om hela sanningen. Låtom oss därför icke redan nu vara för tvärsäkra i våra omdömen om dessa saker, utan låtom oss se till, under vilka förhållanden det ena eller andra har verkat, och låtom oss sedan också söka se till vad som kan tillämpas på våra förhållanden, vilka ju icke äro lika vare sig den ena eller den andra krigförande partens.

Herr Lindman: Herr talman! Den reservation, som avgivits i förevarande punkt, börjar ju med att tala om erfarenheterna ifrån det åtta månader gamla kriget. Vad jag i mitt förra anförande huvudsakligen ville fästa uppmärksamheten på var, att man bör vara försiktig i att dra sådana slutsatser, och flera av de talare, som här uppträtt efter mig, ha givit mig rätt härutinnan; även om de i övrigt haft en motsatt uppfattning mot mig, ha de dock ansett, att en dylik försiktighet vore högeligen att anbefalla. Det synes mig därför, att när man uttalar en sådan varning, det icke är rätt att säga, såsom en talare nyss, vilken förklarade, att det gjorde på honom ett beklämmande intryck, när han hörde mitt förra anförande. Skall man verkligen få ett beklämmande intryck, därför att någon förklarar i ett sådant här fall: låtom oss vara försiktiga och icke fälla några omdömen; kriget är icke slut än, och ingen vet, huru länge det kan komma att vara; det kan komma att hända mycket än, och vad veta vi om vad som kan komma att inträffa!

Med anledning av att jag här nämnde, att det är från tidningarna, som vi få våra uppgifter, så förklarade samme talare, herr Liljedahl, och det har även sagts av andra talare: nej, vi få icke våra uppgifter från tidningarna, utan det är de officiella rapporterna, som vi hämta dem ifrån. Jag ber att få varna för sådant, mina herrar. Jag tror mig ha rätt att säga, att när det gäller sjökriget, bör man icke fästa allt för stor vikt vid de officiella rapporterna. Det är ju påtagligt, att det finns sådana rapporter, som äro fullkomligt riktiga, och det kan hända, att det i fråga om lantkriget är lättare att kontrollera, vad som händer och sker, och att uppgifterna i det avseendet därför bli riktiga, men på sjökrigets område tror jag, att det är mycket,

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

som händer, som vi icke känna till. Blott ett enda litet exempel härpå! Vi hörde alla förra hösten talas om att en stor dreadnought hade blivit torpederad eller gått på en mina, eller blivit utsatt för någon annan olycka väster om Irland, nämligen den engelska dreadnoughten Audacious. Det har visats fotografier av detta skepp i halvt sjunkande tillstånd, stående på grund, men detta har aldrig, såvitt jag vet, av någon officiell rapport från det land, dit detta fartyg hörde, blivit bekräftat. Det är alltså mycket sådant, som kan ha hänt, men som man icke känner till, och det är därför, som slutsatserna skola dragas, först när kriget är slut och när erfarenheterna verkligen föreligga i gripbar form, så att man kan ta på dem.

Herr Nilson frågade, varifrån jag fått mina uppgifter om de sänkta fartygen, när jag sade, att det är ett vida större antal fartyg sänkta av artilleri än av torpedvapen. Givetvis har jag fått mina uppgifter av tidningarna, men jag drar icke några slutsatser därav. Jag varnar för att draga några slutsatser, till dess erfarenhet vunnits i detta fall. Det kan hända, att det är flera fartyg, som äro sänkta, än jag känner till, såsom jag anförde nyss och anförde förut.

Herr Nilson framkastade vidare den frågan, varför hänsyn icke tagits till undervattensbåtarna från högerens sida. Ja, mina herrar, jag skall be att få svara det, att undervattensbåten är icke någon uppfinning av herr Rydén eller någon annan medlem av det socialdemokratiska partiet och icke heller av någon inom det liberala partiet, utan undervattensbåten har tillkommit såsom en fullkomligt logisk följd av utvecklingen på detta område, och det kan icke sägas, såsom det nyss nämndes, att högeren försummat detta, ty åtminstone under den tid, jag var med i regeringen, försummade man icke detta vapen, utan man ville arbeta fram det också. Herr Månsson talade om att det finnes många försummelser på torpedvapnets konto. Ja, mina herrar det finnes försummelser även på pansarfartygens konto enligt min erfarenhet. Herrarna torde icke glömma, att högerregeringen föreslog åtskilliga saker, i vilka den mötte motstånd från vänstern.

Det liberala förslaget från i somras lade desto starkare tyngdpunkt på undervattensbåtarna, men dock icke så mycket. I det liberala förslaget var antalet undervattensbåtar, åtminstone i de flesta av dess varianter, lika med antalet i Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill erinra om, att det var fyra av det liberala förslagets tretton varianter, som under hela tjuguarperioden lämnade något obetydligt mera av undervattensbåtar än i Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill gentemot frågan om undervattensbåtarnas möjlighet eller icke möjlighet att förhindra trupptransporter, som åtskilliga talat om och däribland senast herr Staaff, fråga: Vad vet man om hur det skett? Jag betonar, att jag vet icke det. Det har icke uppgivits, att mer än möjligen ett trupptransport-

fartyg blivit torpederat, men jag vet icke det, och därför kan jag icke heller i detta fall draga några slutsatser. Jag anser, att man över huvud taget icke nu skall draga slutsatser.

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

Ja, herr talman, jag skall icke ingå på en del annat, som förekommit; vi komma i alla fall icke till några slutsatser i dag, antar jag, och det beror kanske därpå, att våra erfarenheter äro för små. Men det vill jag giva herr Nilson rätt i att vi böra taga hänsyn till våra säregna förhållanden, liksom jag instämmer med herr Rydén i att vi icke i vårt lilla land få draga så stora slutsatser av kriget från förhållandena i England, som är en sådan stormakt, vilket emellertid är just vad han gjort i reservationen. Det går icke, det går helt enkelt icke an att alldeles förbise sådana saker som våra isförhållanden, då det är tal om undervattensbåtar. Herr Nilson säger: Varför skaffa vi oss icke erfarenheter i detta fall? Naturligtvis skaffar man sig dagligdags erfarenheter, men det som vi disputerar om är, vilka erfarenheter vi fått från det nu pågående kriget, och från det ha vi icke fått några erfarenheter om denna för oss mycket viktiga sak.

Herr Staff: Herr talman! I sitt sista anförande varnade herr Lindman icke blott för tidningarna utan även, för såvitt jag förstod honom rätt, för sig själv, då han sade: vad jag fått veta har jag fått från tidningarna. Då han således varnade för sig själv, vill jag på det kraftigaste instämma däri; även jag varnar för att sätta för stor tillit till vad herr Lindman i detta ämne säger, och speciellt varnar jag för att sätta för stor tillit till vad han sade om den senaste högerregeringens intresse för undervattensbåtsförsvaret. I det fallet har det stått en hel del icke blott i tidningarna utan också i andra papper, som herr Lindman bör kunna tro på och där han kan få veta, huru hans regering försummat att använda det anslag, som bort användas till undervattensbåtbygge.

Vad angår herr Åkermans anförande, torde kanske böra framhållas, hurusom herr Åkerman betonade, att *tyska* undervattensbåtar gjort nytta, d. v. s. skada, ty det är detsamma i krig, men frågade, vad de engelska och franska undervattensbåtarna gjort. Ja, det tror jag det, det är icke så lätt för de engelska och franska undervattensbåtarna att göra skada på en flotta, som håller sig nästan fullständigt instängd och icke låter se sig. Men då herr Åkerman säger, att jag haft orätt, då jag påstått, att vad som förekommit visar, att en underlägsen övervattensflotta icke betyder något mot en överlägsen övervattensflotta, och då han riktar till mig den frågan: om icke Tysklands övervattensflotta varit, var hade då den engelska landstigningen skett, så vill jag säga, att om han menar, att det är Tysklands övervattensflotta, som hindrat engelsk landstigning, så tror jag, att han misstagit sig i högsta grad. Den engelska flottan har hindrats att möjliggöra trupperns landstigning av mineringar och torpedfartyg.

Ang. krigsfartygsmateriel. Ty det är väl faktiskt sådana hinder, som gjort att den engelska överlägsna flottan icke kunnat upptaga strid emot den tyska flottan.

(Forts.)

Vad angår herr sjöministerns yttrande, så vill jag framhålla, att bakom hela striden om F-båtstypen låg just precis frågan om det mer eller mindre överlägsna värdet hos pansarbåtsförsvaret eller torpedförsvaret. Det var den stora fråga, som i själva verket alltid ventilerats under debatterna om F-båtstypen. Jag har sålunda fullkomlig rätt att jämföra herr sjöministerns yttrande nu med det yttrande, som herr sjöministern fällde vid början av förra riksdagen. Nu har han givit ett betydligt större erkännande åt torpedvapnet vis å vis pansarbåtsförsvaret, och det äro vi alla, åtminstone de allra flesta, synnerligen glada och belåtna över, och det betraktar jag såsom en stor förtjänst hos herr sjöministern, och jag har velat giva ett livligt erkännande däråt. Och man har väl i all världen icke så många förtjänster, herr sjöminister, att man icke kan värdigas taga emot ett erkännande för en sådan.

Då heri sjöministern vitsordade den plikttrohet, som marinens officerare visat, är det naturligtvis glädjande för kammaren att höra det. Men jag är också förvissad om att det egentligen icke behövdes, ty det är icke någon, tror jag, som dragit i tvivelsmål, att marinens officerare ha visat plikttrohet i sina olika värv. Det är icke därom fråga varit, utan frågan har varit, huruvida en för vår flotta och för vårt land betänkligh och i sina konsekvenser farlig ensidighet förefinnes och visat sig i marinen. Det är det, som jag och flera andra påstått, och det bemötes på intet sätt genom att betyga, vad vi alla hoppas och förutsätta, nämligen officerarnes plikttrohet i tjänsten.

Herr Lindman: Herr talman! Herr Staaff började sitt nu hållna sista anförande med att varna herrarna för mig. Jag vill då säga, att jag behöver icke varna herrarna för herr Staaff; den saken sköter han själv om.

Beträffande själva saken, så var jag fullständigt beredd på att den ärade representanten på Upplandsbanken omedelbart skulle begära ordet, när jag talade om högerens intresse för undervattensbåtarna, och jag var också övertygad om att ett bemötande även skulle komma från min granne här strax framför mig. Det har varit ett mycket kärt kapitel detta för det liberala partiet, att under de två sista valrörelserna under förra året framdraga högerens oerhörda försummelser på detta område. Det kunde ju ha varit ganska angenämt att bemöta den saken då, men jag har verkligen icke aktat nödigt att göra det, ty jag har icke ansett det behöfligt för att vinna de framgångar, som vi fingo av fjolårets valrörelse. Men när nu valen äro över, skall jag be att få säga herrarna ett par ord om detta mycket omtuggade förhållande.

När riksdagen hade beslutat det anslag till undervattensbåtar, om vilket här är fråga, så expedierades ärendet omedelbart, kan jag

säga till marinförvaltningen, på det att ritningar och förslag till dessa undervattensbåtar måtte uppgöras. Nu tror jag visserligen, att man icke bör tala så mycket om detta, ty jag har en motsatt uppfattning mot en annan talare, som uttalat sig i denna punkt, eller att man icke bör tala om huru många båtar vi hava eller när de bli färdiga o. s. v. Jag skall därför även iakttaga en viss försiktighet. Men, mina herrar, det förhöll sig så, att man i marinförvaltningen och hos de ansvariga myndigheterna vid flottan ansåg sig först av allt böra göra klart för sig, om ändringar och förbättringar borde vidtagas på de undervattensbåtar, som då redan funnos. Utdragandet av dessa slutsatser av vad man redan hade tog en viss tid; det behövde göras undersökningar både sommar och vinter, och man bör icke, åtminstone efter min uppfattning, klandra våra sjömilitära myndigheter därför, att de icke rusade iväg och begärde hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skulle beställa undervattensbåtar, om vilka man icke fullt övertygat sig, att de voro de bästa. På detta område rör sig utvecklingen framåt med ganska stor hastighet, och det finner man även, om man jämför vår första lilla undervattensbåt Hajen med de stora tyska undervattensbåtar, som nu röra sig i Engelska kanalen. Att försiktighet därvid iakttagits och att man icke rusade iväg, därför anser jag, att man bör hålla de myndigheter, som haft med detta att göra, räknung. Så fort som detta kunde åstadkommas, så fort resultatet var färdigt anbefalldes marinförvaltningen, att ritningar skulle uppgöras på grund av de resultat, till vilka man kommit. När ritningarna voro färdiga, anbefalldes infordrande av anbud, och när anbudet inkommit, beslutade Kungl. Maj:t i saken. Men slumpen gjorde, att innan anbudet kunde prövas hade den regering, av vilken jag var medlem, efterträtts av den liberala regeringen. Därför tillkom det den liberala regeringen att 5—6 månader efter sin tillkomst anbefalla byggandet av undervattensbåtarna, och därför heter det, att den gjort allt och vi intet.

Herr talman! Jag ber att få säga ett ord till beträffande det sista anförandet. Såvitt jag uppfattade herr Åkerman rätt, så frågade han: Var hade de engelska landstigningarna skett, om Tyskland icke haft en överbattensflotta? Det var icke det herr Staaff svarade på, men det var det frågan gällde, och den frågan anser jag var fullt berättigad att göra. Jag skall emellertid be att få göra ett tillägg. Var, tro herrarna, hade en landstigning i England skett, om icke England haft en överbattensflotta?

Herr E d é n: Herr talman! Den ärade talaren på Stockholmsbänken har själv fäst kammarens uppmärksamhet på, att jag begärde ordet, när han med fullkomlig hänförelse uppmanade kammaren att komma ihåg, vilket intresse hans regering visat för undervattensbåtarna. Den ärade talaren har sedan fått tillfälle att närmare belysa detta intresse, och kammaren har själv hört, på vilket sätt det dokumenterat sig.

Det har dokumenterat sig på det viset, att denna regering verkligen anhöll om anslag till undervattensbåtar; sedan berodde det,

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

sade herr Lindman, uteslutande på marinmyndigheterna och deras svårigheter att komma till ett resultat med avseende på ritningarna, att herr Lindmans regering icke fick stadfästa dessa ritningar och göra beställningen. »Slumpen» gjorde, sade herr Lindman, att det blev den liberala regeringen, som kom att stadfästa ritningarna och göra beställningen. Jag kunde nu anmärka, att det väl var något annat än slumpen, som vållade regeringsskiftet 1911 — men den frågan får kanske lämnas åsido. Huvudsaken i fråga om undervattensbåtarnas tillgodoseende under den Lindmanska regimen är väl i alla fall den, att det uppkom ett dröjsmål mellan äskandet av medel och deras användning, så långt, att det väckte den allra största uppmärksamhet. Jag vill minnas, att det var vid 1909 och 1910 års riksdagar som dessa anslag till vad som då med ett hemlighetsfullt ord kallades »krigsfartygsmateriel», begärdes, men först fem eller sex månader efter den liberala regeringens tillträde — som herr Lindman nyss nämnde — kom beställningen till stånd, d. v. s. på våren 1912. Skulle verkligen en så utomordentligt kraftfull regeringschef, som herr Lindman ansågs vara, saknat alla medel att påskynda behandlingen av denna undervattensbåtsfråga? Behöfde det verkligen dröja två till tre år, innan man ens kunde *berja* använda ifrågavarande medel? Skall dylikt anses bevisa intresse för undervattensbåtsvapnet, så får jag säga, att det åtminstone röjer ett mycket svalt intresse i förhållande till intresset för pansarbåtsbygget. I fråga om det bygget tålde man inte något dylikt dröjsmål. Det sköts fram med yttersta kraft, det ensamt fick anslagsäskandet vid 1911 års riksdag, och så snart medlen beviljats, sattes detaljritningarna i gång. Jag tror, att herr Lindman kommer att få svårt att åskådliggöra såväl för kammaren som för landet, att han visat samma intresse för undervattensbåtsvapnet, då man tänker på dröjsmålet från 1909 till 1912.

Men, mina herrar, det stannar verkligen icke vid den sidan av saken. Det finns andra dokument, som belysa herr Lindmans intresse för undervattensbåtarna, för att icke tala om det intresse, som visades av sjöofficerare i ledande ställning, de män inom flottan som över huvud hade att göra med utarbetandet av de stora sjöförsvarsplanerna. Vi ha ett dokument över detta intresse, de ledande krafternas inom sjövapnet intresse, i det förslag, som avgavs 1910 i december till sjöförsvarets ordnande av den stora försvarskommittén, och som sedan blev grundläggande för herr Lindmans sjöförsvarsplan. Tag och jämför vad som i detta förslag begärdes för undervattensbåtsvapnet med vad som begärdes för pansarfartyg och kom sedan och säg, att verkligen intresset för undervattensbåtarna var så storartat, som herr Lindman nu vill göra gällande! Jag har nu icke siffrorna till hands, men om så önskas skall jag taga in dem från riksdagsbiblioteket. Tillsvidare torde det vara överflödigt, ty här om någonsin kan man nöja sig med att visa på fakta, som äro eller åtminstone borde vara kända över hela landet. Det är icke endast det beräknade anslagets storlek man uppmärksammar utan framför allt användningen av detta anslag. På denna enda punkt,

i fråga om undervattensbåtarna, förekommer i försvarskommittens betänkande och plan, som av regeringen accepterades, icke någon verklig *utveckling* av vapnet. Andra fartygsslag tillerkändes sådan betydelse, att man för dem måste beräkna betydligt ökade anslag, men undervattensbåtarna förblevo vid samma blygsamma kostnads-summa som förut, ja, det märkvärdiga inträffade till och med, att för åtminstone den ena av undervattensbåtstyperna — första klass — kostnaden *sjönk* mot vad som förut betalats. Skulle vi icke redan på denna grund, utan att ingå på några hemligheter, kunna vara på det klara med att om det dröjsmål, som herr Lindman talade om, verkligen berott på att man var angelägen om att komma up to date beträffande undervattensbåtarna, man gick tillväga på ett högst synnerligt sätt. Man konstruerade faktiskt *icke* undervattensbåtarna efter de erfarenheter, som då hunnit vinnas inom andra mariner och man lät just detta fartygsslag i stort sett stå stilla. Det finnes i hela den dåtida behandlingen av undervattensbåtarnas problem ingen strävan att ge också dem en verklig utveckling efter teknikens framsteg, en utveckling, som dock i all synnerhet för dem var alldeles nödvändig för att vapnet skulle komma till sin rätt. Och vill herr Lindman veta på vems initiativ de undervattensbåtar, som *nu* beställas för svenska statens räkning, bliva i mån av tillgångar motsvarande tidens fordringar, så kan jag stå till tjänst med svar: det berodde på initiativ från den civila andra försvarsberedningen. Förrän denna beredning tog upp frågan, hade intet initiativ i den riktningen framkommit.

För övrigt hade herr Lindman också åtskilliga andra uttalanden, som jag ämnat något bemöta, men som kanske nu kunna förbigås, eftersom de redan fått svar från andra håll. Jag kan dock i förbigående anmärka, att det förefaller mig stå illa tillsammans, när herr Lindman i sitt *andra* anförande, efter herr Åkermans ganska försiktiga och så till vida berättigade yttrande, så starkt betonar, att man skall invänta närmare erfarenhet, innan man dömer, medan herr Lindman i sitt *första* anförande med frejdigt mod gick fram för att bevisa, att undervattensbåtarna icke spelat en sådan roll som allmänna meningen tillskrivit dem. Bland bevisen var också det, att de tyska undervattensbåtarna icke kunnat förhindra trupptransporter från England till Frankrike. Den frågan har förut varit på tal i debatten; jag ber endast få tillägga, att det vore en orimlighet att begära av undervattensbåtarna, att de skulle kunna prestera hinder, när det gäller överförande av trupper till *vänskapliga* kuster, belägna så långt borta från de tyska undervattensbåtarnas baser som här är fallet. Herr Lindmans observation gäller förhållanden, som icke alls ha sin motsvarighet inom vårt land. När vi tala om vår flottas möjligheter att hindra landstigning, så mena vi en landstigning på *vår egen* kust, där våra fartyg ha stöd av alla krafter till lands, som stå till buds, eventuellt också av sjömilitära stöddepunkter, medan herr Lindman laborerar med det fallet, att engelsmän överföra trupper till ett vänskapligt land, Frankrike, och detta på ett större avstånd från undervattensbåtarnas baser, än vi räknat med i

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

Sverige. Jag tror sålunda, att detta exempel dess bättre ingenting bevisar för våra svenska förhållanden. Men däremot skall jag gärna gå med på att det kan vara skäl i att över huvud uppskjuta slutomdömet om det pågående sjökrigets erfarenheter från vår synpunkt sett, även om det redan är klart, att undervattensbåtarna överträffat alla förväntningar.

Så mycket torde också vara klart, att när en ärad talare på Göteborgsbanken nyss höll ett föredrag, i vilket han på en gång löste det svenska sjökrigets gåta, han var inne på vägar, som måste betecknas som högst betänkliga. Denne talare hade först och främst hittat det guldkornet, att andra försvarsberedningen talat för abstrakt och teoretiskt, när beredningen kommit till det resultatet, att det svenska sjöförsvarets främsta uppgift vore »att hindra en landstigning inom skärgårdsområde och försvara den på öppen kust». Sådant är bara abstraktioner och teorier, fann herr Thore, och jag förmodar, att han menade, att de måste tillskrivas de okunniga och teoretiserande medlemmar, som hade plats i beredningen. Det är synd, att den talaren icke varit med litet längre. Om han varit med åtminstone vid januaririksdagen i fjol, så hade han sannolikt nu kommit ihåg, att den karaktäristik av svenska flottans uppgift som han angriper härleder sig icke från andra försvarsberedningen ensam utan också från marinens dåvarande ansvariga myndighet för övervägande av dylika ting. Vill den ärade talaren öva polemik om abstraktioner och teorier, så var så god, men må han då vända sig mot rätt vederbörande, den dåvarande ledningen för marinstaten, som formulerat detta program. Tills vidare skulle jag nästan tro, att det står sig till och med mot herr Thore på Göteborgsbanken.

Men icke nog härmed. Herr Thore klarade också saken på detta sätt: vi skola endast vända om den princip, som andra försvarsberedningen stannat för, så komma vi till det rätta. Vi skola säga, att det svenska sjöförsvaret har till huvuduppgift att förhindra en landstigning på den öppna kusten och försvara den inom skärgården — därmed är denna uppgift tillrättalagd. Jag rekommenderar en kollationering med flottans män i högre och lägre grad. Den torde utfalla så, att den kommer att avskräcka herr Thore från att vidare giva sig in på denna sak. Redan här i kammaren torde vi vara på det klara med, att det vore det mest barocka, man kunde tänka sig, att på förhand uppgiva förhoppningen att kunna förhindra landstigning inom vår skärgård, som erbjuder de yppersta stödjepunkter för en fiende, om han kan sätta sig fast där, och koncentrera oss på att försvara den öppna kusten. Herr Thore borde vara försiktigare, innan han meddelar sina lärdomar i sjöstrategi åt andra kammaren.

I den föregående debatten har man från socialdemokratiskt håll gjort anmärkning mot ett uttalande i tidskriften Forum av en framstående sjöofficer. Jag ber på förhand få säga, att jag icke ikläder mig något ansvar för detta uttalande. Jag tror, att det i den punkt som blivit här påtalad kan anses såsom opraktiskt, och att författa-

rens tanke i den delen icke leder till det ändamål, som han avser. Men uttalandet har icke blivit riktigt återgivet i debatten, och det är endast rättvist att åtminstone tala om vad författaren sagt. Han har *icke* begärt, såsom herr Rydén syntes mena, att riksdagen skulle anslå en klumpsumma till fartygsbyggnader för sjöförsvärsändamål och därmed lämna hela saken ifrån sig, utan han har yttrat sig på följande sätt:

Ang. krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

»Kanske vore det inte omöjligt att någon gång komma därhän att riksdagen, efter omsorgsfull prövning av behovet, anvisar en summa till fartygsbyggnad under angivet antal år med tillkännagivande av antalet fartyg som därför skola byggas och deras huvudändamål, överlämnande resten åt fackmännen. Så mycket kunde därigenom vinnas att striderna om detaljerna hölles inom fackmännens krets och droges undan den offentliga debatten.»

Författaren har sålunda uttryckligen utgått från, att riksdagen skulle fastställa både »antalet fartyg, som skulle byggas», och »huvudändamålet» med dessa fartyg, och jag tror, att var och en, som är något inne i vad det betyder att kunna fastställa antalet fartyg och deras huvudändamål, skall säga sig, att så snart man gör det, så sker det i själva verket också en prövning av huvudtyperna i både den ena och den andra fartygsgruppen. Jag säger än en gång, att jag icke finner förslaget praktiskt, men det är icke av den innebörd, som herr Rydén genom ett förbiseende kom att giva åt det samma.

Till sist skall jag även i min mån än en gång understryka vad som redan har påvisats vara den viktigaste behållningen av denna debatt, en behållning som jag för min del finner icke kunna skattas nog högt, nämligen det uttalande, som gjorts av herr statsrådet och chefen för sjöförsvärsdepartementet i hans första anförande. Man har konstaterat, med vilken sympati herr statsrådet uttalade sig om torpedens och minans betydelse i sjökriget, speciellt för svenska förhållanden. Man har också fäst uppmärksamheten på att han gjorde detta i direkt sammanhang med ett omnämnande av de fyra miljoner kronor, som enligt det i somras fattade beslutet beräknats bli över efter byggandet av det då bestämda antalet fartyg. Jag skall ytterligare precisera, att herr statsrådet i detta sammanhang, enligt vad jag har förvissat mig om i stenogrammet, uttryckt sig på ett sätt som, efter vad jag hoppas, kommer att av andra kammaren kunna uppfattas som en garanti från hans sida för att icke de medlen skola — om icke alldeles oförutsedda omständigheter inträffa — av regeringen föreslås till användning för pansarbåtar utan få gå till min- och torpedförsväret, och speciellt till undervattensbåtar.

Herr statsrådet betonade naturligtvis, att den utredning han hade igångsatt måste vara förutsättningslös. Men han fortsatte med att uttala, att det vore hans »förhoppning», *icke blott* att riksdagen inom en ej alltför avlägsen framtid skall få mottaga förslag om användandet av dessa medel, *utan också*, såsom orden föllo, att förslaget »skall komma att gå just i den riktning, som den föregående ta-

Ang. krigsfar-
tygmateriel.
(Forts.)

laren (herr Rydén) har uttalat, nämligen att kunna ytterligare stärka och tillgodose torpedbåtförsvaret, det vill här säga undervattensbåten». Denna herr statsrådets så starkt och otvetydigt uttryckta »förhoppning» är av det allra största värde. Jag tror, att andra kammaren med mycken glädje hör, att den nuvarande chefen för sjöförvarsdepartementet för sin del direkt hoppas, att det skall bli just till det undervattensbåtsvapnet, som de fyra överskottsmiljonerna skola användas. Blir så fallet, får jag för min del, ehuru jag i somras ansåg, att det var en oformlighet att anslå större belopp, än man direkt bestämde användning för, säga: slutet gott, allting gott.

Herr statsrådet avböjde — med rätta — att yttra sig angående de erfarenheter, som kriget kan komma att ge oss beträffande vår pansarbåtstyp; och jag skall icke heller föra in diskussionen på detta delikata område. Han sade: »var dag har sin egen plåga». Det är nog så. Jag vill bara i min ordning uttala en förhoppning, att den dagen, då herr statsrådet skall infria sin förhoppning om att det blir undervattensbåtar som få de fyra miljonerna, icke måtte för honom från annat håll bereda alltför stor »plåga».

Herr Lindman: Herr talman! Jag har begärt ordet allenast för att göra en replik, och icke i avsikt att ingå på själva frågan.

Det beror möjligen på en missägning av mig — jag vågar icke bestämt säga det — i mitt förra anförande, om en missuppfattning gjort sig gällande hos den siste ärade talaren. Men beträffande de omtalade undervattensbåtarna, hade på den tiden jag var statsminister förslagsritningar av marinförvaltningen ingivits till Kungl. Maj:t, som fastställde att anbud av marinförvaltningen skulle infordras å desamma. Det var endast antagandet av dessa anbud, som kom efter regeringsskiftet.

Jag har önskat säga detta endast och allenast därför, att om jag sagt något felaktigt i mitt förra anförande, jag vill ha det rättat i protokollet.

Herr Edén talade om att den regering jag tillhörde icke forcerat saken så mycket, och att den icke själv tog initiativ till att skaffa fram typer för undervattensbåtar. Jag tror, att det är betänkligt, ifall man från en regerings sida börjar på att vilja göra upp typer till fartyg av olika slag. Sådant må vara andra förbehållet. Jag har för min del icke ansett, att det kunde vara något lyckligt. Att däremot driva på, så att man får fram förslagen så fort som möjligt, det är en annan sak; och herr Edén har icke visat, att så ej skett. Men därifrån och till att från regeringens sida skulle tagas något initiativ i den riktningen, är ett ganska långt steg. Herr Edén torde kanske själv ha någon erfarenhet av hur det är, när man på det sättet försöker att uppgöra typer för olika fartyg. Herr Edén var en mycket ivrig förespråkare för den så kallade Schickau-båten i det särskilda utskottet förra sommaren. Och, mina herrar, den båten blev varken beskjuden av artilleri eller torpederad, ej heller gick den på någon mina, men den sjönk i glömskans hav i alla fall.

Herr Branting: Herr talman! Det är naturligt, att man från liberalt håll begagnar detta tillfälle, begagnar den svängning, som uppenbarligen gjorts från statsrådsbänken, till att återigen göra upp en liten räkning med den gamla högerregeringen för dess försyndelser med avseende å torpedvapnet och undervattensvapnet. Men jag tror, att ehuru vi alla iakttaga, hur herr Lindman, oaktat enstaka fyndiga och skickliga vändningar, ändå befinner sig en smula som en orm i en myrstack, när han skall försvara, varför han icke, som han själv sade, »*rusade*» i avseende å undervattensbåtsbygget, det likväl icke är på *den* punkten och på dessa repliker, som huvudintresset i denna debatt bör koncentrera sig.

Det intryck, som man fått här i dag, har väl ändå huvudsakligast varit det mycket anmärkningsvärda faktum, att av den gamla segervissa tonen, med vilken högern drev fram sin F-båtspolitik, av hela den stora framryckningen av dessa intressen, som drevo på att vi måste framför allt skaffa oss en pansarbåtsflotta mera motsvarande tidens krav och att tyngdpunkten i vårt försvar skulle ligga där — hade vi det, så vore vi räddade, hade vi det icke, vore vi förlorade — att av allt detta, säger jag som var själva kärnan och huvudinsatsen i högerpolitiken under de stridens år, som ligga bakom oss, av allt detta är nu *så gott som ingenting kvar*. Hela den storm, som då blåstes upp, och som ryckte med sig så många människor, vilka på allvar trodde vad som förespeglades dem, och vilka i uppriktig nitalskan om fäderneslandet kastade sig över åt högersidan för försvarets skull, ja, vad är det kvar härav hos de högermän, som nu stå och tala om dessa ting? Det står icke kvar något annat, än att de mana till att med den allra största *försiktighet* iakttaga vad som sker och framför allt att akta sig för några som helst förhastade slutsatser: ännu är icke kriget slut, det kan bli mycket överraskningar ännu, vi veta över huvud taget ingenting om de lärdomar och erfarenheter, som därav kunna framgå; för all del, stilla och försiktigt!

Jag har det intrycket, att det är inte ofta man bevittnar en hårdare dom över ett partis politik av dess egna än domen över den politik, som ännu sedan världskriget börjat, med makt-språk och med tvång av allehanda slag drev fram den fartystyp, som man hade förälskat sig i, men om vilken man nu från statsrådsbänken erkänner — naturligtvis under det man försiktigt söker se till att man icke tar tillbaka något från i fjol — att det icke längre är där som tyngdpunkten för vårt sjöförsvar ligger. Det är verkligen en behållning för framtiden, att man bör hålla ögonen öppna mot sådana konstgjorda opinionsstormar som de, vilka blåstes upp från flottans officerskår den gången, och som ryckte med sig så stora delar av vårt folk, under förklaringar från dessa officerares sida, som de visserligen av-gåvo på god tro naturligtvis, men som i allt fall voro sådana,

Ang. krigs-far-
tygsmateriel.
(Forts.)

Ang. krigsfar-
tygmateriel.
(Forts.)

att de nu, så kort tid efteråt, under intrycket av det som passerat, därom måste säga: »Vi veta egentligen ingenting om saken.»

Det hade helt visst varit riktigare, om man lyssnat till de stämmor, som då i avgörandets ögonblick höjdes, och som manade till att man skulle vara verkligt försiktig och icke genom dessa för våra förhållanden orimligt dyra pansarbåtsbyggen föregripa de erfarenheter, som man kunde förutse skulle komma. Nu är emellertid gjort gjort, och det finns ingenting att göra åt det. Man lyckades visserligen förhindra, att man läste fast i samma felaktiga betraktelsesätt, varpå man då var inne från högersidan, än ytterligare medel för en fjärde pansarbåt; men man kan icke komma ifrån de uppgörelser, som äro gjorda. Men vi ha den behållning av hela denna debatt, att man erkänt sig inte veta, hur fortsättningen bör bli. Det erkändes från statsrådsbänken. Och högerns hela hållning här vittnar om att även den ej längre vågar med sitt gamla frejdiga mod förklara: det är i den svenska pansarbåtsflottan, som tyngdpunkten för vårt sjöförsvär skall ligga.

Sådant har varit mitt huvudintryck av debatten. Jag tror, att mot slutet av densamma just detta bör uttryckligen fastslås såsom huvudresultatet, så att ej uppmärksamheten huvudsakligen stannar vid den visserligen intressanta duellen mellan den gamla liberala regeringen och den gamla högerregeringen.

Herr *Palmstierna* instämde häruti.

Herr Edén: Herr talman! Ett enda ord i anledning av herr Lindmans senaste anförande.

Herr Lindman lyckönskade sig till att den så kallade Schickau-båten hade sjunkit i glömskans hav. Jag tror, att herr Lindman även i det avseendet skulle göra klokt i att ställa sig på den formellt oangripliga ståndpunkten, att vi skola låta erfarenheterna *fullt* inhöstas, innan vi döma om den ena eller andra båttypen. Ty det fanns i det förslag, som kallats Schickauförslaget, så pass mycket, som i allt fall har synts få en bekräftelse av vad man hittills vet om sjökriget, bland annat av vad man vet om betydelsen av ännu grövre artilleri än F-båtens och om ännu grövre pansar än dennas, att det bestämt vore förhastat av herr Lindman att göra sig alldeles säker.

Herr Lindman sade också, att den båten blev icke torpederad och icke heller stötte på någon mina. Ja, så mycket kan jag konstatera, att icke sjönk den för det grova artilleri, som högern i försvarsutskottet sökte avbrösta. Men däremot skulle man ju kunna säga beträffande den båten, i det stadium varpå den då befann sig — det gällde nämligen närmast en utredning om kostnaderna för densamma — att kanske ändock frågan om kostnadsutredningen verkligen gick till spillo på en mina. Jag är bara icke säker på, om denna kunde betecknas såsom en undervattensmina; kanhända det var en underjordisk mina.

Herr Hallendorff: Herr talman! Det kan icke vara skäl att längre fortsätta en debatt, som egentligen bara är en talövning, då ju därunder inga bestämda yrkanden gjorts. Men jag kan ändå icke låta det anförande, som herr Branting nyss höll, passera utan åtminstone en liten anmärkning.

Så vitt jag under debatten kunnat förstå, har ifrån det håll, jag har äran tillhöra, oupphörligen betonats blott detta: vi skola vara försiktiga i att yttra oss om erfarenheter, vilkas hela räckvidd och sammanhang vi ännu icke kunna överblicka. Ifrån den socialdemokratiska sidan återigen är man ytterligt ivrig att redan nu i detta ögonblick, innan hela sammanhanget står klart, draga vissa bestämda slutsatser.

Jag hemställer till er, mina herrar, från vilken sida härvidlag den större försiktigheten i omdöme framträder. Särskilt vill jag understryka, att det ej finnes något som helst fog, att därför att vi ifrån högern ha rätt till vederbörlig försiktighet vid det nu föreliggande materialets bedömande, därav draga den slutsats, som herr Branting behagade draga, att överhuvud taget allt, vad vi på detta område tidigare arbetat för, vore numera dömt som förfuskat och förfelat. Drager man den slutsatsen, herr Branting, då gör man sig skyldig till att icke avvakta den allsidiga prövningens slutliga resultat.

Jag kan dessutom icke underlåta att mot de anmärkningar, som här gjorts särskilt ifrån Upplandsbänken mot en föregående regerings åtgärder beträffande undervattensförsvaret, säga, att det förefaller mig, som om den regeringen, när den velat se typen ordentligt utexperimenterad och först därefter göra sina beställningar, i själva verket handlat på det viset, som alla här nu kräva, nämligen att man först skulle verkligen se de definitiva resultaten och lära av erfarenheten.

Herr Thore: Herr talman! Endast en kort replik till herr Edén. Herr Edén behandlade mina åsikter om vårt sjöförsvaret något överlägset, och överlägsenhet kan man ju förvänta sig från en professor, men att herr Edén icke är professor i nautik, det torde kammaren säkert ha kommit underfund med.

Jag skall be att särskilt få pointera, ifråga om den formulering, som jag anförde från 2:a försvarsbredningen, nämligen att vår flottas uppgift lika gärna kan sägas vara att förhindra landstigning på öppen kust och försvåra sådan inom skärgårdsområde, att detta gällde undervattensbåtar. Detta borde icke ha undgått herr Edén och det måste för övrigt vara tydligt för var, t. o. m. för en professor, att en undervattensbåt lättare gör anfall på en landstigningsflotta som befinner sig på öppen kust än en sådan inom skärgårdsområde, där anfallsvägarna äro begränsade eller kanske helt och hållet omöjliggjorda. För övrigt vill jag fortfarande framhålla såsom min åsikt, att den formulering av vårt sjöförsvares uppgift, som ligger i de av mig omnämnda orden, icke i det stora hela äro annat än teoretiska abstraktioner. Jag

Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)

vill härvid giva herr Edén ett problem ifråga om definitionen av begreppet öppen kust och skärgårdsområde. Vi ha en kuststräcka mellan Kalmar och Utlängan, som är 60 km. lång. Kan herr Edén säga, om denna kuststräcka är öppen kust eller om den är skärgårdsområde?

Fordrar man en formulering av vår flottas uppgift, skulle jag vilja framställa den på ett sätt som allaredan är uttalat i kammarrens protokoll för fjolåret: »Målet för våra strävanden måste vara att i det längsta söka förhindra, att ett krig förlägges inom våra egna gränser; ingen del av kusten får lämnas oskyddad, på den punkten få vi icke ge tappt.»

Herr St a a f f: Herr talman! När herr Lindman senast uppträdde, tyckte jag mig märka, att han icke hade rätt i sitt påstående, att ritningarna till undervattensbåtarna, när han lämnade regeringen, voro fastställda. Jag vet ifrån säkraste håll, att mitt minne därvidlag icke sviker. Det var sålunda en oriktig uppgift, och jag hoppas att den ärade talaren ej upptager illa, om jag med anledning därav uttalar »andra varningen». Hans lynne brukar ju vara bättre än hans minne.

Herr Lindman: Ja, herr talman, jag får verkligen säga, att om något misstag har blivit begånget, detta icke beror på mig; jag har en ganska bestämd uppgift i detta fall med data på alla de kungliga brev och de skrivelser, som växlades på den tiden mellan Kungl. Maj:t och marinförvaltningen. Om man således går efter den uppgiften, vilken jag icke har anledning betvivla, så är det så som jag sagt. Men det är ju alldeles klart, att när anbudet antogs, skedde en ytterligare fastställelse av ritningarna. Men jag vill säga det, att ritningarna måste ha varit godkända, innan marinförvaltningen infordrade anbud, och detta infordrande av anbud skedde den 5 maj 1911. Det var en nödvändig förutsättning och måste ha föregått anbudets infordrande, men det hindrar icke att möjligen ytterligare fastställanden av ritningar skett i samband med antagande av det ena eller det andra anbudet.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman! Här har talats om den stora behållning, som denna ganska långa debatt skulle ha givit. Jag för min del får säga, att jag har en mycket liten behållning av den långa debatten. Vad är det vi diskuterat om? Jo, det är frågan om huruvida vi skola ha undervattensbåtar eller pansarbåtar. Sistlidna riksdag framhöllo alla partierna, såväl det socialdemokratiska som det liberala och högerpartiet, att det vore nödvändigt att ha både pansarbåtar och undervattensbåtar. Vad är det som skett? Jo, riksdagen beslöt att bygga två pansarbåtar istället för av Kungl. Maj:t begärda tre. Alla partier ha enat sig om att vi skulle ha två, tillsammans med den skänkta, tre sådana pansarbåtar jämte ett större antal undervattensbåtar, än vad Kungl. Maj:t begärt. Nu har huvud-

striden stått här i dag mellan undervattensbåtar och pansarbåtar, men, mina herrar, det är icke detta striden borde gälla nu, såvitt jag kan förstå, ty alla partierna hade varit eniga därom att vi borde skynnda på med byggande av undervattensbåtar. Striden borde egentligen gälla, huruvida de utav riksdagen förra året antagna pansarbåtarna äro de lämpligaste eller de båtar, som rekommenderats av det socialdemokratiska partiet eller möjligen den s. k. Schickau-båten. Detta är den stridsfråga, som vi ha att diskutera, och därom kunna vi i närvarande stund icke döma någonting, ty ingen av dessa typer har under det nu pågående kriget varit prövad vare sig på det ena eller det andra hållet. Först när kriget blir slut, när vi få se, hur pansarbåtarna reda sig, pansarbåtar av större och av mindre typ, samt av högre eller lägre fart, först då kan omdömet i det hänseendet göras.

*Ang. krigsfar-
tygsmateriel.
(Forts.)*

Herr Norman: Herr talman! Endast ett par ord. Det är ett synnerligen allvarligt tidsläge, i vilket vi leva, och detta har tagit sig uttryck i den reservation, som är bifogad statsutskottets utlåtande. I detsamma göres icke något yrkande under hänvisning till den nu rådande utrikespolitiska situationen.

Här talas visserligen om ett par andra skäl, som skulle förorsaka, att man icke gjort något yrkande, nämligen bindande riksdagsbeslut och uppgjorda leveranskontrakt. Dessa båda skäl tror jag dock nästan ha kommit liksom vid sidan, ty vi ha ju ändå prejudikat på, att dylika skäl ej tillmätas vidare betydelse från håll, där man åtminstone vill anse sig äga den juridiska insikten. Som sagt, bindande riksdagsbeslut och uppgjorda leveranskontrakt ha förut icke tillmätts avgörande betydelse, och därför tror jag, att vad som här ligger till grund är den utrikespolitiska situationen.

Under sådana förhållanden, om man erkänner, att den utrikespolitiska situationen bjuder till allvar, bjuder till att icke otillbörligen demonstrera, så se vi ändå, hur riksdagens andra kammare ägnar fyra timmar åt en debatt, vari man huvudsakligast kastar sig över högerpartiets ledare här i kammaren på sätt som man här har gjort. Och jag får säga, som en talare yttrade, att man känner det beklämmande, ett uttalande som närmast manar till att icke draga några förhastade slutsatser av de förhållanden vi bevittnat. Jag ber att som min mening få uttala, att jag finner ett sådant tillvägagångssätt i Sveriges riksdag synnerligen beklämmande. Och jag vill fråga: vilket intryck skall folk i vårt land få och vilket intryck skall man få i andra länder, om man där följer med riksdagens förhandlingar, när under dessa allvarsamma förhållanden, när vi se andra folk eniga som aldrig förr, eniga om att vidtaga åtgärder för värnande av oberoende och självständighet, man får bevittna sådana debatter som den, som förekommit här i dag i Sveriges riksdag? Det var endast detta, herr talman, jag ville säga.

Herr Lindhagen: Jag skall endast be att få understryka vad jag en gång förut under debatten anfört, nämligen att jag för

*Ang. krigsfar-
tygsmateriel.*
(Forts.)

min del tror, att huvudsaken här för många av Sveriges invånare icke är undervattensbåtar eller pansarbåtar, och jag har av den debatt, som här ägt rum, för min del kommit till den uppfattningen, att vad de framför allt behöva, är varken undervattensbåtar eller pansarbåtar, utan att komma ifrån hela denna apparat.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17—25.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar biföllos av kammaren.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.*

Punkten 26, angående anslaget till flottans krigsberedskap och övningar, föredrogs härpå. Därvid anförde:

Herr Höglund: Herr talman! Jag vill endast begagna tillfället att ännu en gång erinra om vikten av att regeringen visar tillmötesgående mot de mobiliserade vid flottan, som nu en onaturligt lång tid ha hållits i tjänstgöring. Jag har för något över en månad sedan med kammarens tillstånd interPELLERAT herr sjöministern angående avlösningen av A-klassarna vid flottan. Det har sedermera, några dagar senare, i pressen uppgivits att denna avlösning skulle komma till stånd inom den närmaste tiden, men, såvitt de uppgifter jag erhållit äro riktiga, skulle denna avlösning endast komma att träffa ett mindretal och fortfarande en stor del av dessa A-klassare på obestämd tid kvarhållas vid flottan.

Jag har hört under hand uppgivas, att herr sjöministern har igångsatt en utredning rörande denna sak, och jag skulle endast vilja värdsamt hemställa, huruvida icke Kungl. Maj:ts nådiga tårordning skulle kunna på denna punkt något forceras till båtнад för dem, vilka det här gäller. Jag har, sedan jag väckte min interpellation, ifrån en hel del mobiliserade mottagit brev, vari de på det bittraste beklaga sig över det läge, särskilt i ekonomiskt avseende, vari de råkat genom kvarhållandet i tjänstgöring. En av dessa skriver sålunda, att först har han förlorat sin plats, för det andra har han sett sig ur stånd att kunna betala sin skatt och därigenom förlorat sin rösträtt och för det tredje har han ej heller kunnat klara sin livförsäkring, så att han även går förlustig den saken. Det bör ju under sådana omständigheter vara begripligt att dessa mobiliserade blivit synnerligen bittert stämda både mot det system, som de äro underkastade, och mot försvaret överhuvud taget.

Nu gälla dessa erinringar icke blott A-klassarna, ty, enligt vad det uppgivits i pressen, ha ju också exempelvis 1913 års värnpliktiga kvarhållits. Först ha de ju tjänstgjort tio månader i freds-

tjänstgöring och sedermera kvarhållits nu i sex månader därutöver extra. Vidare har ju exempelvis även beväringen av 1911 och 1912 års klasser, som inkallades redan den 6 augusti, kvarhållits i tjänst och kvarhållas fortfarande. Det är ju icke att undra på, om de känna sig ganska orättvist behandlade i jämförelse med det stora flertalet av övriga mobiliserade, som ju slippa relativt lindrigt undan.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.*

(Forts.)

Jag har velat vid detta tillfälle göra dessa erinringar, och jag hoppas, att denna vädjan till herr sjöministern icke skall förklinga alldeles utan resultat.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman! Det kan ju icke undvikas, under det krigstillståndet i Europa varar, att vi måste hålla en större del av våra sjöstridskrafter mobiliserade; och den sammansättning, som bemanningen på våra fartyg har, medför, att en större eller mindre konjunktent av förut stamanställda måste inkallas till tjänstgöring. Jag har försökt att följa den principen vid inkallandet såväl av de förut stamanställda s. k. A-klassarna som även av dem, vilka avlagt sjökaptens-, styrmans- eller maskinistexamen, s. k. B-klassare, ävensom värnpliktige i övrigt, att begränsa inkallandet av nya årsklasser så långt som möjligt. Detta är nödvändigt för det första av det skälet att för att kunna upprätthålla en erforderlig stridsberedskap hos flottan äro täta ombyten av inkallade värnpliktiga, vare sig förut stamanställda eller icke, särdeles otjänliga och för det andra är det klart, att om man gör alltför täta avlösningar, så måste man gå tillbaka till äldre årsklasser, och det är ju uppenbart, att i valet mellan att ha yngre årsklasser inne en längre tid eller att inkalla äldre årsklasser är det socialt sett ovilkorligen lämpligare att låta de yngre tjänstgöra en längre tid.

Vi ha under hand vid flottan företagit avlösningar, dels då de till sjötjänst inkallade värnpliktiga kommo in i november månad 1914, och dels sedermera då de till allmän tjänst inskrivna värnpliktige den 1 februari inryckte. Antalet av värnpliktige, som vid mobiliseringens början voro inne, har också under hand så småningom kunnat reduceras. För närvarande är antalet av 1911 och 1912 års klassers beväringar, som äro kvar i tjänst, summa 12 stycken, av vilka jag tror att de allra flesta frivilligt kvarstå i sin tjänst.

Av A-klassare sker nu en avlösning. Kungl. Maj:t har inkallat sådana A-klassare, som icke förut varit till tjänstgöring inkallade och som äro inskrivna vid rullföringsområdena. Dessa beräknades uppgå till omkring 600. Emellertid har det icke inställt sig till tjänstgöring mer än omkring 325 stycken. I nästa månad sker avslutandet av korpralskolorna, och därvid blir det möjligt i sammanhang även med andra dispositioner, som jag icke i detta sammanhang kan beröra, att avlösa, såvitt jag nu kan se, nära nog alla nu kvarstående A-klassare samt en hel del av dem av 1913 års klass, som ännu äro kvar.

I en av de punkter, som herr Höglund framställde i sin inberättelse, var det fråga om en förbättrad avlöning till dessa A-klas-

Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.

(Forts.)

sare. Utredningen av den frågan var verkställd sedan lång tid tillbaka, närmast beroende på en framställning från en hel del A-klassare. Frågan har gått igenom myndigheterna och kom för någon tid sedan in till Kungl. Maj:t, som inom kort kommer att framlägga sitt förslag till riksdagen om förbättrade avlöningsförmåner för dessa värnpliktiga. Emellertid äro vissa statistiska uppgifter, som för förslaget slutliga redigering krävas, ännu icke klara och det är detta, som förorsakat dröjsmålet med denna propositions framläggande. Saken är definitivt bestämd i princip och vad det här gäller är endast frågan om själva beloppet av ersättningen och för den frågans utredande krävas de nämnda uppgifterna.

Jag vill härmed säga, att från regeringens sida har man sökt att å ena sidan tillgodose de krav, som ovillkorligen måste ställas på flottans krigsberedskap, och å andra sidan att giva avlösningen en successiv karaktär för att genom de nyinkallade värnpliktiges uppövande och deras större tjänsteduglighet undvika att inkalla äldre årsklasser, så långt som detta är möjligt. Det kan icke undvikas under sådana extra ordinära förhållanden, som varit rådande, att en hel del av de A-klassare, som nu varit inne i tjänstgöring så lång tid, ha blivit betydligt lidande. Jag hoppas att vi genom det förslag, som Kungl. Maj:t kommer att framlägga för riksdagen om förbättrade löneförmåner för dem, som sålunda varit länge inkallade, i någon mån skola kunna bättra deras ställning, men jag erkänner till fullo, att det icke kunnat undvikas att en del ha fått känna bördan tungt. Men sådant kan tyvärr icke undvikas under de tider vi nu ha att genomgå, då ovillkorligen en och annan medborgare måste träffas hårdare än andra. Man kan icke ordna inkallelserna så att dylika olägenheter kunna helt undvikas.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få understryka den föregående talarens påpekaende av behovet utav att de s. k. A-klassarna få avlösning från sin tjänstgöring fortast möjligt. Jag har försökt bilda mig en uppfattning om detta spörsmål, som ju mycket kännbart berör stora kontingenter av de värnpliktiga, och den undersökning jag gjort, har givit mig det resultatet, att då Kungl. Maj:ts inkallelseorder av den 3 augusti åtlöydes av de då inkallade, så inställde sig till tjänstgöring ett betydligt större antal värnpliktige än marinen egentligen hade användning för eller kunde skaffa sysselsättning åt, så att, om jag icke är alltför illa underrättad, man måste skicka hem 2,100 man. Jag har frågat mig flera gånger: Vad är anledningen till att de marina myndigheterna icke sökt på något sätt använda dessa 2,100 man genom en senare inkallelse, utan envisats att behålla de som inkallats den 3 augusti, en så ovanligt lång tid. Då jag frågat sjöofficerare om denna sak, har jag fått precis samma svar, som nu herr statsrådet och chefen för sjövarsdepartementet avgav, nämligen att det är omöjligt att företaga några täta ombyten vid marinen.

Jag vill icke förneka att det ligger en viss sanning i detta uttalande, men som allt här i världen, kan man ju driva en sak mer

eller mindre långt. Och om den uppfattningen är riktig, som nu herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet gjort sig till tolk för, då är hela bemanningsorganisationen fullständigt avita, då är den icke rätt lagd, då bruka vi icke den försvarskraft, vi ha, på ett ändamålsenligt sätt. Ty vad är det för mening i att årligen till marinen inkalla ett större antal värnpliktiga till utbildning, om man, när det sedan gäller, icke anser sig kunna använda dem, utan måste pålägga *A-klassarna* en tjänstgöring, som är för dessa över hövan tryckande? Då ha vi, till förfång för armén, avfört större manskapskårer till marinen, än som egentligen behöfts, och detta är naturligtvis oriktigt.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)*

Nu tror jag för min del, att de sjömilitära sakkunniga i detta fall håller alltför ensidigt på den uppfattningen, att de icke kunna göra något ombyte. Det skulle väl vara märkvärdigt, om det icke skulle kunna vidtagas åtgärder, varigenom man successivt kunde förnya inkallelserna. *Alla* befattningar vid flottan äro väl icke så krävande, att man behövt tillgripa en sådan metod, som de marina myndigheterna med Kungl. Maj:ts medgivande använt i detta fall. Det vill förefalla mig, att det manskap som fullgjort 300 dagars rekryt-skola skulle i betydligt större utsträckning än vad som skett kunnat inkallas till avlösning.

Man har icke ansett sig ännu kunna släppa alla dem, som inkallades i november 1913, utan Kungl. Maj:t och de sjömilitära myndigheterna anse sig av omständigheterna vara tvingade att fortfarande även hålla dem kvar. Herr statsrådet ställde nu i utsikt att varken dessa eller *A-klassarna* skola få åtnjuta någon frihet från sin tjänstgöring, förrän efter ytterligare en månad, eller först sedan den årsklass, som inkallades i november månad 1914, avslutat sin korpalskola.

Det måste vara något fel med rullföringen och inkallelsen inom sjöförsvaret, ty jag kan icke tänka mig, att man annars skulle behöva pressa dem, som inkallades i november 1913, februari 1914 och den 5 augusti 1914, så orimligt hårt som här skett.

Den demobilisering som företogs i november 1914 berörde ju även marinen och för exempelvis fästningstjänsten var densamma så radikalt genomförd, att man helt enkelt gjorde sig av med varenda värnpliktig samtidigt som en del stammanskap tog avsked och lämnade tjänsten. För denna viktiga tjänstgöring var under halva november och hela december månader endast nyinkomna stamrekryter och övrigt stammanskap. Det förefaller då märkvärdigt, att medan myndigheterna å ena sidan anser sig kunna vidtaga en så radikal åtgärd inom den ena grenen av marinen, de å andra sidan hålla så orimligt hårt på att icke släppa vare sig *A-klassare* eller de, som inkallades 1913 på hösten, förrän vi ha 1914 års klass så utbildad, att den kan övertaga deras nuvarande tjänstgöring.

Här ligger ovillkorligen något fel, dels i själva organisationen och dels i det sätt, varpå de sjömilitära myndigheterna ordnat med inkallelserna. Eller också vilja de visa att den två-åriga utbildningen vid flottan är outhärlig.

Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)

Nu sade herr statsrådet, att man i november inkallat A-klassare i en ny omgång och då erhållit 328 å 330 man. Det ligger för närvarande inne A-klassare till ett antal av 667 eller något sådant. Det skulle således vara omkring 350 A-klassare, som fått ligga inne hela tiden sedan augusti, för att nu icke tala om B-klassarna, vilka till ett antal av 150 å 175 fått stanna i tjänst sedan augusti 1914.

Jag hade här förleden tillfälle att taga del av en skrivelse, som ett antal B-klassare »såsom en sista utsikt», som de uttryckte sig, skickat till civilkommissionen och däri de anhållit att kommissionen ville hos vederbörande söka utverka deras frigivning. De anföra i denna sin skrivelse att vad som särskilt väckt deras uppmärksamhet och nedstämt deras sinne, det var att de voro medvetna om att det var en betydligt stor kontingent av Sveriges fyrtygsbefäl, som under innevarande vinter varit lediga och vilka Kungl. Maj:t skulle haft möjlighet att inkalla till avlösning, detta hade ej skett, och de inkallade hade, enligt deras uppfattning, därigenom pålagts en större börda än vad som oundgängligen varit av nöden. Såvida deras uppgift är riktig, kan inte det påståendet, som från sjömilitär håll framkommit, nämligen att man måste för själva tjänstens skull hålla dessa mer kvalificerade värnpliktige inne, hålla sträck. De, som ingävo denna skrift till civilkommissionen, förklara, att de icke anse det vara nödvändigt att använda examinerade sjökaptener och maskinister till poster som skrivbiträden och till vanlig korpralstjänst, och för min del vill jag ge dem rätt i detta. Icke är det väl riktigt att kalla in en person i augusti månad och icke på villkor släppa honom, när man sedan icke har annan uppgift att ge honom än vanlig renskrivning eller korpralstjänstgöring? Jag tror, att de militära myndigheterna härvidlag ha gjort sig skyldiga till att skära alla över en kam och icke med tillräcklig omsorg bedömt vad man verkligen kunde frigöra. Det är ju ett allom känt faktum, att sådana uppenbara försummelser, verka högst olämpligt.

Det var en ung man, som hörde till 1913 års klass och som hade sökt inträde hos Tekniska högskolan och även blivit beviljad inträde. Han inlämnade i september månad, genom chefen på det fartyg, där han tjänstgjorde, till Konungen en underdånig ansökan om befrielse från militärtjänsten. Det dröjde ovanligt länge, innan det blev något svar. Han vände sig till mig, och framförde sina bekymmer, jag i min tur uppvaktade herr statsrådet och framförde den unge mannens önskemål. Då svarade herr statsrådet: Vi hålla just på att förbereda åtgärder, till vissa lättnader för en del värnpliktiga, vari skola tagas nödig hänsyn dels till familjeförsörjare och dels till sådana, som genom militärtjänstgöringen orsakats avbrott i sina studier. Några dagar efteråt tröstade jag den värnpliktige med att saken blir snart klar, ni får nog bli ledig och påbörja edra studier. Detta var i slutet av oktober eller i början av november. Platsen stod fortfarande ledig för honom vid högskolan. Det var av stor betydelse för den värnpliktige att då få påbörja studierna ty annars skulle ett helt år gå förlorat för honom. Vid samma tid befriades trenne ynglingar, som tjänstgjorde å samma fartyg, och vilka även skulle ägna

sig åt studier, först sedan det var för sent för honom att inträda vid Tekniska högskolan för att ha någon nytta av detta studieår, fick han helt oförmodat en dag i slutet av januari meddelandet: nu är ni fri.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)*

Detta tror jag vittnar om en sorglöshet ifråga om att tillvarata de värnpliktiges intressen, som icke kan riktigt försvaras, och jag har ansett det vara nödigt att dessa synpunkter måtte bli framförda i dag, på det att herr statsrådet måtte ge de sjömilitära myndigheterna — om jag får bruka ett drastiskt uttryck — en liten »körare», så att de skynda på med omändringen av tjänstgöringsförhållandena vid flottan. Det kan vara påfrestande nog för unge män, med en så lång tjänstgöring, men värre är det om de få en känsla av att de bli styvmoderligt behandlade. Jag har låtit mig berättas att det finnes värnpliktige, som funnit tjänsten så olidlig och orättvist tryckande, att de rent av sökt anledning att få komma i fängelse och på den vägen bli fria. Det är betänkliga förhållanden, om de skola behöva tillgripa sådant för att bli fria från dem ålagd tjänstgöring.

Då herr statsrådet i sitt nyss hållna anförande berörde även den ekonomiska sidan av saken, ber jag med herr talmannens tillåtelse att få yttra några ord om det sätt, varpå avlöningen utbetalts till de vid marinen inkallade värnpliktiga.

Det har under den senaste tiden varit orimligt många klagomål över att de värnpliktige, tillhörande 1907 och 1908 års klasser, som inkallade den 4 januari, för att tjänstgöra vid kustartilleriet under perioden $\frac{4}{1} - \frac{31}{3}$ 1915, endast erhållit 50 öre i dagavlöning, under det att manskapet vid t. ex. Vaxholms grenadjärer, som äro förlagda alldeles i närheten och med vilka kustartilleriets manskap dagligen umgås, ha 81 öre i dagavlöning. Det är naturligt att det skall kännas bittert för dem, som endast få 50 öre om dagen. När de nu gjort framställningar om förbättring i detta avseende, svara de underordnade myndigheterna, att de handla i överensstämmelse med författningarna, och att de för sin del icke kunna åtgöra något.

Nu är det ju så, att 81-öres-avlöningen har sitt ursprung från det krigsavlöningsreglemente, som antogs 1914 och som är avsett att gälla under 1915. Under de förutsättningar, varunder detta reglemente behandlades, fanns det ingen möjlighet för det särskilda utskottet att ingå i en grundligare prövning av bestämmelserna i detta reglemente. I fråga om tillämpningen av detsamma utfärdade riksdagen för Kungl. Maj:t fullmakt in blanco, som medgav Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget utfärda reglemente för marinens avlöning under krigstjänstgöringstid att tillämpas från och med dag som av Kungl. Maj:t bestämdes.

När den första demobiliseringen företogs, uppstod frågan: skall krigsavlöning utbetalas till befäl och manskap efter demobiliseringen. Krigsavlöningsreglementet lämnade inget medgivande härtill och varken Kungl. Maj:t eller riksdagen hade förutsett eller tänkt sig ett avlöningsreglemente, tillämpat under förhållanden, där man inkallade manskap till landets försvar och till vanlig krigstjänstgö-

Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.

(Forts.)

ring. Då, om jag icke är för dåligt underrättad, beslöt Kungl. Maj:t i konselj eller genom en generalorder att befäl som demobiliserades, skulle avträda sin krigsavlöning från och med demobiliseringen, men att av hänsyn till den tryckande tjänstgöring som komme att påläggas den stora kontingenten värnpliktige, vilka inkallades till rikets försvar, dessa skulle avlönas med 81 öre om dagen. Denna princip har sedan tillämpats inom armén och marinen, men är just i januari detta år brutits i fråga om avlöning till dem som då inkallades till tjänstgöring vid kustartilleriet. Att någon likhet skulle förekomma i avlöningshänseende har icke varit riksdagens avsikt. Å sidan 10 i krigsavlöningsreglementet för marinen uttalar riksdagen följande: »Riksdagen har ansett, att under krigstjänstgöring i land marinens personal bör i största möjliga utsträckning vara i avlöningshänseende likställd med arméns personal.» Vad riksdagen sålunda ansett vara tillämpligt för den på stat varande personalen finnes ingen anledning betvivla att icke riksdagen avsett även för de värnpliktiga.

Här måste ske en rättelse, ty icke kan man rimligtvis begära, att en värnpliktig, som inkallas till det ena truppförbandet, skall genom Kungl. Maj:ts brev vara tillförsäkrad 81 öre om dagen, medan en annan värnpliktig, som inkallas till ett annat truppförband, endast skall få 50 öre. Detta är en oformlighet, som måste rättas och rättas fortast möjligt, ty den för intet gott med sig. Den kan heller icke vara ägnad att i någon nämnvärd grad inverka på statens utgifter i förhållande till allt det andra, som medföljer åtgärderna till rikets försvar.

Sedan vill jag i samband med detta något beröra avlöningen till A-klassarne. Herr statsrådet antyde, att riksdagen hade att motse en kungl. proposition, i vilken man tänkte begära någon extra ersättning till dessa A-klassare. Såvida jag icke är oriktigt underrättad, har marinförvaltningen som ju egentligen råder Kungl. Maj:t i sådana ting som dessa, ifrågasatt, att dessa A-klassare skulle få ett tillskott av 10 kronor per månad. När krigsavlöningsreglementet behandlades inom riksdagen uttalades farhågor för, att Kungl. Maj:t skulle till följd av denna vida fullmakt riksdagen givit, begagna sig av sin rätt att genom konstitutorial upphöja ett större antal personer i befälsklass än som vore oundgängligen nödigt. Därför uttalade sig riksdagen med en viss tvekan om detta, men sedan riksdagen inhämtat, att proportionen mellan olika tjänstegrader under fred var avsedd att upprätthållas även under krig, inskränkte sig riksdagen till att ge avlöningsreglementet en provisorisk karaktär. Nu veta vi, att A-klassarne i stor utsträckning använts som befäl, och de begära, att när de blivit så ekonomiskt tryckta genom att de ryckts från sin civila sysselsättning, de må få tillgodoräkna sig en avlöning, motsvarande deras tjänstgöring. För min del förstår jag, att Kungl. Maj:t på grund av det uttalande, som riksdagen gjort, ställt sig i någon mån försiktig i förevarande fall, men jag får säga, att om Kungl. Maj:ts proposition skulle innehålla förslag om en extra ersättning till dessa människor av endast

10 kronor i månaden för de ofantligt stora bördor — jag upprepar det — de ofantligt stora bördor, som dessa värnpliktiga fått bära på, detta icke skulle i någon mån motsvara de uppoffringar, som dessa personer fått vidkännas.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)*

Jag har med dessa ord velat i vad på mig ankommer anhålla, att herr statsrådet vid avfattningen av denna proposition måtte taga hänsyn till att här har staten orimligt hårt belastat en viss grupp av värnpliktiga, och att staten har skyldighet att i någon mån ge uttryck åt sin erkänsla genom en ersättning, så tillmätt, att icke dessa personer helt och hållet skola bliva ruinerade i sin civila ställning, ty det är dock att märka, att här äro många familjefäder, som ryckts bort från de sina samt befinna sig i mycket små ekonomiska omständigheter och ha svårt att reda sig.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa än om bifall till den föreliggande punkten, men jag har velat anföra dessa synpunkter till den kraft och verkan det hava kan.

Herr Höglund: Herr talman! Jag kan ansluta mig till vad herr Thorsson yttrat och har därför ingen anledning att upprepa hans synpunkter på frågan. För övrigt är jag tacksam för att herr sjöministern lämnat svar på min interpellation, och av de upplysningar, som han meddelade, framgick, såvitt jag förstod honom rätt, att avlösning är att vänta inom jämförelsevis kort tid — och bättre sent än aldrig — och vidare att regeringen har under övervägande frågan att lämna ersättning åt dessa avmobiliserade A-klassare. Jag vill i likhet med den senaste talaren uttrycka den förhoppningen, att denna ersättning icke måtte stanna vid det futtiga belopp, som här nämndes att man lär ha haft i tankarna att föreslå.

Herr Olsson: Herr talman, mina herrar! Då jag representerar en ort, varifrån en stor del av denna sjöbeväring uttages, så kan jag icke låta detta tillfälle gå förbi utan att i huvudsak instämma i de anföranden, som hållits av herrar Thorsson och Höglund.

Det är nog så, att det uppstått ganska stort missnöje med anledning av den stora utkommendering, för vilken denna sjöbeväring varit utsatt. Jag hade tänkt — även om detta kanske icke skulle vara en riktigt tanke — att om en successiv utkommendering skett av äldre, så hade det varit möjligt att hemförlova denna sjöbeväring under föregående tid. Jag vill icke upptaga tiden med att påpeka de svårigheter, som i viss mån kunnat uppstå för denna sjöbeväring. Vi hörde från statsrådsbänken uttalas, att man sökt skona de äldre, därför att det i socialt avseende skulle kunnat verka skadligt, om de uttagits i alltför stor utsträckning, men jag tror i alla fall, att denna utkommendering medfört skada för dessa personer. Vad dessa värnpliktiga begära är endast att i fråga om krigsberedskap, vartill de gärna vilja bidra liksom andra, de utkommenderas och utnyttjas något så när lika. Jag vill endast till herr statsrådet ställa den uppmaningen, att herr statsrådet, så fort sig göra låter, hemförlova dessa värnpliktiga, som legat ute i åtta månader, ja,

Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)

även dem, som legat ute endast fyra månader, och att herr statsrådet i möjligaste mån tillser, att dessa sjövärnpliktiga i lika mån utkommenderas och utnyttjas såsom förhållandet varit vid infanteriet, varest utkommenderingen i detta fall varit sådan, att den väckt allmän tillfredsställelse. Det kan hända, att avlösningen icke kan ske så snabbt som vid infanteriet, men det skulle i alla fall vara önskligt, om dessa män i lika mån utnyttjades som vid andra vapenslag, så att det missnöje, som uppstått bland dessa A-klassare, icke behövde fortfara för framtiden.

Jag slutar med att uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet, vars intresse för denna sak jag känner, måtte ordna denna angelägenhet på sådant sätt, att detta mitt uttalande icke måtte ohört förklinga.

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Till en början, herr talman, ber jag få konstatera, att de inkallade värnpliktiga, såväl A- som B-klassarna, ha med villighet lyssnat till den kallelse, som riktats till dem att inställa sig. Denna villighet bör man värdera. Den missstämning, som bland de inkallade tagit sig uttryck på ett eller annat sätt, beror väsentligen därpå, att de ha en tyngre börda, att bära än andra tillhörande samma grupper och att de anse att dessa andra också borde ha burit sin andel av denna börda.

Nu har från statsrådsbanken emellertid förklarats, att det är vissa svårigheter inom sjövapnet att tillämpa samma grundsatser beträffande inkallelse som inom armén. Jag tror nog, att detta i viss mån äger sin riktighet, men i likhet med en föregående ärad talare tror jag, att det tyder på en brist i den sjömilitära organisationen, som det borde vara angeläget att snarast möjligt rätta. Den missstämning över den långa tjänstgöringstiden, som kan finnas hos de inkallade, är ju i varje fall förklarlig och mera förklarlig, om de inkallade haft den uppfattningen, att den tjänst, som de bestritt, icke är av så synnerligen krävande beskaffenhet. Denna missstämning finns icke endast bland A-klassarna utan också bland B-klassarna, och jag skall tillåta mig att uppläsa något ur en skrivelse, som kommit till civilkommissionen rörande denna sak. Vi ha ju fått många skrivelser rörande föreliggande spörsmål, och det är ju alldeles påtagligt, att vi icke kunna göra något åt saken, men det finnes en och annan, som har den föreställningen, att vi härvidlag äro mäktigare än till och med Kungl. Maj:t. Den skrivelse, som kommit oss tillhanda och som jag skall meddela något ur, lyder på följande sätt:

»Får härmed vördsamt anhålla om Ni godhetsfullt ville undersöka när en avlösning för oss B-klassare, möjligen kan komma till stånd. Som vi nu varit inmobiliserade sedan den 5. augusti 1914 men hitintills, trots flera framställningar, ej erhållit något bestämt svar, vända vi oss, såsom vår sista utsikt, till Eder. H. Hrr i Civilkommissionen, med förfrågan huruvida Ni genom framställning hos höga vederbörande kunde få till stånd en ändring i vår nuvarande ställning. Emedan vi endast är en mindre del av Sveriges fartygs-

befäl, och det stora flertalet ej blivit berörda av mobiliseringen, så har vi genom denna lidit en ganska avsevärd förlust i ekonomiskt hänseende. Ibland oss finnes även en del, vilka endast tjänstgör som korpraler och skrivbiträden. Det anser vi ej vara nödvändigt att använda examinerade sjökaptener och maskinister till dylika poster, eftersom ett stort antal av årets beväringmän genom sina civila yrken vore mera lämpliga att bestrida dessa.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)*

Med tacksamhet emotseende Edert ärade svar.»

Det är alldeles påtagligt, att om det är en examinerad sjökaptan eller en examinerad maskinist och han finner att han bestrider en befattning, som mycket väl skulle kunna fyllas av vilken skrivkunnig person som helst, så finner han ej något förnuftigt ändamål med hans kvarhållande i tjänsten. Vår befolkning vill inte allenast lyda, utan den vill också förstå, att det finnes grund och orsak till att man befaller till att göra det ena eller det andra. Jag ber sålunda att i herr statsrådets benägna åtanke få överlämna dessa B-klassare och anhåller, att herr statsrådet jämväl måtte behjerta deras ställning.

Herr talman, jag har intet annat yrkande i själva saken än bifall till utskottets hemställan.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman! Det vore måhända lämpligt att komplettera mitt föregående anförande med ett par siffror rörande dessa inkallelser.

Jag ber då att få meddela, att summan av de A- och B-klassare samt de till årsklasserna 1911 och 1912 hörande, som i medio av augusti inkallades i tjänstgöring, utgjorde 4,300 stycken. Av dessa ha successivt hemförlovats årsklasserna 1911 och 1912 samt en del även av 1913. Av denna kategori av 4,300, som jag här angivit, återstår vid innevarande månads utgång, sedan en del av de äldre av, de inkallade A-klassarna hemförlovats, ett antal av 350 stycken. Det är, som herrarna finna, inte mer än ungefär 8 % av dem som voro inkallade vid mobiliseringens början. När man dessutom vet, att man låtit de äldre få avlösas före de yngre och därvid i främsta rummet tagit hänsyn till familjeförsörjare så bör man åtminstone kunna rimligtvis antaga, att av dessa 350 man, som vid månadens slut kvarstå, ej finnas så många, för vilka kvarhållningen i tjänst kan vara särdeles svår och betryckande. Jag vill ej utesluta att så möjligen kan vara fallet, men i förhållande till det stora antal, som var inne vid mobiliseringens början, torde rättvisligen kunna antagas, att det ej är så särdeles många, som lida väsentligt men av detta kvarhållande i tjänst.

Det torde inte vara möjligt att kunna utlova någon vidare avlösning förrän i nästa månad, såsom jag förut yttrade. Men då är det min förhoppning, att alla A-klassare, som nu äro kvar, skola kunna vara hemförlovade.

Vad avlöningsförhållandena beträffar, ber jag få nämna, att

*Aug. flottans
krigsberedskap
och övningar.*

de yttranden, som här blivit fällda i kammaren i dag, komma att bli behörigen beaktade.

(Forts.)

Herr Ingvarson: Skall man räkna de kvarvarande efter de principer, som herr statsrådet tillämpade — procentvis — så förefaller nog saken ganska obetydlig, men då de 350, som det här närmast för ögonblicket rör sig om, icke desto mindre äro ett väsentligt antal, så ställer det sig ju litet annorlunda. Och tager man ytterligare hänsyn till att det stora flertalet för övrigt avlöstes först under senaste tiden och sålunda tjänstgjort avsevärt längre tid, än tjänstgöringen varat vid armén, så är det uppenbart, att befogade skäl till klagomål förelegat och fortfarande föreligga. Hade det varit på det sättet, att man kunde säga, som herr statsrådet i sitt första anförande, att man försökt ordna det så, att de yngre årsklasserna hållits i tjänstgöring, medan de äldre blivit befriade, så kunde man ha medgivit, att det funnes ett visst fog för en dylik princip. Men A-klassarna framhålla själva och med full rätt, att då de inställde sig till tjänstgöring i början av augusti, så fanns det massor av samma årsklasser som de själva, som råkade inställa sig några dagar senare och som därför ej kunde mottagas av de marina myndigheterna, därför att man icke hade någon användning för dem. Man anser under sådana förhållanden från A-klassarnas sida, att det varit rättvist, att man inkallat dessa, för vilka man från början icke hade någon användning, att efter någon tid avlösa dem som voro i tjänstgöring. Det argumentet, att det är svårt att göra ett dylikt utbyte, kan ju visserligen ha skäl för sig, men å andra sidan är det klart, att likaväl som man under första tiden kunde reda sig med det folk, som då var inkallat, likaväl och ännu bättre kunde man ordnat avlösningsförhållandena framdeles med det folk, som ej varit i tjänstgöring och rett sig förträffligt även med dem.

Dessutom vill jag tillägga, att jag på grund av den erfarenhet jag har om förhållandena i Karlskrona icke alls är övertygad om att det påståendet, att alla de inkallade behövdes för krävande uppdrag, håller streck. Ty jag kan ju tillåta mig att som exempel nämna, att vi hade folk inkallade — låt vara icke A-klassare — som icke hade annat att uträtta än att gå på varvet i Karlskrona och utföra hantlangarsysslor av olika slag och som höllos i beredskap för *möjligen* kommande behov. Och jag kan tillägga ett annat exempel. Då en av våra eskadrar på höstsidan avmobiliserades och folket klagade över den långa tjänstgöringen och den därav följande svårigheten för familjerna, så ansåg man det inte lämpligt att släppa hem dem, då eskadern avmobiliserades, utan då tillät man sig att behålla folket kvar för att fullständigt avrusta fartygen, fastän den saken utan svårighet kunnat ordnas på annat sätt, så att folk, som under så lång tid varit mobiliserade, kunnat komma hem och sköta sin verksamhet för att försörja sig och sin familj.

Även åtskilliga andra exempel liknande de nu anförda skulle jag kunna framdraga, men jag vill ej onödigtvis förlänga denna debatt. Jag vill endast tillåta mig att — då vederbörande statsråd här

är närvarande —understryka riktigheten av vad föregående talare sagt, att det brister uppenbarligen något ifråga om organisationen beträffande det sätt, varpå inkallelse och fördelning av de värnpliktiga vid flottan äger rum. Det vore högeligen önskvärt, om denna brist framdeles snarast möjligt komme att avhjälpas, så att ett uppreparande av vad som skett icke behöfde ifrågakomma. Det är glädjande, att herr statsrådet nu utlovat snar avlösning av de återstående. För min del vill jag endast i likhet med ett par föregående talare tillåta mig att betona önskvärdheten av att det må beredas dem en sådan ersättning, att denna i någon ringa mån täcker de obestridliga förluster, för vilka de blivit utsatta.

*Ang. flottans
krigsberedskap
och övningar.*

(Forts)

icke heller jag, herr talman, har annat yrkande att göra än om bifall till den föredragna punkten.

Efter härmed slutad överläggning blev på herr talmannens därom framställda proposition utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 27—43.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter föreslagit.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—59.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning härpå av *punkten 60*, angående anslag till lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna, yttrade

*Ang. lots-
och fyrinrätt-
ningen med
livräddnings-
anstalterna.*

Herr *Ingvarson*: Jag skall tillåta mig, herr talman, innan denna punkt avgöres, att säga ett par ord.

Det förekommer på sidan 36 i utskottets betänkande en förteckning över de olika ändamål, till vilka detta belopp av 460,000 kronor till säkerhetsanstalter för sjöfarten är avsett. Bland dessa omnämnes även »anskaffande av en motorlotskutter för vardera av Vrångö och Brännö lotsplatser utanför Göteborg». Jag har vid handlingen av denna punkt inom utskottet ställt mig synnerligen tveksam ifråga om lämpligheten av att bevilja denna post, icke därför att ett sådant anslag i och för sig självt borde framkalla några betänkligheter, men därför att någon utredning angående på vad sätt båtförhållandena inom lotsväsendet framdeles skola ordnas icke föreligger. Riksdagen har helt nyligen övertagit anslagen till lotsväsendet, och detta är första gången riksdagen har att behandla detaljerna rörande den saken. Lotsstyrelsen har hittills själv skött om denna sak och anskaffat båtar, då så ansetts lämpligt, eller låtit

Ang. lots-
och fyrirätt-
ningen med
livräddnings-
anstalterna.
(Forts.)

lotsarna själva anskaffa båtar, då det ansetts lämpligt. Det har sålunda varit ett system, som inneburit, att man sökt ordna förhållandena härutinnan på bästa möjliga sätt efter överenskommelse mellan lotsarna och lotsstyrelsen. Men då riksdagen skall behandla denna sak och utanordna medel på framställning av lotsstyrelsen, så måste det uppenbarligen finnas någon slags grund att följa, någon princip att gå efter. Nu har det utlovats, att en sådan utredning skall verkställas, eller rättare en utredning, som i viss mån tangerar detta område. Jag har emellertid icke kunnat bli alldeles övertygad om hållbarheten av lotsstyrelsens motiv för denna framställning, men jag har å andra sidan icke velat motsätta mig anslaget beviljande. Att man emellertid har svårt att bli övertygad om dess behövlighet beror icke minst därpå, att den motivering, som lotsstyrelsen anfört, varit bland de mest kortfattade, som något ämbetsverk anfört för sina framställningar.

Jag vill sålunda begagna detta tillfälle för att uttala en förhoppning om, att då liknande framställningar ett kommande år föreligga, man måtte kunna förvänta en utredning om, vem som skall bekosta lotsarnas båtar, staten eller lotsarna själva, eller hur saken skall ordnas, så att riksdagen för framtiden har vissa grunder att hålla sig till vid behandling av liknande frågor. För övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 61—63.

Utskottets framställningar bifölls av kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,32 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.